

Gymnasiernes tiltag for tosprogede elever

2006

DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT

Gymnasiernes tiltag for tosprogede elever

© 2006 Danmarks Evalueringsinstitut
Trykt hos Vester Kopi

Eftertryk med kildeangivelse er tilladt

Bemærk:

Danmarks Evalueringsinstitut sætter komma efter Dansk Sprognævns anbefalinger, dvs. at der som hovedregel ikke sættes komma foran ledsætninger.

Bestilles hos:

Alle boghandlere eller på EVA's hjemmeside
www.eva.dk

40,- kr. inkl. moms

ISBN 87-7958-301-61

Foto: Mette Bendixen har fotograferet på Vestre Borgerdyd Gymnasium og HF.

Indhold

Forord	7
1 Resumé	9
2 Indledning	13
2.1 Formål	13
2.2 Evalueringsgruppe og projektgruppe	14
2.3 De deltagende skoler	15
2.4 Dokumentation og metode	16
2.5 anbefalinger og opfølgning	17
2.6 Rapportens opbygning	17
Del 1. Elevperspektiv	19
3 Faglige forhold	21
3.1 Undersøgelser om tosprogede elever	21
3.2 Forskelle i karakterer	22
3.3 Det danske sprog	24
3.4 Kulturel referenceramme	28
3.5 Viden om eget niveau	31
3.6 Kønsforskelle	32
4 Sociale forhold	35
4.1 Relationer til klassekammeraterne	35
4.2 Relationer til lærerne og skolen	40

5	Personlige forhold	43
5.1	Etnisk relaterede problemer	43
5.2	Familiens støtte og viden	45
5.3	Realistiske mål og rollemodeller	47
Del 2. Skoleperspektiv		51
6	Skolestrategier og holdninger	53
6.1	Skolernes tilgange til tosprogede	53
6.2	For og imod særlige tiltag	59
6.3	Relevante tiltag på skoleniveau	61
7	Ressourcer og fordelingspolitik	67
7.1	Ressourcer	67
7.2	Fordelingspolitik på stx	68
Del 3. Skoleanalyser		71
8	Analyse af de deltagende skoler	73
8.1	Niels Brock	73
8.2	Selandia hhx og htx	77
8.3	Slagelse Gymnasium	81
8.4	Sukkertoppen (htx)	84
8.5	Vestre Borgerdyd (stx)	87
8.6	Viby htx	90
8.7	Århus Købmandsskole	93
8.8	Århus Statsgymnasium	96
Del 4 Katalog over tiltag		101
9	Katalog	103
9.1	Demokrati på skolen	103
9.2	Ekstern oplægsholder	104
9.3	Inkluderende undervisning	106
9.4	Kompenserende undervisning	107
9.5	Lektiecafe	109
9.6	Læsetræning	110

9.7	Læsevejledning	111
9.8	Mentorordning	112
9.9	Ordensregler der relaterer til religion og multietnicitet	113
9.10	Rollemodel	114
9.11	Screening	115
9.12	Sociale arrangementer	116
9.13	Tolærerordning	118
9.14	Tosprogscafe	118

Appendiks

Appendiks A	Oversigt over anbefalinger	121
Appendiks B	Kommissorium	127
Appendiks C	Evalueringsgruppens medlemmer	131
Appendiks D	Dokumentation og metode	133
Appendiks E	EVA's definition af "tosprogede"	141

Rapporter fra EVA	143
-------------------	-----

Forord

Danmarks Evalueringsinstitut, EVA, fremlægger i denne rapport evalueringen af gymnasiernes tiltag for tosprogede elever.

Rapporten undersøger hvilke strategier og konkrete tiltag gymnasieskolerne sætter i værk for at støtte de tosprogede elever så de kommer succesfuldt gennem uddannelsen.

Det er vores forventning at evalueringen vil skærpe effekten af de deltagende skolars arbejde med tosprogede elever. Samtidig forventer vi at rapporten kan inspirere andre skoler til at få flere tosprogede elever til at gennemføre en gymnasial uddannelse med bedre resultater.

Evalueringen indgår i EVA's handlingsplan for 2005 og er gennemført i perioden september 2005 til oktober 2006.

*Rektor Niels Jørgen Helms
Formand for evalueringsgruppen*

*Christian Thune
Direktør for EVA*

1 Resumé

Denne evaluering beskæftiger sig med hvordan de treårige gymnasiale uddannelser, højere teknisk eksamen (htx), studentereksamen (stx) og højere handelseksamen (hhx), forholder sig til de tosprogede elever på skolen.

Evalueringen undersøger for det første hvilke strategier og tiltag der støtter de tosprogede elever i at gennemføre en gymnasial uddannelse med gode resultater. For det andet undersøger den hvordan skolerne kan skærpe deres strategier og tiltag yderligere så de tosprogede elever får den nødvendige støtte.

Konklusion

Evalueringen viser at der er stor variation i hvordan de tosprogede elever klarer sig fagligt og socialt i gymnasiet. Flere tosprogede har svært ved at beherske et mundtligt og skriftligt dansk på det niveau der forventes på en gymnasial uddannelse, og nogle tosprogede er ikke socialt integreret med deres etnisk danske klassekammerater. Endelig har nogle tosprogede elever også personlige problemer som kan gøre det svært at gennemføre den gymnasiale uddannelse, og som ikke tidligere har været almindelige på gymnasierne.

De skoler som er bedst til at hjælpe eleverne til at håndtere disse udfordringer, har en kultur hvor man aktivt og åbent kan diskutere temaer som de tosprogede elevers faglige vanskeligheder, integration i almindelighed mv. Desuden har skolerne en vifte af tiltag og egentlige strategier for at støtte elevgruppen.

Der er også gymnasier der kun i mindre grad er opmærksomme på de udfordringer som elevgruppen står over for, og de faglige og sociale behov eleverne har. Disse skoler har typisk ingen eller få fælles drøftelser om og tiltag for de tosprogede elever.

Evalueringen indeholder en række anbefalinger der kan inspirere skolerne til at arbejde mere med muligheder og udfordringer ved elevgruppen og forbedre den indsats der allerede er i gang.

Vigtigste anbefalinger

Arbejd med muligheder og udfordringer ved at have tosprogede elever på skolen

Gymnasieskolerne skal arbejde systematisk med de muligheder og udfordringer der er ved at have tosprogede elever på skolen. Der skal være en sammenhæng mellem dette arbejde og skolerens overordnede værdigrundlag. Arbejdet kan eventuelt munde ud i handlingsplaner og retningslinjer. Baggrunden for anbefalingen er at flere af de skoler der deltager i evalueringen, ikke har en reflekterende skolekultur hvor man kan diskutere udfordringerne for de tosprogede elever på en åben og konstruktiv måde. I stedet synes der at være en vis berøringsangst for at tage drøftelserne. Det betyder at skolerne overser de faglige og sociale udfordringer som elevgruppen står over for, og at de ikke diskuterer eller træffer beslutninger om problemstillinger som bunder i forskelle i religion og kultur.

Anbefalingen har til formål at styrke skolernes og dermed lærernes mulighed for at støtte de tosprogede elever ved at gøre lærerne bevidste om og handlingsparate i forhold til de udfordringer der er for de tosprogede elever.

Styrk lærernes kompetencer i at undervise tosprogede elever

Gymnasieskolerne skal styrke lærernes kompetencer i at håndtere de tosprogede elever. Kompetenceudviklingen kan handle om forskellige didaktiske aspekter af den dansksproglige dimension i fagene og om religion og kultur. De færreste lærere har den indsigt der er nødvendig for at blive bevidst om og indfri de faglige og sociale behov som mange tosprogede har.

Anbefalingen har til formål at give lærerne de bedste betingelser for at kunne tilrettelægge undervisningen så den tilgodeser de tosprogede elever, og at kunne omgås de tosprogede med omtanke.

Styrk de tosprogede elevers kompetencer i dansk og kendskab til det danske samfund

Gymnasieskolerne skal styrke de tosprogede elevers kompetencer i skriftlig og mundtlig dansk og sikre at eleverne kender det danske samfund godt nok til at kunne leve op til de krav der stilles på en gymnasial uddannelse. Det danske sprog der anvendes på gymnasieniveau, er en stor faglig udfordring for mange tosprogede elever, og det påvirker både deres præstationer i danskfaget og i andre fag. Desuden har flere tosprogede elever en for lille viden om det danske samfund og den danske kultur til at kunne følge med i kulturbærende fag som dansk, historie og samfundsfag.

Anbefalingen har til formål at give elevgruppen de helt grundlæggende betingelser for at gennemføre en gymnasieuddannelse med et godt resultat. Det drejer sig for det første om at eleverne sprogligt skal kunne tilegne sig og formidle fagligt stof, for det andet om at de skal have en

grundlæggende viden om og indsigt i det danske samfund og kultur for at kunne følge med i undervisningen og udvide deres forståelse.

Påvirk eleverne til at benytte sig af de relevante tiltag

Gymnasieskolerne skal påvirke de tosprogede elever til at benytte sig af tiltag de har behov for, fx kompenserende undervisning og intensive læsetræningskurser. Det skal gymnasierne gøre ved at lade det stå klart for eleverne at de bliver nødt til at bruge tiltagene for at kunne leve op til de faglige krav. Derudover skal skolerne sørge for at tiltagene virker attraktive på eleverne. Evalueringen viser at det langt fra er alle de elever der har behov for særlig støtte, som gør brug af den.

Anbefalingen har til formål at sørge for at de tosprogede elever gør brug af den støtte skolen tilbyder dem, og som kan hjælpe dem til at klare sig bedre gennem uddannelsen.

Styrk dialogen mellem eleverne og lærerne/skolen

Gymnasieskolerne skal sikre at der er en tæt dialog mellem eleverne og lærerne/skolen. Det kan fx være ved at en lærer er mentor for eleverne, eller at eleverne har en tæt kontakt til studievejledere. Flere af de tosprogede elever har et stort behov for at opleve at lærerne værdsætter dem, at lærerne er engageret i dem som personer, og at de kan hjælpe dem med spørgsmål om deres skolegang. Behovet bunder i at en del tosprogede føler sig anderledes end de etnisk danske elever. Samtidig kan det være vanskeligt for lærerne og de tosprogede elever at afkode og forstå motiverne bag hinandens handlinger fordi de har en forskellig kulturel baggrund.

Anbefalingen har til formål at eleverne gennem den øgede dialog skal føle sig værdsat og forstået på skolen fordi det kan være med til at fremme deres faglige engagement og fastholde dem på uddannelsen. Samtidig skal det give lærerne en forståelse for elevgruppen og gøre det nemmere for dem at tolke elevernes handlinger og afkode deres behov.

Anbefalingernes status

Rapportens anbefalinger og vurderinger er foretaget af en evalueringsgruppe der består af faglige eksperter på området. Anbefalingerne henvender sig både til lærerne og ledelserne på de skoler der har deltaget i evalueringen, og til landets øvrige gymnasieskoler.

Rapporten indeholder flere anbefalinger end dem der er anført i dette resumé. Anbefalingerne er placeret løbende i rapportens kapitler i sammenhæng med de analyser de knytter sig til. I appendiks A findes desuden en liste over alle rapportens anbefalinger.

2 Indledning

Det er i stigende grad nødvendigt at have en uddannelse for at få et job, og en af vejene til en videregående uddannelse går over de gymnasiale uddannelser. I dag er det omkring halvdelen af en ungdomsårgang der begynder på en gymnasial uddannelse. Det gælder både etnisk danske unge og tosprogede unge der er født i Danmark eller kommet hertil inden deres sjette leveår.

Desværre falder flere tosprogede elever end etnisk danske elever fra de gymnasiale uddannelser, og de tosprogede får i gennemsnit lidt lavere karakterer ved studentereksamenen. Der er dog stor forskel på hvordan de tosprogede elever klarer sig i uddannelsessystemet. Det afhænger af mange parametre, blandt andet hvor uddannelsesvant deres familie er. Men den overordnede forskel på karakterer og gennemførelse betyder at tosprogede og etnisk danske elever har forskellige udgangspunkter for deres videre færd i uddannelsessystemet. Gymnasieskolerne står derfor over for den udfordring bevidst at arbejde med at støtte de tosprogede elever igennem deres gymnasietid. Denne evaluering undersøger hvordan gymnasieskolerne løfter den opgave.

2.1 Formål

Formålet med evalueringen er at analysere forskellige gymnasieskolars strategier og konkrete tiltag for at støtte de tosprogede elever i at komme godt igennem uddannelsen.

Evalueringen vurderer på den baggrund:

- Hvilke strategier og tiltag der kan støtte eleverne i at gennemføre uddannelsen med gode resultater.
- Hvordan strategierne og tiltagene kan fokuseres yderligere så de tosprogede elever får den bedst mulige støtte.

Evalueringen bygger på kvalitativt dokumentationsmateriale, det vil sige erfaringer og oplevelser fra de gymnasieskoler der har deltaget i evalueringen. Evalueringen bygger hermed ikke på statistiske sammenhænge mellem gennemførelse, karakterer og typer af tiltag.

Evalueringen beskæftiger sig med de treårige gymnasiale uddannelser: højere teknisk eksamen (htx), studentereksamen (stx) og højere handelseksamen (hhx).

Evalueringen undersøger forskellige gymnasieskoler der har en varierende andel af tosprogede elever. Formålet er at få et billede af hvor forskelligt skoler arbejder med tosprogede elever, og give andre af landets skoler mulighed for at spejle sig i og blive inspireret af de undersøgte skoler.

Evalueringen ser på de konkrete tiltag som er rettet decideret mod tosprogede elever med særlige behov, men også på tiltag der er rettet mod fagligt svage elever generelt, men som også gavner tosprogede elever. Der er fokus på tiltagene på skoleniveau og dermed ikke på de tiltag den enkelte lærer egenhændigt sætter i værk for svage elever som led i den daglige undervisning.

Evalueringen beskæftiger sig med "tosprogede elever". Det betyder forenklet sagt at der er tale om elever hvor de eller deres forældre oprindeligt kommer fra et ikke-vestligt land. En mere præcis definition af hvad EVA forstår ved begrebet tosprogede elever, og hvorfor termen er valgt, fremgår af appendiks E. Elever med muslimsk baggrund udgør en forholdsvis stor del af gruppen af tosprogede elever. Problemstillinger specielt for muslimske elever fylder derfor også relativt meget i evalueringen. Evalueringen anvender termene "etniske danskere" om de elever som har etniske rødder i Danmark.

2.2 Evalueringsgruppe og projektgruppe

EVA har nedsat en evalueringsgruppe der har det faglige ansvar for rapportens vurderinger og anbefalinger. Gruppen består af fagfolk med særlige ledelsesmæssige og undervisningsmæssige erfaringer med de gymnasiale uddannelser og forskningsmæssig indsigt i tosprogedes vilkår i uddannelsessystemet. Evalueringsgruppens medlemmer er:

- Rektor Niels Jørgen Helms, Mulernes Legatskole i Odense (formand)
- Seniorforsker Berit Lødding, NIFU STEP i Oslo
- Etnisk koordinator Anne-Grethe Matthiesen, TEC – Teknisk Erhvervsskole Center i København
- Afdelingsforstander Erik Schou, Handelsgymnasiet på Tietgenskolen i Odense
- Gymnasielærer Niyazi Yigen, Falkonergården på Frederiksberg.

I appendiks C findes en nærmere beskrivelse af de enkelte medlemmers baggrund.

En projektgruppe fra EVA har det praktiske og metodiske ansvar for evalueringen og har skrevet evalueringsrapporten. Projektgruppens medlemmer er:

- Evalueringskonsulent Vicki Facius (projektleder)
- Evalueringskonsulent Dea Sommer
- Evalueringsmedarbejder Mette Slottved.

2.3 De deltagende skoler

Ni gymnasieskoler har deltaget i evalueringen: tre htx'ere, tre hhx'ere og tre stx'ere.

Evalueringen har som sigte at mange skoler skal kunne spejle sig i resultaterne. De deltagende skoler er derfor udvalgt ud fra et par kriterier. Disse er at skolerne fordeler sig i tre geografiske områder og har en varierende andel af tosprogede elever. Skolerne har mellem 5 % og 45 % tosprogede elever (ifølge Undervisningsministeriets statistik fra 2003). Skolerne er ikke valgt efter at de nødvendigvis skal være "best cases", men mere tilfældigt valgt for at få indblik i forskellige måder at gå til arbejdet med de tosprogede elever på. Der er sandsynligvis spændende initiativer og tiltag på andre af landets skoler som denne evaluering dermed ikke indfanger.

De ni deltagende gymnasieskoler er:

København

- Københavns Tekniske Skole, Sukkertoppen (htx), herefter kaldt Sukkertoppen
- Niels Brocks Handelsgymnasium (hhx), herefter kaldt Niels Brock
- Vestre Borgerdyd Gymnasium og HF (stx), herefter kaldt Vestre Borgerdyd.

Vestsjælland

- Selandia – Center for Erhvervsrettet Uddannelse (hhx), herefter kaldt Selandia hhx
- Selandia – Center for Erhvervsrettet Uddannelse (htx), herefter kaldt Selandia htx
- Slagelse Gymnasium og HF-kursus (stx), herefter kaldt Slagelse Gymnasium.

Århus

- Aarhus tekniske Skole i Viby (htx), herefter kaldt Viby htx
- Århus Købmandsskole, afdelingen på Vejlbj Centervej (hhx), herefter kaldt Århus Købmandsskole
- Århus Statsgymnasium (stx).

Selandia hhx og htx er for nylig blevet lagt sammen og har nu fælles ledelse. Evalueringen behandler skolen som to skoler når evalueringen ser på den praksis de to skoler hidtil har haft, mens Selandia hhx og htx bliver behandlet som én skole når der er tale om et fremadrettet perspektiv. Evalueringen har indsamlet dokumentation fra begge de tidligere skoler. Evalueringsrapporten henviser derfor til ni skoler selvom Selandia hhx og htx nu er fusioneret.

2.4 Dokumentation og metode

Evalueringen er gennemført på baggrund af et kommissorium der blev vedtaget af EVA's bestyrelse i oktober 2005. Kommissoriet gør rede for evalueringens formål, organisering og metode og kan ses i appendiks B.

Forundersøgelse

Inden evalueringens kommissorium blev udformet, blev der gennemført en forundersøgelse. Den indbefattede litteraturstudier af dels nyere kvalitative og kvantitative undersøgelser om de tosprogede elever på ungdomsuddannelser, dels forskellige typer af tiltag for tosprogede elever på gymnasierne, dels debatindlæg mv. Forundersøgelsen inkluderede også besøg på en htx-, en htx- og en stx-skole og interview med deres ledere for at få indblik i skolernes arbejde med og tanker om de tosprogede elever. Forundersøgelsen gav en stor indsigt i området og i hvordan de tosprogede generelt klarer sig på de gymnasiale uddannelser. Den mundende ud i et internt arbejdsrapport med de vigtigste resultater og i kommissoriet.

I forbindelse med evalueringen er der indsamlet dokumentationsmateriale i form af selvevalueringer, besøg og en elevundersøgelse.

Selvevaluering

På hver af de ni deltagende skoler har en gruppe bestående af ledelsespersoner, lærere og studievejledere gennemført en selvevaluering med udgangspunkt i en vejledning udarbejdet af evaluering- og projektgruppen. Formålet med selvevalueringer var dels at indsamle dokumentation fra de deltagende skoler, dels at sætte interne refleksionsprocesser i gang på skolerne. Selvevalueringens periode lå i vinteren 2005/06.

Selvevalueringssrapporterne varierer meget i omfang og kvalitet. Selvevalueringssrapporterne har dog alle givet et indblik i skolernes arbejde med de tosprogede, som er blevet anvendt direkte i rapporten, i forbindelse med evalueringssgruppens besøg og med elevundersøgelsen.

Elevundersøgelse

Konsulentfirmaet Gad's Research & Reflexions A/S har fra december 2005 til marts 2006 gennemført en interviewundersøgelse blandt tosprogede elever. Undersøgelsens formål var at undersøge elevernes holdninger til og oplevelser med at gå i skole og deres erfaringer med skolernes strategier og tiltag.

Der blev afholdt seks workshoper (fokusgruppeinterview): to i København med elever fra de tre københavnske gymnasier, to i Slagelse med elever fra de tre slagelseanske gymnasier og to i Århus med elever fra de tre århusianske gymnasier. Alle workshoperne var kønsopdelte.

Derudover er der foretaget enkeltinterview med elever der er faldet fra en af de deltagende skoler.

Rapporten anvender dele af undersøgelsens resultater, men den samlede elevundersøgelse "Kvalitativ undersøgelse blandt nuværende og frafaldne tosprogede gymnasieelever" kan ses på EVA's hjemmeside www.eva.dk.

Besøg

Evalueringsgruppen og projektgruppen har besøgt alle ni skoler i foråret 2006. Hvert besøg omfattede selvstændige møder med selvevalueringsgruppen, lærere, studievejledere, skoleledelse og elever, og både etniske danske og tosprogede elever deltog. Besøgene har dels uddybet og verificeret selvevalueringsrapporterne, dels givet ny indsigt. Alle grupper indgik med meget konstruktiv i dialoger om skolen og dens strategier og tiltag. Besøgene giver således en væsentlig viden om skolerne, som er anvendt i rapporten.

Dokumentationsmaterialet er beskrevet nærmere i appendiks D, som også beskriver hvilke forhold der er taget over for materialet.

Rapporten anvender følgende betegnelser:

- Elevundersøgelsen: om undersøgelsen blandt tosprogede elever og frafaldne der er gennemført af konsulentfirmaet Gad's Research & Reflexions A/S.
- Besøgsinterview/elevinterview: om de interview som evalueringsgruppen og projektgruppen har gennemført på de deltagende skoler.
- De interviewede elever: om de tosprogede elever der er interviewet i elevundersøgelsen og under besøgene på skolerne.

2.5 Anbefalinger og opfølgning

De ni gymnasieskoler som deltager i evalueringen, har ifølge bekendtgørelse om opfølgning på evaluering ved Danmarks Evalueringsinstitut mv. pligt til at udarbejde og offentliggøre en opfølgningsplan til Undervisningsministeriet. Det skal ske senest seks måneder efter rapporten er offentliggjort. Gymnasierne skal dels forholde sig til samtlige generelle anbefalinger (se kapitel 3-7), dels forholde sig til de anbefalinger som er rettet direkte til deres egen skole (se kapitel 8).

De generelle anbefalinger er møntet på at alle landets gymnasieskoler kan hente inspiration i dem.

2.6 Rapportens opbygning

Rapporten indeholder overordnet fire dele.

Del 1 beskriver og vurderer hvordan gymnasieskolerne beskæftiger sig med de muligheder og udfordringer de tosprogede elever står over for. Del 1 indeholder tre kapitler. De handler henholdsvis om faglige forhold, sociale forhold og personlige forhold.

Del 2 handler om skolernes overordnede strategier og holdninger i forhold til de tosprogede elever og om rammerne for skolernes arbejde. Del 2 indeholder et kapitel om skolestrategier og holdninger samt et kapitel om ressourcer og fordelingspolitik.

Del 3 indeholder analyser af hver enkelt skoles praksis omkring de tosprogede elever.

Del 4 er et katalog der indeholder et udvalg af gode eksempler på skolernes tiltag for tosprogede elever. De øvrige kapitler henviser hyppigt til dette katalog, som giver uddybende beskrivelser og vurderinger af de tiltag der refereres til i den løbende tekst.

Rapportens vurderinger og anbefalinger er placeret i den løbende tekst i rapporten. I appendiks A findes desuden en samlet liste over rapportens anbefalinger.

Del 1. Elevperspektiv

Del 1 fokuserer på de tosprogede elever og de forskellige muligheder og udfordringer som nogle af dem står over for.

I det følgende vil vi beskæftige os med en række af konkrete muligheder og udfordringer som gymnasieskolerne bør beskæftige sig med for at få *flere* tosprogede elever gennem uddannelsen med *bedre* resultater.

De tre kapitler i denne del handler om elevernes faglige forhold, sociale forhold og personlige forhold.

3 Faglige forhold

Tosprogede elever klarer sig generelt fagligt dårligere end deres etnisk danske klassekammerater. Det viser denne evaluering, og det er også resultatet af andre danske undersøgelser.

Dette kapitel gør rede for hvilke faglige problemer de tosprogede har. Samtidig giver det et bud på de muligheder det at have tosprogede elever giver skolen og den enkelte lærer.

Kapitlet indeholder seks afsnit. Først beskrives resultaterne fra andre danske undersøgelser om tosprogede gymnasieelevers karakterniveau i forhold til de etnisk danske, derefter denne evalueringens resultater om samme emne. Herefter fokuseres der på de to centrale faglige udfordringer de tosprogede typisk står over for. Så følger et afsnit om de tosprogedes behov der afdækker hvordan de skal forbedre deres faglige niveau. Til slut bliver der peget på nogle forskelle på hvordan pigerne og drengene forholder sig til de faglige forhold i løbet af deres uddannelse.

3.1 Undersøgelser om tosprogede elever

Undersøgelser viser at tosprogede elever får dårligere karakterer end etnisk danske elever, ikke mindst i dansk. Peter Seebergs undersøgelse "Integration af etniske minoriteter i ungdomsuddannelserne – et 10-årigt perspektiv" fra 2002 viser fx at de tosprogede elever på stx fik væsentligt lavere karakterer ved den skriftlige danskeksamen end de etnisk danske elever i 2001. 37 % af de tosprogede fik fx karakteren 6 eller derunder, mod 15 % af de etniske danskere.

Andre undersøgelser støtter disse resultater, fx Integrationsministeriets rapport "Udlændinges vej gennem uddannelsessystemet" fra 2004. Heraf fremgår det at etnisk danske elever får 8,1 i karaktergennemsnit ved studentereksamenen, mens tosprogede der er født i Danmark eller flyttet hertil inden deres sjette leveår, får 7,8 i gennemsnit. Rapporten viser imidlertid at der er store variationer blandt de tosprogede. Nogle grupper får væsentligt højere karakterer end andre, og blandt nogle grupper er der højere frafald end andre.

Rapporten uddyber at der er sociale faktorer der fremmer eller hæmmer hvorvidt en tosproget begynder på og gennemfører en gymnasial uddannelse. De faktorer der spiller ind, er blandt andet længden af forældrenes uddannelse og deres erhvervs erfaring, hvorvidt elevens familie er en kernefamilie, hvor lang tid moderen har opholdt sig i Danmark og antallet af søskende. Det betyder konkret at jo længere uddannelse forældrene har, og jo mere erhvervs erfaring de har, desto større chance er der for at deres barn begynder på en gymnasial uddannelse. Blandt de faktorer der hæmmer, er antallet af søskende, og om familien bor i et socialt udsat boligkvarter.

Undersøgelsen understreger altså at sociale forhold har stor betydning for tosprogede elevers uddannelseschancer.

3.2 Forskelle i karakterer

I denne evaluering viser de tosprogede elevers faglige udfordringer sig også ved at de får lavere karakterer end de etnisk danske elever i nogle fag. Skolerne har i deres selvevalueringsrapporter angivet gennemsnittet af de tosprogede studenters karakterer sammenlignet med de etnisk danske studenters i udvalgte fag.

Tabel 1 nedenfor viser hvor mange af de ni skoler der deltager i evalueringen, hvor de tosprogede studenter fik lige så høje eller højere karakterer end de etnisk danske studenter i årene 2002/03 til 2004/05.

Tabellen skal læses sådan at fx i 2004/05 fik de tosprogede studenter samme gennemsnit ved studentereksamen som de etnisk danske studenter eller højere på tre ud af ni skoler. På seks af skolerne var de tosprogede studenters gennemsnit lavere.

Tabellen indikerer en række tendenser. Den viser overordnet:

- De tosprogede studenter får et lavere *studentereksamensgennemsnit* end de etnisk danske studenter på de fleste skoler.
- De tosprogede studenter klarer sig generelt dårligere i *dansk* i årskaracter, både skriftligt og mundtligt, end de etnisk danske studenter. Der er få skoler hvor de tosprogede får samme eller højere karakterer end de etnisk danske studenter.
- De tosprogede studenter klarer sig generelt dårligere i *historie (stx)/samtidshistorie (hhx)/samfundsfag (htx)* i årskaracter end de etnisk danske studenter. Hvert af de tre år er der kun en skole hvor de tosprogede studenter får højere årskaracterer end de etnisk danske studenter.
- De tosprogede studenter får tilsyneladende generelt lige så gode karakterer som de etnisk danske studenter i *matematik* i årskaracter. Her har de tosprogede på over halvdelen af skolerne i årene 2002/03 og 2003/04 fået lige så høje eller højere karakterer end de etnisk dan-

ske studenter. I 2004/05 er det dog kun på henholdsvis to ud af ni skoler (skriftlig matematik) og tre ud af ni skoler (mundtlig matematik) at de tosprogede får lige så høje eller højere karakterer end de etnisk danske studenter.

- De tosprogede studenter klarer sig generelt ikke helt så godt som de etnisk danske studenter i *engelsk* i årskarakter. I 2002/03 og 2003/04 har de tosprogede studenter på tre ud af de ni deltagende skoler fået samme eller højere karakterer end de etnisk danske studenter. I 2004/05 er det dog blot på en ud af ni skoler.
- De tosprogede studenter klarer sig generelt dårligere ved *de skriftlige eksaminer i dansk og matematik* end de etnisk danske elever.

Tabel 1

Antallet af skoler hvor de tosprogede studenter i gennemsnit fik lige så høje eller højere karakterer end de etnisk danske studenter i udvalgte fag

	2002/03 Antal skoler *	2003/04 Antal skoler *	2004/05 Antal skoler
Samlet eksamensresultat	1 ud af 8	1 ud af 8	3 ud af 9
Årskarakterer:			
Skriftlig dansk	0 ud af 8	3 ud af 8	0 ud af 9
Mundtlig dansk	2 ud af 8	2 ud af 8	1 ud af 9
Skriftlig matematik (B-niveau)	4 ud af 8	5 ud af 7 **	3 ud af 9
Mundtlig matematik (B-niveau)	4 ud af 8	5 ud af 7 **	2 ud af 9
Mundtlig engelsk (B-niveau)	3 ud af 8	3 ud af 8	1 ud af 9
Historie, samtidshistorie (B-niveau), samfundsfag (C-niveau)	1 ud af 8	1 ud af 8	1 ud af 9
Eksamenskarakterer:			
Skriftlig dansk	1 ud af 8	0 ud af 8	0 ud af 9
Skriftlig matematik (B-niveau)	1 ud af 7 ***	2 ud af 6 **/**	0 ud af 9

Kilde: Selvevalueringsrapporter

* Slagelse Gymnasium kunne ikke levere tal for dette år. Opgørelsen dækker hermed blot otte skoler.

** På Vestre Borgerdyd var der ingen etnisk danske matematiske studenter dette år. Opgørelsen dækker hermed blot seks hhv. syv skoler.

*** Selandia hhx har ikke angivet karakterer for disse år. Opgørelsen dækker hermed blot syv hhv. seks skoler.

Tallene skal læses med forbehold. Disse uddybes i appendiks D, der også indeholder en mere detaljeret version af tabellen. Appendikset angiver blandt andet en overordnet forskel i karakterer

mellem tosprogede og etnisk danske elever. Trods forbeholdene giver tallene klare indikationer på hvor de tosprogede specielt har faglige udfordringer.

Evalueringsens øvrige dokumentationsmateriale peger også på at mange tosprogede elever står over for faglige udfordringer. Niels Brock beskriver hvad det er de tosprogede har svært ved, på denne måde:

Tosprogede elever kan have svært ved at komme ud over det reproducerende niveau. De kan have svært ved at forstå og leve op til kravene om selvstændighed, analyse og vurdering samt abstraktion. (Selvevalueringsrapport, side 15)

Ifølge nogle skoler har de svage etnisk danske elever samme faglige vanskeligheder. Skolerne mener nemlig at udfordringerne måske snarere udspringer af om eleven kommer fra en uddannelsesvant familie eller ej, end om eleven er tosproget. Evalueringsgruppen er enig i at familiebaggrund og en lang række andre faktorer spiller en rolle for hvordan eleverne klarer sig. Men samtidig er det vigtigt at være opmærksom på at de tosprogede elever typisk også har andre udfordringer at kæmpe med end de etnisk danske elever. Det bliver uddybet i de efterfølgende afsnit.

Dårligere skriftlige eksamensresultater

Et resultat af karakterundersøgelsen som bør vække til eftertanke, er at tosprogede klarer sig dårligere i de skriftlige eksaminer end de etnisk danske studenter. Det kan ikke overraske at de tosprogede klarer sig dårligere i eksamen i skriftligt dansk. Det stemmer med resultaterne for årskaraktererne. Men i skriftlig matematik får de tosprogede på hovedparten af skolerne også dårligere karakterer end de etnisk danske studenter ved eksamen. Det kan undre da tosprogedes årskarakterer på flere skoler er højere end de etniske danskeres. Det kunne tyde på at de tosprogede har brug for en særlig eksamenstræning. Det kan dog også skyldes at manglende danskfærdighederne gør det vanskeligt for de tosprogede at læse, forstå og formidle stoffet på den relativt korte tid der er til eksaminer.

3.3 Det danske sprog

Dokumentationsmaterialet efterlader det overordnede indtryk at de tosprogedes største faglige udfordring er det danske sprog.

Skolerne fortæller i selvevalueringsrapporter og interview at de har elever der er dårligt funderet i det danske sprog. Nogle skoler udtrykker at det er det mere akademiske sprog der anvendes på gymnasierne, som eleverne ikke umiddelbart behersker. Slagelse Gymnasium ridser problemstillingen op på denne måde:

Man kan sige at eleverne klarer sig udmærket, når det drejer sig om hverdagsdansk, men at de mangler det sproglige fundament i forhold til at gå på en gymnasial uddannelse. (Selvvalueringsrapport, side 17)

Selvvalueringsgruppen fra Århus Købmandsskole nævner at nogle af de tosprogede er såkaldte "tekniske læsere". Det indebærer at de kan stave og kender grammatikreglerne, men at de ikke til fulde forstår hvad de læser.

Eleverne i elevundersøgelsen nævner også det danske sprog som den centrale udfordring. De oplever at de mangler det nødvendige kendskab til det danske sprog, og at det er en hindring i forhold til at lære nyt fagligt stof i dansk, men også i andre fag. Om de dansksproglige udfordringer siger en elev:

I gymnasiet stiller de højere krav, det er ikke som i folkeskolen. Man skal tænke over, hvad man skriver, og det kan være lidt svært. Det skal jo ikke være det der folkeskolesprog, man skal prøve at gøre det lidt mere nuanceret. Vi taler jo ikke dansk derhjemme hele tiden, så vi får ikke – som danskere – fremmedord osv. med hjemmefra. (Elevundersøgelsen, side 27)

De tosprogede elever er meget bevidste om de sproglige udfordringer. Det fremgår fx af elevundersøgelsen at eleverne oplever at sprogproblemerne gennemsyrrer hele skolegangen, også de naturvidenskabelige fag, men særligt de fag hvor sproget spiller en central rolle. Det samlede dokumentationsmateriale, herunder karaktererne fra skolerne, jf. tabel 1 i afsnit 3.2., viser at tosprogede elever har vanskeligt ved både mundtlig og skriftlig dansk.

Skriftlig dansk

Skriftlig dansk er et svært område for de fleste tosprogede elever. Det fremgår både af selvvalueringsrapporterne og af interviewene med lærerne under besøgene. Flere lærere udtrykker på forskellig vis at de tosprogedes kendskab til og færdigheder i eksempelvis grammatik, sætningsbygning og tegnsætning er mangelfulde. Samtidig har mange af eleverne svært ved at strukturere en tekst og derved bygge fx en stil eller rapport "rigtigt" op.

Også karaktarniveauet viser at det kniber med de skriftlige kompetencer, jf. tabel 1 i afsnit 3.2. Heraf fremgår det at de tosprogede studenter i to ud af tre år på alle skoler fik lavere årskaraktorer i skriftlig dansk end de etnisk danske studenter. I 2004/05 fik de tosprogede studenter fx mellem 0,6 og 2,8 karakterer lavere gennemsnit i årskarakter på de ni deltagende skoler end deres etnisk danske klassekammerater, se appendiks D.

Mundtlig dansk

Dokumentationen viser overordnet at mundtlig dansk er en udfordring for flere tosprogede elever. Deres ordforråd og begrebsapparat har i mange tilfælde store mangler. Selvevalueringsrapporter og interview med blandt andet lærere antyder at de svageste elever ofte har svært ved at forstå nuancerne i det der bliver talt om i klassen, og har svært ved at formidle pointer, spørgsmål osv. i et præcist og varieret sprog.

Karaktererne afspejler også at de tosprogede har svært ved mundtlig dansk. De tosprogede studenter har på de fleste af de ni skoler fået lavere årskarakterer end de etnisk danske studenter i årene fra 2002/03 til 2004/05, jf. tabel 1 i afsnit 3.2. I året 2004/05 fik de tosprogede studenter på én ud af de ni deltagende skoler i gennemsnit 0,7 karakterer højere end de etnisk danske. På de øvrige otte skoler fik de op til 2,3 karakterer lavere.

At være svag i mundtligt dansk får den naturlige konsekvens at det også bliver en udfordring at fremlægge noget mundtligt for klassen. Elever fra blandt andet Selandia htx fortæller under besøget at de ikke bryder sig om at fremlægge et projekt mundtligt for klassen. De føler sig sprogligt (og for nogles vedkommende også fagligt) usikre og er bange for enten ikke at kunne udtrykke sig forståeligt eller at komme til at sige noget "dumt".

Dette mønster findes også på Århus Købmandsskole der i sin selvevalueringsrapport skriver at en stor del af de tosprogede elever er decideret utrygge ved at skulle præsentere et stofområde for hele klassen. Skolen oplever derfor somme tider at de tosprogede elever udebliver fra disse præsentationer til stor irritation for de øvrige gruppemedlemmer. Det er skolens vurdering at den tosprogede elev selv oplever det som et nederlag ikke at kunne leve op til de krav der stilles.

Evalueringsgruppen vurderer dog at det også er karakteristisk for de svage etnisk danske elever at udeblive fra præsentationer.

Afsmittende virkning på andre fag

Hvis en elev har problemer med mundtlig og skriftlig dansk, har det en afsmittende virkning på de øvrige fag. For når en elev generelt har svært ved at forstå en dansk tekst eller formidle et budskab på mundtlig dansk, opstår der uundværligt samme problemer i de andre fag også. Fx kan en elev have svært ved at forstå selve opgaveteksten i en problemorienteret matematikopgave og derved have vanskeligt ved at løse opgaven korrekt.

Tosprogede elever med svage sproglige kompetencer kan have svært ved at forstå lærernes formidling af det faglige stof – og det gælder i alle fag – fordi lærerne bruger ord og vendinger eleverne ikke er vant til. En tosproget elev der er faldet fra gymnasiet, fortæller her hvorfor det er vanskeligt at forstå lærerne:

Man har svært ved at forstå dem [lærerne], for de taler på et rimeligt højt niveau. Og det er heller ikke almindeligt hverdagsprog, de taler, som man er vant til at høre. Og hvis man ikke får tingene at vide på det niveau, man er vant til, først, så kan man heller ikke komme op på det højere niveau. (Elevundersøgelsen, side 27)

Evalueringsgruppen pointerer at en elevs samlede arbejdsbyrde er meget afhængig af vedkommendes danskfaglige niveau. Den svage læser bruger eksempelvis længere tid på at læse lektier i fysik eller samtidshistorie end den rutinerede gør. Det gælder både for den elev der er stærk til selve det faglige indhold, og for den der er svag. Det betyder at *alle* lærere – også de naturvidenskabelige og samfundsvidenskabelige – skal være opmærksomme på den sproglige dimension af deres fag.

Alle lærere bør også være opmærksomme på de "stille" elever, drenge såvel som piger, der er tilbageholdende med at række hånden op med spørgsmål eller kommentarer til det stof der arbejdes med. Dokumentationen antyder at deres tilbageholdenhed kan bunde i sproglig usikkerhed.

Faglig støtte i forhold til det danske sprog

Evalueringsgruppen vurderer at de dansksproglige problemer er med til at afholde mange tosprogede fra at gennemføre en gymnasial uddannelse med et så godt resultat som de burde kunne få. Skolerne må derfor i første omgang påtage sig det væsentlige arbejde der ligger i at kortlægge elevernes dansksproglige niveau og hvilke former for støtte eleverne har brug for.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at gymnasieskolerne screener alle elevers dansksproglige niveau når de begynder i 1.g. Screeningen skal lægges til rette så den blandt andet fanger de sproglige vanskeligheder der er forbundet med dansk som andetsprog.

Dernæst må skolerne følge konstruktivt op på screeningen. For det første skal screeningens resultater spredes til relevante lærere, studievejledere m.fl. som derefter skal tage hensyn til elevernes eventuelle svage dansksproglige kompetencer. For det andet skal der sættes ind med et eller flere relevante tilbud der kan opkvalificere eleven på det dansksproglige område. Det kan gøres på flere måder. En del af disse er beskrevet og vurderet i kapitel 9.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at gymnasieskolerne følger konstruktivt op på screeningen ved at tilbyde en række støtteordninger. Det kan fx være kompenserende undervisning, en tolærerordning, læsevejledning/træning eller en lektiecafe der er lagt særligt til rette for de tosprogede elever.

Det er altafgørende at skolerne motiverer eleverne til at benytte sig af de frivillige tilbud. Se afsnit 6.2 for en diskussion og anbefaling om dette.

3.4 Kulturel referenceramme

Det overordnede indtryk fra dokumentationsmaterialet er at de tosprogede elever også skal håndtere den særlige faglige udfordring at de har en anden samfundsmæssig og kulturel referenceramme end den danske. Derfor kan de fx have vanskeligt ved at forstå de sammenhænge og logikker som eksempelvis en skønlitterær tekst eller en historisk kilde indgår i.

Det mindre kendskab til det danske samfund og den danske historie afspejler sig også i karaktererne, jf. tabel 1 i afsnit 3.2. I historie (stx)/samtidshistorie (hhx)/samfundsfag (htx) var de tosprogede studenters årskarakterer i gennemsnit lavere på næsten alle de deltagende skoler end de etnisk danske studenters i årene 2002/03 til 2004/05. I 2004/05 fik de tosprogede fx i gennemsnit 1,1 karakter højere end de etnisk danske studenter på en skole. På de resterende otte skoler fik de tosprogede studenter lavere karakterer, op til 2,7 karakterer lavere, se appendiks D.

Svært at følge med

Eleverne der deltog i elevundersøgelsen, er meget opmærksomme på at den indholdsmæssige forståelse er et af deres svage punkter, og det optager dem en hel del. De erkender at det ofte gør at de ikke kan følge med i det der tales om eller undervises i. Herom siger en elev:

Hvis man nu er den eneste udlænding i klassen, så kan det godt være et problem. For der er en forskel på os, og det vil der altid være. Man kan godt føle sig lidt anderledes og udenfor. Der er altid noget, du ikke forstår. Det kan godt være med til at bryde dig ned.
(Elevundersøgelsen, side 44)

Eleverne i elevundersøgelsen giver udtryk for at dét at forstå en tekst til bunds både kræver gode danskundskaber og et bredt kulturelt og historisk indblik. Eleverne henviser til at de mangler en "opdragelse" i dansk livsstil, samfund og kultur, men også kendskab til vestlige referencer som fx indsigt i Bibelen. Her fortæller en elev om en konkret oplevelse:

Jeg havde fx læst en tekst og analyseret den, og når jeg så fremlagde den, så grinte hele klassen bare. Så havde jeg tolket den helt forkert. Fordi det var noget med Adam og Eva, men det aner jeg jo ikke noget om. (Elevundersøgelsen, side 29)

Mens nogle elever ikke mener at de mangler en dansk referenceramme, mener andre elever at de har svært ved at tilegne sig den. De begrundet det med at de og deres familier i vid udstrækning er orienteret mod forældrenes oprindelsesland. Det viser sig blandt andet ved at man i hjemmene ser oprindelseslandets tv-kanaler og ikke de danske. Elevernes muligheder for at udvide forståelsen af dansk historie, samfund og kultur bliver begrænset af en for ensidig orientering mod oprindelseslandet, og det giver faglige problemer i de kulturbærende fag som dansk, historie og samfundsfag.

Gymnasieskolerne bør derfor sikre at de tosprogede elever kender det danske samfund og den danske historie og kultur godt nok til at de kan klare de faglige krav i gymnasiet. Det er klart en udfordring at sikre at eleverne opnår den nødvendige indsigt. Der kan derfor skulle flere initiativer til både i den daglige undervisning og på skolen som helhed.

Lærerne kan fx kraftigt opfordre de tosprogede elever til at se nyhedsudsendelser på tv og læse danske aviser. Desuden kan lærerne sikre at noget af det undervisningsmateriale de præsenterer eleverne for, også kan udbygge de tosprogede elevers kendskab til det danske samfund på et grundlæggende niveau. Teaterture, ekskursioner til museer mv. kan også styrke elevernes kendskab til det danske samfund og kultur. Vestre Borgerdyd har fx et tiltag hvor hele skolen arbejder med demokrati. Det kan også være med til at give de tosprogede elever en indsigt i dansk historie, kultur og samfundsofbygning (se afsnit 9.1). Lektiehjælp i de kulturbærende fag kan også støtte de tosprogede elever – det tilbyder en speciel lektiecafe for tosprogede elever på Århus Statsgymnasium fx (se afsnit 9.14).

Evalueringgruppen anbefaler

- at gymnasieskolerne arbejder målrettet på at sikre at de tosprogede elever kender det danske samfund og dansk historie og kultur tilstrækkeligt til at kunne leve op til gymnasiets faglige krav.

At inkludere alle elever

Der er også faglige muligheder forbundet med at have tosprogede elever i klassen. Det kommer frem på forskellig vis i flere selvevalueringsrapporter og interview med selvevalueringsgrupper og lærere. På nogle skoler virker det som om skolerne teoretisk mener der bør være disse muligheder selv om de ikke reelt arbejder systematisk med dem.

De muligheder der bliver nævnt, kan sammenfattes i to forhold. For det første kan elever med forskellige sociale og kulturelle baggrunde berige den daglige undervisning med nye vinkler og perspektiver på det der undervises i. En tosproget elev kan fx af undren eller uvidenhed stille gode spørgsmål til danske traditioner eller måder at tænke på, som de etnisk danske elever tager for givet og normalt ikke spekulerer videre over.

For det andet kan læreren udnytte de tosprogedes specialviden inden for de områder der undervises i. Det kunne fx være deres indgående viden til islam, tigerøkonomierne i Asien eller det politiske spil i Mellemøsten.

For det tredje at eleverne – etnisk danske som tosprogede – lærer hinanden at kende og får kendskab til hinandens kulturelle bagland. Det at eleverne er forskellige, kan dermed medvirke til at nedbryde eventuelle fordomme om "de andre", ligesom eleverne lærer at omgås mennesker der har en anden oprindelse end dem selv – hvilket også kan give en faglig ballast senere. Herom skriver Niels Brock, der har omkring 25 % tosprogede:

Vores elever færdes i en multietnisk virkelighed og har derfor mulighed for at lære at begå sig i en globaliseret verden. (Selvevalueringsrapport, side 15)

På Vestre Borgerdyd er det ikke kun i teorien at skolens lærere ser mulighederne ved at der er tosprogede elever i klasserne. En del af lærerne er også begyndt at arbejde systematisk med "inkluderende undervisning". Det vil sige at de tilrettelægger undervisningen så de kan trække på den kulturelle referenceramme som de tosprogede har fra deres eller deres forældres oprindelsesland. De elever – både etnisk danske og tosprogede – som indgår i evalueringen, og som har prøvet den inkluderende undervisning, udtaler sig positivt om metoden. Den medfører blandt andet at nogle tosprogede elever får et større engagement i undervisningen. Der er dog også en lang række overvejelser som skolerne kan gøre sig. Blandt andet skal de sikre sig at der er en balance så etnisk danske elever ikke føler sig overset. Se afsnit 9.3 for en beskrivelse og vurdering af den inkluderende undervisning.

Evalueringsgruppen vurderer at det er en fordel for skoler og for eleverne, både etnisk danske og tosprogede, hvis lærerne i deres undervisning bliver mere opmærksomme på og bedre til at trække på de kompetencer som den samlede elevgruppe har.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at gymnasieskolerne i højere grad arbejder med at udnytte de tosprogedes kompetencer og specialviden i undervisningen. Det kan fx være ved inkluderende undervisning.

3.5 Viden om eget niveau

Dokumentationsmaterialet peger på forskellig vis på at de tosprogede elever har behov for at få en større indsigt i de færdigheder og dyder der værdsættes i det gymnasiale system, og deres eget faglige niveau i forhold til disse. Det vil sandsynligvis også være til gavn for mange etnisk danske elever.

Nogle selvevalueringsrapporter og interview med skolernes medarbejdere udtrykker at de tosprogede elever ikke altid er bevidste om deres eget niveau, fx at deres danskniveau ikke er tilstrækkeligt. De kan måske være de bedste til dansk i deres egen familie, og derfor opfatter de sig selv som gode til sproget.

Samtidig giver nogle elever i elevundersøgelsen udtryk for at de ønsker en mere uddybet tilbagemelding på fx deres opgaver end blot en karakter. De kan nemlig have svært ved at tolke hvad karakteren er udtryk for, om den fx skyldes deres sproglige niveau eller indholdet af deres opgave, og de vil gerne vide hvordan de kan forbedre sig. Elevundersøgelsen antyder tillige at nogle elever tolker dårlige karakterer som udtryk for diskrimination eller ligefrem racisme fra lærernes side. Elevernes spekulationer om racisme bunder sandsynligvis langt fra altid i de motiver der ligger til grund for lærernes karaktergivning.

Evalueringsgruppen vurderer at eleverne har et behov for at kende de færdigheder og dyder der bliver værdsat i uddannelsessystemet. Det betyder at lærerne systematisk må formidle disse som en del af undervisningen, fx inden eleverne bliver stillet en skriftlig opgave. Formidlingen kan desuden foregå i forbindelse med feedback på skriftlige opgaver.

Elevernes behov for feedback skulle for så vidt allerede blive indfriet med gymnasireformen der trådte i kraft i august 2005. Her er der nemlig indført et formelt krav om intern evaluering på de gymnasiale uddannelser. Denne interne evaluering skal blandt andet sikre at der sker en løbende evaluering af den enkelte elev. Lærerne skal via den løbende evaluering vurdere og formidle den enkelte elevs faglige, almene og personlige kompetencer. Den løbende evaluering skal give ele-

ven et klart billede af egne styrker, svagheder og fremskridt og skal give grundlag for at vejlede eleven med hensyn til både faglig udvikling og udvikling af arbejdsmetoder.

Selv om det således ligger i lovgrundlaget at gymnasier skal støtte elever i at opnå viden om eget faglige niveau mv., ønsker evalueringsgruppen at betone vigtigheden af dette arbejde.

Evalueringsgruppen vurderer fx at den løbende evaluering kan afhjælpe at de tosprogede elever fortolker dårlige karakterer som et udslag af diskrimination. Desuden er det nødvendigt for mange af de svageste elever at lærerne begrundet karaktererne for fx skriftlige afleveringer så de kan forbedre deres præstationer. En tilbagemelding vil også kunne støtte de tosprogede elever fra ikke-boglige hjem i at lære de gymnasiale færdigheder og dyder.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at lærerne på gymnasieskolerne systematisk gør de akademiske forventninger og krav til eleverne tydelige. Det bør blandt andet ske i den løbende evaluering af hver enkelt elev.

3.6 Kønsforskelle

Der er generelt forskel på de tosprogede pigers og drenges tilgang til det faglige arbejde og motivation for læring. Det oplever lærerne, studievejlederne og ledelserne på de deltagende skoler, ligesom det fremgår i flere selvevalueringsrapporter. Denne kønsforskelle er tilsyneladende mere udtalt blandt nogle tosprogede elever end blandt de etnisk danske elever generelt.

For det første er der en forskel på tilgangen til skolearbejdet og lektierne. En del piger opleves i vid udstrækning som meget flittige, pligtopfyldende og ansvarsbevidste. De er til gengæld relativt stille og tilbageholdende i undervisningen. Hvorvidt disse piger reelt klarer sig bedre eller blot gør mindre væsen af sig, uddybes ikke i dokumentationsmaterialet. En del drenge ses derimod som noget mere sløse med lektierne og mere udadvendte. Der er selvfølgelig også undtagelser og afvigelser fra dette generelle mønster.

For det andet er der forskel på hvor meget de to køn benytter skolens særlige tilbud til dem. I nogle tilfælde er det mest pigerne der tager imod de ekstra tilbud, og som bruger skolernes forskellige tiltag som lektiecafe og kompenserende undervisning. Århus Statsgymnasium har som nævnt en lektiecafe specielt for de tosprogede (se også afsnit 9.14). Det er primært pigerne som bruger den, og gymnasiet vurderer at det har en selvforstærkende effekt på pigegruppen. Jo flere piger der kommer i cafeen, desto flere kommer der til – og desto færre drenge.

Fleere af skolerne vurderede under besøgene at denne kønsforskel har konsekvenser for hvordan pigerne og drengene klarer sig fagligt, og for om eleverne falder fra uddannelsen eller ej. Forskellen har således også betydning for hvordan lærerne og skolen samlet set bør håndtere elevgrupperne.

Evalueringsgruppen vurderer at skolerne skal være ekstra opmærksomme på hvordan de kan motivere den gruppe drenge der har behov for at deltage i de faglige ekstratilbud – uden at der bliver tale om tvang. Også de stille elever der har tendens til at "gemme" sig i den daglige undervisning, bør støttes. Det er ikke nemme opgaver, og dokumentationsmaterialet giver desværre ingen gode eksempler på hvordan de kan løses. Det kan kræve at skolerne forsøger at bearbejde elevernes holdning til skolearbejdet og deres selvbillede i retning af at også de kan have glæde af et ekstra tilbud. Brug af rollemodeller i form af andre elever der deltager i samme eller lignende tilbud, kan også være med til at få flere drenge til at tage imod den ekstra støtte. Der ligger hermed et arbejde for skolerne i at finde ud af hvordan de får flere elever til at tage imod de ekstra tilbud – uden at det skal være på bekostning af de andre elevers deltagelse.

Om tvang en gang imellem kan være en nødvendig, ja, måske ligefrem en støttende foranstaltning, diskuteres nærmere i afsnit 6.2.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at gymnasieskolerne målretter tiltag som fx lektiecafeer og kompenserende undervisning så de appellerer til både drenge og pige. Det kræver blandt andet at gymnasieskolerne klarlægger hvordan de skal få specielt drengene til at deltage i tiltagene.

De nævnte tiltag beskrives og vurderes i kapitel 9.

4 Sociale forhold

De tosprogedes sociale relationer på de gymnasiale uddannelser har betydning for om eleverne i første omgang overhovedet gennemfører en gymnasieuddannelse, og i anden omgang for om de får tilfredsstillende karakterer. Det er hovedsagelig de tosprogede elevers forhold til deres lærere og de andre elever der påvirker deres personlige engagement og motivation.

Dette kapitel indeholder to dele. Først beskrives og vurderes de tosprogedes relationer til deres klassekammerater, dernæst deres relationer til deres lærere.

4.1 Relationer til klassekammeraterne

De tosprogede elever bliver ofte isoleret eller isolerer sig i det sociale liv på skolen. Der er naturligvis flere undtagelser, herunder tosprogede der fortæller at de føler sig meget integreret med deres etnisk danske kammerater. De tosprogede elever der oplever sig selv som velintegrerede, går ofte på skoler med få tosprogede elever, og/eller de kommer fra en boglig familie.

Århus Købmandsskole beskriver de tosprogedes sociale isolation sådan:

De sociale problemer blandt tosprogede kommer især til udtryk via social isolation i klassen/på skolen – enkeltvis eller i grupper. (...) Især muslimske piger med religiøs klædedragt har ofte problemer med at blive socialt integreret i klassen – de vil ofte opsøge "ligesinde" i eller uden for klassen, og de danske elever vil ofte have forudindtagede meninger om denne gruppe. (Selvevalueringsrapport, side 6)

Den sociale integration synes at have stor betydning for om og hvordan de tosprogede deltager i timerne, og dermed kan det påvirke hvilket fagligt niveau de opnår. En tosproget dreng fortæller:

Hvis man kender sine klassekammerater godt, vil man stå lidt mere frem. Hvis man ikke kender dem godt, vil man være lidt mere tilbage, fordi så kender du dem ikke, og du ved

ikke, hvad de vil synes om det, du siger, om de vil lave grin med det eller noget. Hvis du kender dem, er du mere tryk. (Elevundersøgelsen, side 33)

Nogle begrundelser for isolationen

Der findes flere begrundelser for at nogle af de tosprogede elever isolerer sig. Elevinterviewene antyder at de tosprogede føler sig anderledes. De påvirkes både af de reelle – og ofte synlige – forskelle der er mellem etniske danskere og tosprogede, og de fordomme der florerer i den offentlige debat. Fordommene kan blandt andet komme til udtryk gennem vittigheder med racistiske undertoner eller sårende bemærkninger. Også politiske begivenheder som Muhammed-krisen, altså den splid der opstod mellem dele af den arabiske verden og Danmark efter Jyllands-Posten bragte karikaturtegninger af profeten Muhammed i 2005, kan forøge nogle tosprogede muslimske elevers følelse af at være anderledes end deres etniske danske kammerater.

De praktiserende muslimske elever vurderer ifølge elevundersøgelsen også at deres religion på andre områder kan være med til at skærpe forskellen til de etnisk danske elever. De oplever at deres etnisk danske kammerater kan have svært ved at forstå og respektere hvilken betydning religion har for den enkelte.

Endvidere peger elevinterviewene på at etnisk danske elever ofte vurderer at de har mere tilfælles med andre etniske danskere end med de tosprogede. Ligesom de tosprogede oplever at have mere tilfælles med hinanden end med etnisk danske elever. De interviewede tosprogede tilkendegiver fx at de føler sig mere trygge og mindre nervøse for at formulere sig forkert når de er sammen med andre med tosprogsbaggrund.

Forskellige ungdomskulturer

Den manglende sociale integration skyldes også at den danske ungdomskultur hvor alkohol udgør en markant del, og den muslimske kultur har svært ved at forenes.

Det overordnede billede er at det er både piger og drenge blandt de tosprogede som kan blive isoleret og/eller grupperer sig. Elevundersøgelsen og flere selvevalueringsrapporter peger dog på at pigerne er de mest isolerede. Det skyldes at flere piger, først og fremmest med muslimsk baggrund, netop ikke må eller vil deltage i arrangementer hvor der drikkes alkohol. En muslimsk pige fortæller sådan om baggrunden for det valg:

Folk glæder sig tit til at skulle drikke sig fulde, og jeg føler mig ikke tryk, når folk, jeg kender, alle sammen drikker sig fulde efter to timer (...) vores forældre siger, at vi selv bestemmer, om vi vil med til lejrtur og fester osv., men jeg føler mig ikke tryk med dem, når de drikker. (Elevundersøgelsen, side 40)

Naturligvis er der undtagelser blandt de muslimske piger hvor nogle vælger at deltage i sociale arrangementer som fx julefrokoster og gå tidligt hjem inden de etnisk danske elever bliver for berusede. Ligesom nogle vælger at deltage i mere trygge sociale arrangementer, fx klassearrangementer, mod så at holde sig fra de store fester.

Flere etnisk danske piger argumenterer i interviewene for at de ikke har så meget med de tosprogede piger at gøre socialt fordi de ikke drikker eller går i byen. Men der kan også være andre forklaringer på det. En underliggende årsag kan være at eleverne vælger venskaber ud fra hvem de umiddelbart føler de har mest tilfælles med – og her kan beklædningen som fx de praktiserende muslimske pigers tørklæde måske være med til at signalere endnu mere distance, som Århus Købmandsskole peger på i sin selvevalueringsrapport.

I modsætning til pigerne synes de muslimske drenge ofte at deltage i de sociale arrangementer. De vælger enten at drikke sig fulde – måske uden deres forældre ved det – eller at finde sig en rolle i det sociale samvær selv om de er ædru. Fx ved bagefter at kunne grine af hvordan deres etnisk danske klassekammerater "har sejlet rundt".

Her kan det fremhæves at Århus Statsgymnasium kaster et kritisk blik på alkoholkulturen. Gymnasiet har drøftet elevernes festkultur på skolen og hvilke aktiviteter det er rimeligt at skolen lægger lokaler til. Det er et princip på skolen at aktiviteter skal være åbne for alle. Skolen accepterer ikke arrangementer som alene tjener politiske eller religiøse særinteresser. Skolen drøfter desuden om det er rimeligt at den afholder arrangementer hvor alkohol indgår i så stor grad som det er tilfældet til festerne i dag. Det udelukker nemlig en stor del af skolens muslimske elever, men også flere danske elever.

Arrangementer for alle

Der er forskel på hvor opmærksomme de deltagende skoler er på om tosprogede er integreret i det sociale fællesskab. Nogle skoler oplever ikke de tosprogede som et problem for skolen, men glemmer måske hermed at fokusere på at de tosprogede elever kan være uden for fællesskabet med de etnisk danske elever.

Evalueringsgruppen vurderer at gymnasierne – herunder gerne både lærere og elever – generelt bør diskutere de unge etniske danskeres alkoholkultur, og om skolerne skal lægge lokaler til at støtte denne. Skolerne bør desuden forsøge at skabe flere fælles oplevelser gennem alkoholfri sociale aktiviteter. Det kan både være til gavn for det sociale sammenhold mellem tosprogede og etniske danskere og berige de unge etniske danskeres forståelse af gymnasie- og studiekultur. Det kan være med til at eleverne får en fornemmelse af at gymnasie- og studiekultur rummer en lang række sociale aspekter man kan indgå i uden at have en øl i hånden.

Flere skoler har valgt at lade introturene være alkoholfri, hvilket bliver vurderet positivt af de tosprogede elever. For det første giver det nogle af pigerne bedre mulighed for at deltage, for det andet giver det, som en tosproget pige siger i elevundersøgelsen, bedre mulighed for at man reelt lærer hinanden at kende. Evalueringsgruppen vurderer at initiativet også kan være en fordel for de etnisk danske elever hvor alkoholens markante position måske i nogle situationer kan føles som et pres.

I det hele taget er der stor mulighed for at skabe fælles sociale oplevelser for tosprogede og etnisk danske elever igennem alkoholfri arrangementer. Der er gode eksempler på sådanne arrangementer fra de deltagende skoler, fx:

- sportsdage
- filmarrangementer
- fælles kulturelle oplevelser som teaterture
- musikarrangementer som kor, koncerter og musicals
- tematiske faglige arrangementer
- fælles arbejde med demokrati og beslutningstagning på skolen
- "feel good-dag" – hvor alle arbejder med skolens værdier og ordensregler
- etniske arrangementer, fx etnisk fredagscafe og fejring af ramadanen.

Se afsnit 9.12 for en uddybning af nogle af de sociale arrangementer.

De alkoholfri arrangementer kan give de tosprogede og etnisk danske elever mulighed for flere fælles oplevelser, men de er naturligvis ikke hele løsningen på hvordan tosprogede skal blive mere integreret. Der er også kulturelle og psykologiske barrierer som gør at eleverne stadig vil vælge venner og bekendte ud fra hvem de vurderer de har mest tilfælles med. Ligesom de tosprogede – måske i størst udstrækning pigerne – også i dag fravælger alkoholfri skolearrangementer som ligger uden for skoletiden. Skolerne bør derfor gøre en ekstra indsats for at motivere de tosprogede piger til at deltage i de alkoholfri sociale arrangementer. Det kan fx være ved at have spændende faglige indslag som vil kunne tiltrække de flittige og mere fagligt orienterede piger.

Evalueringgruppen anbefaler

- at gymnasieskolerne har en alkoholpolitik der tager hensyn til at også de elever som ikke har lyst til eller må drikke alkohol, skal have mulighed for at blive integreret i det sociale fællesskab.

- at gymnasieskolerne arrangerer alkoholfri sociale eller faglige arrangementer. Det kunne være alkoholfri introture, sportsarrangementer, musikarrangementer, filmaftner, faglige eftermiddage, etniske cafeer eller andre cafeer uden alkohol.

Gruppearbejde i undervisningen

Den isolation som nogle tosprogede oplever, kan komme til udtryk når eleverne arbejder i grupper i forbindelse med skoleprojekter. Nogle af de interviewede tosprogede har oplevet at de kun arbejder sammen med andre tosprogede eller alene når de selv sammensætter grupperne. Et eksempel er en pige på Selandia hhx som fortæller at de er tre tosprogede i klassen som er uden for resten af fællesskabet i klassen. Blandt andet arbejder de aldrig sammen med etnisk danske elever i projektarbejdet. Igen skal det påpeges at der også findes eksempler på tosprogede elever som oplever at de nemt glider ind i gruppearbejdet med de etnisk danske elever.

Nogle lærere sammensætter selv grupperne, mens andre lærere lader eleverne gøre det. Lærerne bør gøre sig klart at der er fordele og ulemper ved begge måder. Eleverne er på den ene side så gamle at de selv burde være modne nok til at tage ansvaret for de grupper de havner i. På den anden side kan en gruppe som læreren har nedsat, og som blander eleverne på tværs af etnicitet, give de tosprogede og de etniske danskere en større chance for at lære hinanden at kende.

Evalueringgruppen anbefaler

- at lærerne bør have velreflekterede pædagogiske overvejelser over hvordan de sammensætter grupperne til gruppearbejde. Gruppensammensætningen bør bunde i overvejelser om hvad der sikrer den faglige indlæring og/eller den sociale integration. Hvis lærerne vælger at lade eleverne sammensætte grupperne på egen hånd, bør det ligeledes være velovervejet, og lærerne må have de konsekvenser det kan have for det sociale sammenhold, for øje.

4.2 Relationer til lærerne og skolen

Elevernes følelse af tryghed i klassen har generelt stor betydning for hvor meget og hvordan de tosprogede deltager i timerne. Her kan lærerne spille en stor rolle for at fremme trygheden.

Elevundersøgelsen viser at flere tosprogede føler sig utrygge i deres klasse. Det er der sandsynligvis også en del etnisk danske elever som gør, men de tosprogede kan føle sig sårbare, udsatte og utrygge fordi de føler sig anderledes. Det kommer, ifølge elevundersøgelsen, til udtryk ved at de ikke tør deltage i timerne fordi de er nervøse for at blive til grin ved ukorrekte formuleringer eller "dumme spørgsmål". Dokumentationsmaterialet, herunder selvevalueringsrapporter og interview med lærere og tosprogede elever, peger også på at de tosprogede i mindre grad spørger lærerne til råds fordi de ikke vil vise lærerne at de har faglige problemer. Men de tosprogede har behov for at stille mange spørgsmål, fx når der bliver brugt termer i undervisningen de ikke forstår.

Behov for tættere lærerkontakt

Den utryghed som flere tosprogede oplever, kan naturligvis blive forstærket hvis de føler sig isoleret blandt kammeraterne. Men det har også en afgørende betydning hvordan deres relation er til lærerne. Flere af både de frafaldne og nuværende tosprogede elever ønsker ifølge elevundersøgelsen at lærerne er mere opmærksomme på dem, at de udviser en større forståelse og er mere engageret i dem som personer. Specielt de frafaldne ville gerne have haft mere individuel vejledning under uddannelsen. Flere udtrykker at et dårligt forhold til lærerne er en af grundene til at de forlod gymnasiet, og de ville gerne have været "samlet op" af deres lærere eller andre på skolen. På den måde har de tosprogede måske i større grad end de etnisk danske elever en forventning om at lærerne tager ansvar for dem.

Nogle af de deltagende skoler udtrykker i den forbindelse at skolen og de enkelte lærere kan have svært ved at forstå motiverne bag de tosprogede elevers handlinger og få en indsigt i hvad deres behov er. Vestre Borgerdyd begrundet det sådan:

Vi har fælles kultur, historie, sprog, "forståelsesramme" med de danske elever og kan derfor lettere afkode deres signaler og gennemskue deres behov. Derimod kan det være sværere at gennemskue, for slet ikke at tale om overskue, de problemer og behov, de etniske elever har. (Selvevalueringsrapport, side 17)

Eksempler på øget tryghed gennem dialog

En øget dialog kan give lærerne og eleverne et bedre kendskab til hinanden, og den kan øge elevernes følelse af at være trygge i klasseværelset. Skolerne har forskellige eksempler på hvordan de har skabt god dialog.

På Vestre Borgerdyd havde en klasse store problemer. Den havde mange tosprogede, og de etniske danskere der var i klassen, valgte at søge andre steder hen. Alligevel endte klassen med at fungere og få rimeligt gode resultater – blandt andet et karaktergennemsnit på over 9 i historie ved studentereksamen, som ellers er et svært fag for mange tosprogede elever (jf. tabel 1 i afsnit 3.2). Ifølge en af klassens lærere skyldtes det at lærerne formåede at være ressourcepersoner. De fungerede både som fagpersoner, men de var også "mennesker" som eleverne kunne komme til med faglige spørgsmål og problemer af personlig karakter.

Et andet eksempel er Selandia htx. Her nævner de interviewede lærere, studievejledere og selvevalueringsgruppen at de har en meget tæt kontakt til eleverne. Det betyder at der kan blive taget specielt hensyn til eleverne som enkeltpersoner. Den tætte kontakt bunder i flere forhold. Skolen var indtil fusionen med Selandia htx en lille skole der var organiseret så der var mulighed for en uformel kontakt mellem lærere og elever. Desuden har skolen meget værksteds- og laboratorieundervisning hvor elever og lærere har mulighed for mange uformelle samtaler og dermed for at lære hinanden personligt at kende. Endvidere har skolen mere formaliserede samtaler med eleverne i form af startsamtaler og årlige udviklingssamtaler.

Et tredje og mere formaliseret eksempel på at skabe en øget kontakt og forståelse er på Århus Købmandsskole. Skolen har en mentorordning specielt for førsteårseleverne. Dette tiltag blev blandt andet sat i værk fordi, som skolen skriver:

Studievejledningen [oplevede] ofte at eleverne gav udtryk for lærernes manglende deltagelse på et mere personligt plan. Evalueringer viste at frafald i nogle tilfælde kan mindskes ved mere kommunikation mellem skolen og eleven. (Selvevalueringsrapport, side 19)

Ordningen består i at en lærer afholder individuelle samtaler med hver elev. Samtalerne tager udgangspunkt i hvordan den enkelte elev har det på skolen. Læreren og eleven kan dermed diskutere faglige, personlige og sociale forhold som har relevans for elevens skolegang. Ordningen beskrives og vurderes yderligere i afsnit 9.8.

Evalueringsgruppen vurderer at mentorordningen er en god måde at styrke kontakten mellem lærerne og eleverne på. Teamsamarbejdet, der er en følge af den nye gymnasiereform, er en god platform for mentorsamtalerne. Ordningen kan styrkes på nogle områder. Først og fremmest er det vigtigt at lærerne har de fornødne kompetencer til at gennemføre samtalerne professionelt. Det betyder ofte at lærere skal opkvalificeres, fx gennem efteruddannelse. Det er sandsynligvis heller ikke alle lærere som kan eller vil gennemføre den slags samtaler med elever, så lærerne skal udvælges specielt til rollen som mentor.

Skoler kan naturligvis også vælge andre måder at få en tættere kontakt til eleverne, blandt andet kan studievejlederne spille en større rolle. Men skolerne bør skabe denne kontakt til eleverne da den kan være med til at fastholde eleverne, gøre dem mere aktive i timerne og mere fortrolige med lærerne og samtidig give lærerne en bedre mulighed for at få et godt kendskab til de to-sprogede elever – og også de etnisk danske.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at gymnasieskolerne skaber mulighed for en tættere kontakt mellem lærere og elever. Det kan fx være med en formaliseret mentorordning med udgangspunkt i lærernes teamstruktur. Ideelt kræver det at lærerne bliver opkvalificeret til at kunne gennemføre samtalerne.

5 Personlige forhold

Foruden faglige og sociale forhold spiller en række personlige forhold også ind på om og med hvilket resultat de tosprogede gennemfører en gymnasial uddannelse. De personlige forhold drejer sig blandt andet om særlige psykologiske problemer, om hvordan de tosprogedes familier støtter eleverne i deres skolegang, og hvilke mål forældre og elever sætter for uddannelse.

Disse temaer beskrives i dette kapitel, der indeholder tre afsnit. Det første handler overordnet om særlige psykologiske problemer de tosprogede kan have, det næste om betydningen af familiens støtte og viden og det sidste om betydningen af at de tosprogede elever har realistiske uddannelsesmål og forbilleder de kan spejle sig i.

5.1 Etnisk relaterede problemer

At dømme efter både elevundersøgelsen og besøgsinterviewene har de tosprogede unge de samme ungdomsproblemer som etnisk danske unge. Det vil sige identitetsmæssige og eksistentielle overvejelser, forhold til forældre, fremtidsdrømme osv. Dokumentationsmaterialet viser imidlertid at tosprogede unge også har en række psykologiske problemer som tidligere ikke var kendt eller i hvert fald yderst sjældne i gymnasieskolerne. De bunder i at de tosprogede og/eller deres forældre har en anden oprindelseskultur.

Særligt tunge problemer

Det er specielt studievejlederne på de skoler hvor der er mange tosprogede, som har erfaret de svære personlige problemer nogle af de tosprogede har.

Flere af de interviewede studievejledere på fx Niels Brock, Vestre Borgerdyd, Sukkertoppen og Århus Statsgymnasium samt ledelsen på Vestre Borgerdyd fortæller at problemerne ofte er familieorienterede og handler om at eleverne skal begå sig i to forskellige kulturer. Skolernes beredskab er oftest ikke gearret til at håndtere sådanne problemer, og nogle af skolerne får derfor hjælp udefra. Blandt andet nævner studievejlederen på Sukkertoppen at han et par gange har kørt tosprogede piger på psykiatrisk skadestue. Nogle af studievejlederne fremhæver også at de

ikke kan hjælpe eleverne med problemerne fordi de ikke er i stand til at rådgive dem om hvordan de skal bryde ud af de kulturelle mønstre de er underlagt i deres familier, som eleverne selv finder problematiske. Det skal tilføjes at studievejlederne her refererer til specielt tunge sager som ikke er det generelle billede, men som altså også er en del af skolevirkeligheden, og som gør det svært for nogle elever at gennemføre gymnasieuddannelsen.

Nogle studievejledere fremhæver også at det dels er svært for dem at få tosprogede til at tale om identitetsmæssige og familierelaterede problemer, dels at de tosprogede elever ikke inddrager deres familie i de problemer de har. Det betyder at mange elever står alene med deres problemer uden støtte fra en voksen der kan hjælpe dem med at tackle de udfordringer de står over for.

Forskellige typer af problemer

Evalueringen kortlægger ikke de tosprogedes særlige familieorienterede problemer, og mange af dem har sikkert også en meget individuel udformning. Men der er nogle typer af problemer som kommer frem i dokumentationsmaterialet.

For det første er det et helt konkret problem at nogle unge mangler hjælp til at flytte hjemmefra. De kan vælge at flytte enten af følelsesmæssige grunde (hvis der er konflikter i familien) eller af praktiske (hvis de har mange søskende, og der ikke er plads og ro til lektielæsningen i hjemmet). Ledelsen på Vestre Borgerdyd erfarer at det oftest er pigerne der har de største problemer. De kender ikke det danske system og ved ikke hvor de skal søge hjælp hvis de fx forsøger at flytte hjemmefra. Andre, fx studievejledere på Niels Brock, vurderer at nogle af pigerne på ingen måde har mulighed for at flytte hjemmefra da der er nogle stærke familietraditioner som holder dem tilbage.

Et andet problem de tosprogede elever kan have, handler ifølge studievejlederne på blandt andet Sukkertoppen og Niels Brock om at undgå tvangsægteskab. Selv om det sandsynligvis er forholdsvis få elever der skal indgå tvangsægteskab, er det ikke desto mindre en kolossal udfordring for den enkelte da et tvangsægteskab kan få store konsekvenser for den enkeltes skolegang.

En tredje type problemer er ifølge elevundersøgelsen at nogle elever pålægges mange hjemlige pligter i kraft af deres familiekultur og -situation. For mange pligter kan gå ud over skolegangen. Det kan dreje sig om at ledsage familiemedlemmer til lægen eller offentlige institutioner for at oversætte, passe forældrenes butik, hjælpe med indkøb, passe mindre søskende osv. Pligterne tager tid fra forberedelse til undervisningen, men det kan sandsynligvis også have følelsesmæssige konsekvenser når en ung person bliver bedt om at tage et stort ansvar for familiens situation. Igen må det nævnes at der i evalueringen er en stor gruppe elever som ikke har pligter i hjemmet, og hvor problemstillingen ikke er relevant.

Nogle af de problemer de unge har, kan en studievejleder eller en lærer have svært ved at håndtere. Det kan kræve mere ekspertise og viden end de sædvanligvis besidder. Men det er vigtigt at gymnasieskolerne har et beredskab til at håndtere både etnisk danske og tosprogede elevers problemer. Hvis eleven har svære personlige forhold, kan han eller hun have vanskeligt ved at koncentrere sig om sin skolegang. Skolerne bærer derfor et stort ansvar for at være opmærksomme på og støtte de tosprogede elever som har personlige problemer der bunder i en anden kultur og familiemønster der forhindrer dem i en konstruktiv læringsproces.

I skolernes gennemførelsesvejledning er der afsat tid til de personlige samtaler, men vejledningen må yderligere tilrettelægges så der er den nødvendige kompetence på skolerne til at håndtere de tosprogedes særlige problemstillinger. Det kan fx ske ved at en eller flere vejledere specialiserer sig i området. Derudover kan de tosprogede have problemer som ligger uden for vejledernes område. Skolerne bør derfor også sikre en god kontakt til en psykolog og eventuelt også en socialrådgiver. Det optimale ville være at det er personer som har særlig kompetence inden for håndteringen af kulturkonflikter.

Evalueringgruppen anbefaler

- at studievejledere på gymnasieskolerne i deres gennemførelsesvejledning prioriterer at arbejde specifikt med de særlige personlige problemer som de tosprogede elever kan have.
- at gymnasieskolerne etablerer og vedligeholder en fast kontakt til en psykolog og eventuelt også en socialrådgiver der hurtigt kan træde til i forbindelse med særligt svære elevsager.

5.2 Familiens støtte og viden

Støtte og opbakning

Hvis eleverne oplever en moralsk opbakning fra deres forældre, vil de ofte være motiverede til at gøre noget ekstra ud af skolearbejdet. Det fremgår af elevundersøgelsen. Med moralsk opbakning menes at forældrene generelt påskønner uddannelse og i det daglige betoner vigtigheden af at deres børn uddanner sig. Konkret kan denne opbakning vise sig ved at forældrene interesserer sig for lektierne, og hvad der ellers foregår på skolen, eller når der gives plads og ro til lektielæsning i hjemmet.

Flere lærere vurderer under besøgene at den moralske opbakning betyder langt mere for eleven end den faglige, konkrete støtte til lektier. Den er en forudsætning for at klare de praktiske forhold med lektier osv.

Familiens støtte til elevens skolegang kan være forbundet med forældrenes sociale og uddannelsesmæssige baggrund. Både lærer- og elevinterviewene og elevundersøgelsen indikerer at elever hvis forældre selv har gennemført en uddannelse, kan have lettere ved at leve op til de krav der stilles i skolen. Omvendt føler de elever hvis forældre ikke kan hjælpe med lektielæsningen, at de står meget alene om de faglige udfordringer. En elev forklarer:

Det er svært at man ikke kan få hjælp derhjemme. Hvis de [forældrene] ikke har en uddannelse, så går det ud over os. Vi skal klare os selv. (Elevundersøgelsen, side 24)

Viden om gymnasiet

Mange af de tosprogede elever oplever at deres forældre mangler grundlæggende viden om gymnasieuddannelsen og det danske uddannelsessystem generelt. Eleverne forklarer i elevundersøgelsen og under elevinterviewene at forældrene fx ikke ved hvilke fag uddannelsen består af, eller hvordan uddannelsen er bygget op. Mange forældre ved heller ikke hvad en gymnasieuddannelse formelt set kvalificerer til, eller hvilket eksamensgennemsnit der kræves for at blive optaget på bestemte videregående studier.

Selvevalueringsgruppen fra Århus Statsgymnasium udtrykker omvendt at de igennem deres samtaler med eleverne er blevet opmærksomme på at skolen kan være en "frigørelse" fra hjemmet. Ikke alle elever er derfor interesserede i at forældrene ved for meget, og mange foretrækker selv at styre den information forældrene modtager fra skolen.

Evalueringsgruppen vurderer at forældre til tosprogede der ikke kender det danske uddannelsessystem, selvfølgelig skal have den rette information for bedst muligt at kunne støtte deres børn. Det er vigtigt at forældrene får et realistisk billede af de krav og forventninger som gymnasieskolen stiller til eleverne, så de kan tilpasse deres ambitioner efter deres børns kompetencer. Det er desuden relevant at forældrene bliver gjort opmærksomme på de faglige udfordringer som mange tosprogede står over for, jf. kapitel 3.

I dag findes der en anelse informationsmateriale der er oversat til forskellige sprog. Undervisningsministeriet har blandt andet udgivet en pjece om alle ungdomsuddannelser på en lang række sprog, og nogle amter har selv udarbejdet informationsmateriale.

Der bør dog udarbejdes noget informationsmateriale der er mere fyldestgørende, om blandt andet de gymnasiale uddannelser. Det kunne være i form af en dvd-film eller en internetbaseret

formidling. Begge dele kan være specielt velegnet til læsesvage forældre og familiemedlemmer – en gruppe som i særlig grad har behov for informationen. Derudover kan en dvd og en internetpræsentation give et levende indblik i hverdagen og årets gang på et gymnasium og stemningen blandt eleverne og skolekulturen. På en dvd vil det desuden være muligt for seeren at vælge mellem forskellige sprog.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Undervisningsministeriet, eventuelt i samarbejde med andre ministerier, udarbejder yderligere informationsmateriale om de gymnasiale uddannelser på forskellige sprog. En dvd-film og internetbaseret formidling kan være oplagte formidlingsformer.

Gymnasieskolerne har også selv et informationsansvar. Men erfaringen fra de deltagende skoler er at det kan være svært at få nogle af de tosprogede forældre til at møde op til arrangementerne. Nogle kommer dog, og de fleste af de interviewede elevers forældre har også deltaget i informationsarrangementer. Det er en vigtig udfordring at nå ud til alle tosprogede elevers forældre og informere dem om og vise dem skolen. Det kan kræve en ekstra indsats og en nytænkning som fx kunne involvere kontakt til de etniske organisationer for at opfordre flere forældre til at deltage.

5.3 Realistiske mål og rollemodeller

Ambitioner og mål

Mange af eleverne har en stor motivation for skolearbejdet og uddannelse, som bunder i forældrenes ambitioner og egen lyst. Flere elever oplever fx at deres forældre har høje forventninger til deres faglige præstationer, og at forældrene er meget ambitiøse med elevernes uddannelses- og erhvervsmæssige fremtid. Det fortæller de både i elevundersøgelsen og i nogle af elevinterviewene. Videre fremgår det at forventningerne og presset ofte hænger sammen med et stærkt ønske hos forældrene om social opstigning. Børnene skal med andre ord drive det videre end de selv har gjort. En elev forklarer her fordele og ulemper ved forældrenes pres:

(...) støtten derhjemmefra og det pres vi har, det er et plus (...). Men (...) det er et minus, hvis man bliver presset for meget. Det er jo sådan lidt dobbelt, kan man sige. (Elevundersøgelsen, side 23)

Elevernes egne ambitioner og fremtidsdrømme er også en vigtig motivationsfaktor for dem. Ifølge elevundersøgelsen erfarer eleverne at det er godt at have et konkret mål at stræbe efter, særligt i de perioder hvor de oplever gymnasietilværelsen som en kamp både fagligt, socialt og personligt.

Nogle af skoler udtrykker i deres selvevalueringsrapporter at flere af de tosprogede – nok specielt pigerne – kan være utroligt motiverede for skolegangen. Evalueringsgruppen vurderer at det er vigtigt at skolerne bygger videre på elevernes ofte store motivation og støtter dem i deres opfattelse af at uddannelse virkelig nytter.

Rollemodel

Evalueringsgruppen mener at en rollemodel for de tosprogede elever er en god måde at anskueliggøre målet med uddannelsen på. En rollemodel kan styrke elevens tro på at studenterhuen er opnåelig, og kan give realistiske billeder af hvad der kan lade sig gøre. En rollemodel er en person som eleven kan identificere sig med, og som repræsenterer et ideal der er værd at stræbe efter. Rollemodeller kan både være interne på skolen eller eksterne, dvs. at de hentes uden for skolen.

Enkelte af de deltagende gymnasier har allerede brugt eksterne rollemodeller. Fx har Vestre Borgerdyd benyttet sig af Integrationsministeriets kampagne "Brug for alle unge" og af Københavns Kommunes kampagne "Ung til ung". Begge initiativer har ifølge deres selvevalueringsrapport været store succeser. For mere information se afsnit 9.10.

Men skolen kan også have en intern rollemodel, fx ved at oprette en tutorordning. Det foreslår en lærer på Århus Købmandsskole i lærerinterviewet. En tutorordning er en fast kontakt mellem en ældre elev og en eller flere yngre. Den ældre elev kan i kraft af sit kendskab til gymnasieskolen "oplære" den/de yngre elever. Det er evalueringsgruppens vurdering at denne model specielt kan være en god idé for tosprogede elever fra ikke-boglige hjem. Disse elever kan snakke med tutoren om fx traditioner på gymnasiet, relationer til lærerne og akademiske koder. De kan med andre ord få den indføring og opbakning som deres forældre ikke kan give.

Evalueringgruppen anbefaler

- at gymnasieskolerne benytter sig af rollemodeller.
 - at Integrationsministeriet viderefører kampagner som "Brug for alle unge".
 - at Københavns Kommune viderefører kampagner som "Ung til ung", og at andre storkommuner/amter/regioner tager initiativ til lignende kampagner.
-

Formidling af realistiske mål

På nogle skoler oplever studievejlederne at eleverne og ikke mindst deres forældre har urealistiske mål for deres børns fremtid. De tosprogede elevers forældre og familie har, ifølge en del af studievejlederne, ofte en stor indflydelse på elevernes uddannelsesønsker og dermed også på hvilke mål de stræber efter. Det drejer sig ofte om at forældrene ønsker at eleverne uddanner sig til læger, farmaceuter eller ingeniører. Som nævnt kan disse mål motivere, men det er ikke alle elever som fagligt kan honorere forældrenes forventninger. Blandt andet er der eksempler på at tosprogede elever har valgt naturvidenskabelige studieretninger på stx som de interviewede lærere vurderer at eleverne ikke er i stand til at gennemføre.

Det er derfor vigtigt at nogle elevers horisont bliver bredt ud så de bliver opmærksomme på andre uddannelser og erhvervsretninger end dem de umiddelbart fokuserer på. Dette arbejde bør ofte også inkludere forældrene da de har en stor indflydelse på deres børns valg. Det overordnede sigte er at eleverne stræber efter nogle opnåelige mål frem for ensidigt at gå efter bestemte professioner. Dermed kan eleven undgå en følelse af nederlag hvis karaktererne alligevel ikke rækker til eksempelvis medicinstudiet.

Det er Studievalg-centrene der informerer de unge om videregående uddannelser, mens gennemførelsesvejledningen på gymnasiet skal sikre at de unge kommer godt igennem gymnasieuddannelsen. Det er dog vigtigt at de tosprogede elever allerede på et tidligt tidspunkt i gymnasieuddannelsen får et realistisk syn på hvilke mål de skal stræbe efter, fordi det kan påvirke deres valg af studieretning. Det kan ske ved at både Studievalg-centrene og skolen støtter de elever som har behov for det, i at få mere realistiske forestillinger om fremtiden og dermed også træffe nogle bedre valg i deres gymnasieuddannelse.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at gymnasieskolerne bidrager til at de tosprogede elever får realistiske forståelser af egne faglige styrker og svagheder så de kan træffe gode faglige valg i løbet af gymnasietiden, herunder valg af studieretning. Det kan blandt andet ske i samtaler med studievejleder eller lærer.

- at Studievalg-centrene støtter de tosprogede elever i realistiske valg af videregående uddannelse og job.

Del 2. Skoleperspektiv

Del 2 fokuserer på skolerne, nærmere bestemt på lærernes og ledelsernes indsats for de tosprogede elever.

I det følgende vil vi beskæftige os med de forskellige holdninger og opfattelser gymnasieskolerne har til det at have tosprogede elever på skolen, og hvilke økonomiske ressourcer og fordelingsmæssige betingelser skolerne handler på baggrund af.

De to kapitler i denne del handler om skolestrategier og holdninger samt ressourcer og fordelingspolitik.

6 Skolestrategier og holdninger

De skoler der deltager i denne evaluering, har meget forskellige tilgange til det at have tosprogede elever på skolen. Tilgangen har konsekvenser for hvordan skolen arbejder med elevgruppen, herunder om og hvordan gruppen bliver drøftet, og hvilke tiltag skolerne tilbyder.

Kapitlet falder i tre dele. Først fremlægges og diskuteres skolernes overordnede tilgange til tosprogede elever. Dernæst diskuteres det om det er hensigtsmæssigt at skoler udformer særlige tiltag for de tosprogede elever. Endelig peges der på et par relevante tiltag som alle gymnasieskoler i særlig grad bør overveje.

6.1 Skolernes tilgange til tosprogede

Skolerne griber opgaven med tosprogede elever an på mange forskellige måder. Mens nogle har en aktiv diskussionskultur og egentlige strategier for at løfte opgaven, berører andre skoler stort set ikke emnet. Det fremgår af selvevalueringsrapporterne og interview på skolerne. Det har i sidste ende betydning for hvordan skolerne håndterer elevgruppen, og hermed hvilke støtteforanstaltninger der er for de tosprogede elever.

Dette afsnit opdeler de skoler der deltager i evalueringen i tre forskellige typer tilgange til at have tosprogede elever på skolen. Opdelingen er lavet for at illustrere forskellene mellem skolerne. Men ikke alle de deltagende skoler kan entydigt placeres i en type, og der kan være store interne forskelle i holdninger og handlinger på skolerne. Enkelte skoler har fx indirekte medtænkt de tosprogede elever i sit værdigrundlag, men udmønter ikke denne del af værdigrundlaget nævneværdigt i sin daglige praksis. Opdelingen i tre typer betyder hermed at nogle træk fremhæves ved skolerne, mens andre udelades.

De enkelte skoler beskrives mere nuanceret i kapitel 8 som gennemgår og kommer med anbefalinger til skolerne hver for sig.

Tilgang præget af refleksion og handling

Der er skoler som har tosprogede højt på deres pædagogiske dagsorden, og hvor der er mange diskussioner om gruppen og tiltag. Det gælder især for Vestre Borgerdyd og Århus Statsgymnasium. Der kan især peges på fire aspekter i skolernes kultur som er med til at støtte op om arbejdet med de tosprogede elever.

For det første har skolerne en diskussionskultur omkring tosprogede. Lærere, studievejledere og ledelse drøfter jævnligt didaktiske, etiske eller samfundsmæssige spørgsmål vedrørende tosprogede elever. På begge skoler medfører diskussionskulturen at de ikke er berøringsangste over for emnet hvilket er en forudsætning for at kunne arbejde bevidst med elevgruppen og de muligheder og udfordringer de står over for. Det betyder ikke nødvendigvis at skolens medarbejdere er enige i alle forhold, men at de åbent og i en god tone drøfter problemstillinger om tosprogede og temaer som etik og moral.

For det andet forholder skolerne sig til gruppen i deres nedskrevne retningslinjer. Ingen af de to skolers retningslinjer nævner de tosprogede elever eksplicit. I stedet har de fx retningslinjer som omhandler de problemstillinger der kan opstå omkring påklædning når der er praktiserende muslimske elever. Skolerne har desuden begge et fokus på demokrati og dialog. Igen er der ikke en direkte reference til tosprogede, men skolerne giver udtryk for at fokus på demokrati netop er valgt for at integrere og uddanne blandt andre de tosprogede.

For det tredje er begge skoler kendetegnet ved et højt pædagogisk refleksionsniveau i almindelighed. Det er begge pædagogisk innovative skoler der har mange fag-faglige og pædagogiske diskussioner hvilket måske har dannet grobund for at skolerne nemmere har kunnet påtage sig at arbejde med udfordringer og muligheder omkring de tosprogede elever. Og tilstedeværelsen af de tosprogede elever har i et vist omfang ført til nye initiativer og refleksioner der kan gavne alle elever. De tosprogede elever er hermed blevet en pædagogisk løftestang.

For det fjerde har begge skoler en organisation og en ledelse som støtter arbejdet med de tosprogede. Det betyder ikke nødvendigvis at ledelsen er med i de enkelte beslutninger der træffes om de tosprogede. På begge skoler er en del af ansvaret uddelegeret til arbejdsgrupper, men ledelsen støtter denne organisering og de beslutninger grupperne tager.

På trods af fællestrækkene er skolerne meget forskellige, og de har en meget varierende andel af tosprogede. Vestre Borgerdyd har i flere år haft en høj andel, i 2005 på omkring 40 %, mens Århus Statsgymnasium i februar 2006 blot havde 13 % tosprogede elever. Opmærksomheden omkring arbejdet med de tosprogede kan altså godt gro frugtbart op på en skole med en forholdsvis lille andel tosprogede elever.

Tilgang præget af spirende opmærksomhed og konkrete overvejelser

Der er andre skoler hvor der er en spirende opmærksomhed på tosprogsgruppen. Til denne gruppe hører Slagelse Gymnasium, Niels Brock og til dels Århus Købmandsskole, som dog har nogle klare tiltag på området. Skolerne er kendetegnet ved at de ikke har nogle overordnede diskussioner om eller specifik opmærksomhed på gruppen.

Skolerne har i varierende grad haft grupper af lærere som har arbejdet eller stadig arbejder med de tosprogede. Disse arbejdsgrupper er hver især blevet nedsat fordi særligt engagerede lærere og til dels ledelserne begyndte at se et behov for at betragte eleverne netop som en gruppe med fælles problemer og med fælles behov for særlig støtte. Et behov som på forskellig vis blev bekræftet af både lærere, studievejledere og ledelsen under besøgene. Men arbejdet har ikke rod-fæstet sig i skolekulturen. Århus Købmandsskole har dog prioriteret at have tiltag som støtter de tosprogede. På de to andre skoler er der spirende ideer om at gøre en større indsats for gruppen.

Der er ifølge selvevalueringsrapporterne forskellige grunde til at skolerne ikke har arbejdet mere med de tosprogede elever. De beskrives individuelt for hver skole i kapitel 8. Men overordnet drejer det sig om:

- at skolerne prioriterer at anvende ressourcer på andet end de tosprogede elever (specielt Niels Brock)
- at ledelse og lærere endnu ikke har erkendt at der er en problematik (specielt Niels Brock og Slagelse Gymnasium)
- at skolen vurderer at det ikke er i de tosprogedes interesse at have særlige tiltag (specielt Slagelse Gymnasium)
- at gruppen af de tosprogede hidtil har udgjort en så lille andel at den ikke er blevet set som en udfordring for skolen (specielt Slagelse Gymnasium).

Tilgang præget af fravalg af fokus

Endelig er der skoler der ikke forholder sig aktivt til tosprogede elever. Sukkertoppen, Selandia hhx og htx og Viby htx er placeret i denne gruppe.

Det kan skyldes flere forhold. Skolerne argumenterer for at de ser på de tosprogede elever som enkeltindivider. De oplever ikke at de tosprogede har særlige problemer som adskiller dem fra de etnisk danske elever, og mener det vil stigmatisere eleverne at behandle dem særskilt. Slagelse Gymnasium argumenterer i øvrigt for samme synspunkt. Desuden vurderer skolerne at de tosprogede elever ikke udgør et problem for dem. Selandia hhx og htx og Viby htx vurderer også at de har haft så få tosprogede elever at det ikke har givet mening for dem at fokusere specielt på gruppen.

Selv om skolerne som udgangspunkt afviser at de tosprogede elever skal have en særlig støtte, er der også modsatrettede holdninger på skolerne. Det fremgår af selvevalueringsrapporter og besøgsinterview. Fx påpeger en lærer i lærerinterviewet på Viby htx at den nationale og internationale politiske og kulturelle dagsorden er forandret efter Muhammed-krisen. Læreren mener at lærere og samfundsborgere generelt nu er nødt til at orientere sig i nye retninger og være mere åbne for det "fremmede". Ikke kun af hensyn til de tosprogede elever, men også af hensyn til de etniske danskere.

Skolernes arbejde under denne evaluering har tilsyneladende givet dem en erkendelse af at deres arbejde med de tosprogede kan intensiveres. Det skyldes blandt andet evalueringens fokus på udfordringer og muligheder i arbejdet med gruppen og det samlede blik på de tosprogedes karakterer på skolen, som denne evaluering har krævet. Det har været en øjenåbner for flere af selvevalueringsgrupperne.

Styrker og svagheder ved tilgangene

Evalueringsgruppen vurderer at styrken ved de skoler der falder i den første kategori, er organisationskulturen. Der er som udgangspunkt et højt pædagogisk refleksionsniveau på begge skoler som blandt andet skaber gunstige vilkår for fælles drøftelser og beslutninger om hvordan skolen skal håndtere tosprogede elever. Samtidig bakker ledelserne tydeligt op om arbejdet med elevgruppen og giver plads til pædagogiske arbejdsgrupper. Evalueringsgruppen vil fremhæve at det reflekterede og engagerede arbejde der sker på skolerne, er vigtigt, og opfordrer skolerne til at fortsætte i samme ånd.

Evalueringsgruppen vurderer at de skoler der falder i de to sidste kategorier, bør udvikle deres arbejde med de tosprogede elever.

Skolerne har som nævnt flere argumenter for ikke at arbejde med de tosprogede. Et argument er at de tosprogede elever bør betragtes som enkeltindivider og ikke som en gruppe. Alle elever bør naturligvis betragtes som enkeltindivider, men i arbejdet med de tosprogede er der nogle fælles udfordringer, fx i forhold til deres danskundskaber, som kan imødekommes med en fælles indsats.

Århus Statsgymnasium – som har sat specielle tiltag for gruppen i værk – fremhæver den balance som skolen forsøger at finde mellem individ- og gruppeperspektivet:

Vi på skolen møder de tosprogede først og fremmest som forskellige og i sig selv værdifulde individer – ikke som én, stor gruppe. (...) Som det fremgår, betyder dette ingenlunde, at vi på skolen ikke har øje for gruppen af tosprogedes særlige behov både fagligt og socialt. Men vi har hele tiden haft en bevidsthed om, at det er en hårfin balance, hvor det

er mindst lige så vigtigt at møde den enkelte elev uanset baggrund og etnicitet. (Selvevneringsrapport, side 12).

Opsummerende betyder det at skolerne bør betragte de tosprogede som enkeltindivider, men nogle gange også som en samlet gruppe for at kunne målrette nødvendige tiltag mod dem. Der kan så sættes spørgsmålstegn ved om det er med til at stigmatisere de tosprogede. Det afhænger af måden tiltaget bliver præsenteret på (se også afsnit 6.2).

Et andet af skolernes argument for ikke at arbejde specifikt med de tosprogede er at de ikke udgør "et problem". Men selv om de tosprogede elever ikke udgør et problem for skolerne, kan de tosprogede, populært sagt, have et problem med skolen som hindrer dem i at få så høje karakterer som de kunne, eller at de overhovedet gennemfører uddannelsen. Det er både i den enkelte elevs, skolernes og samfundets interesse at eleverne derfor støttes.

Hertil kan tilføjes at flere skoler nævner at gymnasireformen med dens studieretninger har betydet at flere tosprogede kommer i samme klasse. Mange af dem vælger nemlig en naturvidenskabelig studieretning. Det betyder at hvor eleverne ellers kunne sidde et par stykker i hver klasse og på den måde være mere "skjult", er der nu klasser med en stor andel af tosprogede. Det gør at skolerne oplever et øget behov for at sætte fokus på gruppen.

Et tredje argument – som blev nævnt i nogle af besøgsinterviewene og i Sukkertoppens selvevneringsrapport – er at når eleverne er erklæret egnede til gymnasiet, er de også erklæret egnede til at møde de faglige krav uden behov for ekstra støtte. Igen må det konstateres at denne gruppe kunne komme bedre igennem deres gymnasieuddannelse hvis der blev taget de nødvendige hensyn. Nok kan eleverne være erklæret egnede, men flere har alligevel andre forudsætninger end de etnisk danske elever. Med andre ord: Hvis alle elever skal have lige muligheder for at komme godt igennem gymnasiet, så skal de nogle gange behandles forskelligt.

Et fjerde argument handler om at skolerne kan mangle ressourcer til at arbejde mere målrettet med de tosprogede. Det er klart at det ikke altid er nemt at skulle prioritere ressourcer på særlige formål (se afsnit 7.1. for en drøftelse af ressourcespørgsmålet). Der er dog nogle tiltag, fx at være opmærksom på, anerkende og drøfte de tosprogedes problemstillinger, som ikke bør kunne vælte en skoles økonomi.

Analysen af skolernes forskellige tilgange peger direkte på nogle måder skolekulturen kan blive styrket på i forhold til arbejdet med de tosprogede. Det drejer sig blandt andet om at slippe den uvilje og/eller berøringsangst der er blandt nogle skoler, i forhold til at diskutere tosprogede. Nogle relevante emner for diskussionen er elevernes konkrete faglige, sociale og personlige problemstillinger og den indflydelse deres religion og kultur eventuelt kan have på gymnasiet.

Det kan kræve at skolen på forskellig vis undersøger hvordan de tosprogede har det fagligt og socialt på skolen. Skolen kan blandt andet rette blikket mod de tosprogedes karakterer i forhold til de etnisk danske elevers for at lokalisere og blive bevidst om hvilke problemer de tosprogede konkret har. Desuden kan skolerne anvende undervisningsmiljøvurderingen til at se specifikt på hvordan de tosprogede svarer. En undervisningsmiljøvurdering er en vurdering af blandt andet det psykiske miljø på skolen som alle landets uddannelsesinstitutioner er forpligtet til at gennemføre mindst hvert tredje år. Undervisningsmiljøvurderingen er et redskab til at vurdere og analysere undervisningsmiljøet og i forlængelse heraf at lave en handlingsplan for hvordan miljøet styrkes.

Det kræver tillige – og ikke mindst – at ledelser går aktivt ind i at skabe et godt lærer- og ledelsesklima hvor man diskuterer og arbejder med tosprogede elever og de etiske, religiøse og kulturelle spørgsmål. Det betyder som nævnt ikke at ledelserne nødvendigvis skal stille sig i spidsen for arbejdet, de kan også vælge at uddelegere ansvar og støtte op om de beslutninger der træffes.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at gymnasieskolerne systematisk arbejder med de muligheder og udfordringer der er ved at have tosprogede elever på skolen, og at de dermed giver slip på den berøringsangst der kan være ved at diskutere emnet. Der bør sikres at der er en sammenhæng mellem dette arbejde og skolernes overordnede værdigrundlag. Arbejdet kan eventuelt konkretiseres i handlingsplaner og retningslinjer.

- at gymnasieskolernes ledelser sikrer et godt klima for at drøfte og arbejde med de tosprogede elever og pædagogisk udvikling omkring elevgruppen.

Det kan være en lang proces at fokusere sit arbejde på de tosprogede elever. Fx har Vestre Borgerdyd ifølge skolens selvevalueringsrapport været igennem en ti år lang erkendelsesproces for at nå til der hvor arbejdet er i dag. Skolen er gået fra at fornægte at tosprogede elever har særlige faglige og sociale problemer, til at handle specifikt i forhold til dem. Vestre Borgerdyds erfaring bør kunne anvendes af andre skoler så de undgår at skulle igennem samme lange proces inden de begynder at arbejde med problemstillingerne.

Vestre Borgerdyds erkendelsesfaser om tosprogede elever

Fase 1. Ignorering af "problemerne"

Skolen betragtede blot eleverne som en gruppe der var fagligt svagere funderet. Man mente ikke det var nødvendigt at sætte særlig fokus på elevgruppen, tværtimod.

Fase 2. Øget frustration

Blandt lærerne opstod en frustration over elevgruppens svage danskkompetencer. Det fik enkelte lærere til at opsøge kurser om undervisning i dansk som andetsprog og kurser i kulturelle og identitetsmæssige forhold for tosprogede.

Fase 3. Erkendelse og kompenserende tiltag

Lærerne og ledelsen erkendte "problemerne", og skolen valgte at handle aktivt i forhold til dem. Der blev delt viden, diskuteret og genereret ideer. Skolen begyndte at foretage screeninger, tilbyde skriveværksteder og en række andre kompenserende tiltag.

Fase 4. Fælles fokus på inkluderende undervisning

Sideløbende med de øvrige tiltag begyndte en gruppe lærere at fokusere på inkluderende undervisning som pædagogisk metode. Nu er undervisningsmetoden spredt ud til langt flere lærere og fag på skolen.

Kilde: Frit efter Vester Borgerdyds selvevalueringsrapport, side 23-24.

6.2 For og imod særlige tiltag

Et aspekt der kan drøftes i forbindelse med de tosprogede elever, er om der skal være særlige tiltag alene for de tosprogede, eller om gruppens behov skal dækkes af tiltag som er rettet mod alle elever. Blandt de deltagende skoler er der argumenter for og imod dette.

Modargumenterne bunder hovedsagelig i at særlige tiltag kan stigmatisere eleverne der i forvejen er sårbare over for at blive skilt ud fra resten af eleverne. Mange tosprogede elever er enige. En elev udtrykker det sådan:

Hvis man siger, at de tosprogede har brug for hjælp, så deler man os jo op, og vi føler os jo som danskere. (Elevundersøgelsen, side 55)

Et par skoler, heriblandt Slagelse Gymnasium og Århus Statsgymnasium, har uafhængigt af hinanden gennemført spørgeskemaundersøgelser blandt deres tosprogede elever for at finde ud af

om de er interesserede i særlige tiltag kun for dem. Svaret var nej. Alligevel har Århus Statsgymnasium og til dels også Slagelse Gymnasium valgt at gennemføre tiltag som er specielt rettet mod gruppen. Det skyldes at gymnasierne har vurderet at eleverne har nogle behov som ellers ikke ville blive dækket. Evalueringsgruppen vurderer desuden at spørgeskemaspørgsmålet var svært at svare på for eleverne. Det kræver dels en stor selvindsigt, dels fantasi til at forestille sig hvilke tiltag der kunne være tale om, og hvordan de som tosprogede ville få gavn af dem.

De tosprogede kan, som det tidligere er blevet pointeret, have behov for nogle særlige tiltag for at give dem de samme vilkår som de etnisk danske elever. Det er dog vigtigt at skolerne har øje for at de skal undgå at nedgøre eleverne med de særlige tiltag. En måde det kan gøres på, er ved *hvordan* tiltagene præsenteres. Ingen elever bryder sig selvsagt om at blive opfattet som dumme-re end eller mindreværdige i forhold til sine kammerater. En elev udtrykker den negative følelse sådan:

Det er fedt nok, at han [læreren] synes, vi skal tage derop [til kompenserende undervisning], men det var måden, han sagde det på. Sådan nedværdigende, at vi skulle skilles fra de andre. (Elevundersøgelsen, side 55)

Århus Statsgymnasiums tosprogscafe er et eksempel på hvordan en skole har overvejet hvordan den skal sælge ideen og tiltaget til de tosprogede elever (se afsnit 9.14 om cafeen). Skolen har været meget opmærksom på formidlingsformen og -kanalen og gjort meget ud af at cafeen ikke er målrettet svage elever. Desuden har skolen forsøgt at give eleverne indflydelse på og dermed medejerskab til cafeen.

Et gymnasium kan ikke påtvinge eleverne at bruge de ekstra faglige tilbud. Der findes ikke regelgrundlag på området som indebærer at gymnasierne kan *kræve* at en elev – uanset hvor ringe han eller hun så end er – skal deltage. Der er imidlertid et dilemma omkring hvorvidt eleverne *skal* deltage eller blot *kan* deltage. Det er vigtigt at finde en løsning på fordi der er et relativt klart mønster for hvilke elever der typisk bruger tiltagene.

Det sker alt for ofte at de elever der har mindst brug for den ekstra støtte, bruger tiltagene, mens de elever som tiltagene egentlig er rettet imod, nemlig de svageste, holder sig væk. Flere skoler nævner fx at de arbejdsomme, dygtige elever – typisk piger – benytter tiltagene flittigt, mens det er vanskeligt at få drengene til at deltage.

Evalueringsgruppen har to holdninger til hvad skolerne skal gøre, som begge angår selve skolekulturen. For det første har gymnasieskoler en vigtig opgave i at præsentere tiltagene positivt for eleverne og dermed gøre det attraktivt at gøre brug af dem. Tiltagene skal være en integreret del af skolekulturen så det at tage imod ekstra faglige tilbud bliver en naturlig del af det at tage an-

svar for sin skolegang. Der er en mindre risiko for at de tosprogede elever vil føle sig stigmatiserede, hvis det er en alment accepteret del af skolekulturen at gøre brug af de ekstra faglige tilbud.

For det andet skal gymnasieskolerne lade svage elever – etnisk danske såvel som tosprogede – vide at de *skal* deltage i de tiltag der understøtter deres specifikke vanskeligheder, altså at eleven i realiteten ikke har et valg. Der skal altså rettes en stærk appel til eleverne.

Gymnasierne bør som udgangspunkt ikke bruge et tiltag som lektiecafeen som en straffeforanstaltning hvis eleven fx har for meget fravær. Formentlig vil det hverken gavne eleven eller bidrage til det pågældende tiltags positive omdømme.

Evalueringgruppen anbefaler

- at gymnasieskolerne omtaler tiltagene så de fremstår som attraktive og fagligt relevante, og på en måde så eleverne ikke opfatter dem som et tilbud, men som noget de er nødt til at tage imod.

Endelig kan Undervisningsministeriet indføre regler på området. Det kan fx være at eleven skal følge kompenserende danskundervisning hvis han eller hun scorer lavt i screeningen af dansk-kompetencerne.

Evalueringgruppen anbefaler

- at Undervisningsministeriet vurderer styrker og svagheder ved at indføre krav om at de svage elever skal tage imod skolens tilbud.

6.3 Relevante tiltag på skoleniveau

På baggrund af det samlede dokumentationsmateriale udleder evalueringgruppen i det følgende to tiltag som alle gymnasieskoler bør tage til efterretning. Det er ikke tiltag der berører eleverne direkte. Tiltagene styrker derimod skolens "beredskab", det vil sige handlekraft og handlemuligheder, i forhold til det daglige møde med tosprogede, ligesom de sætter rammerne for skolekulturen.

De to tiltag som har særlig relevans, drejer sig om at lærerne efteruddannes, og at skolerne tager stilling til hvilken status religion og forskellige kulturer bør have på gymnasiet. Hvad det andet tiltag angår, er det vigtigt at påpege at evalueringsgruppen ikke anbefaler en *bestemt* holdning til hvilken rolle religion og forskellige kulturer bør eller ikke bør spille. Evalueringsgruppen forholder sig alene til at skoler bør have en holdning til disse emner.

Opkvalificering af lærernes kompetencer

Dokumentationsmaterialet peger på at der er et stort behov for at opkvalificere lærernes kompetencer. Selvevalueringsrapporter og besøgsinterview viser fx at lærerne har svært ved at tolke både hvilke sociale behov de tosprogede har, og om deres faglige præstationer reelt skyldes deres viden om faget, eller om de deres sproglige kompetencer giver et misvisende billede. Århus Statsgymnasium beskriver problematikken sådan:

I den almindelige dansk-/sprogundervisning vil lærere ofte kunne "fejltolke" elevernes fejl/svagheder. Det er f.eks. svært at forstå et digt af Benny Andersen, som bygger på ironi, hvis man ikke har et kendskab til denne udtryksform. Derved bliver fortolkningen "afsporet", og eleven får slet ikke mulighed for at "komme på banen". Eller hvis ens modersmål ikke har tidsbøjninger som europæiske sprog, vil læreren måske drage nogle forkerte konklusioner om elevens generelle sproglige kompetencer. (Selvevalueringsrapport, side 23).

Flere selvevalueringsgrupper giver også udtryk for at nogle lærere har svært ved at "afkode" eleverne, dvs. forstå deres handlinger og udtalelser og motiverne bag dem. Desuden udtrykker flere lærere fra forskellige skoler at de er nervøse for at fornærme fx de muslimske elever fordi de ikke ved nok om deres baggrund og kultur til at vide hvornår de overskrider elevernes grænse.

Yderligere viser besøgsinterviewene at nogle lærere ved så lidt om de muslimske elever og deres baggrund at lærernes tilgange til eleverne nærmest nedværdiger gruppen. Blandt andet nævner en lærer at eleverne er til gavn for en klasse når klassen læser gamle danske tekster. I de timer kan de tosprogede elever nemt relatere sig til indholdet i teksten da deres kultur svarer til den danske for 100 år siden. Evalueringsgruppen påpeger at lærerne bør have en større viden om andre kulturer og være i stand til at reflektere over deres egen kulturbaggrund så denne slags misforståelser undgås.

Det er ikke alle skoler som mener at lærerne har brug for at blive opkvalificeret. De skoler som arbejder mest målrettet med de tosprogede elever, og som er mest bevidste om de tosprogedes behov, er også meste opmærksomme på om lærerne har utilstrækkelige kompetencer på området. Århus Købmandsskole opsummerer her lærernes behov for opkvalificering:

Vi må nok erkende, at vi i dag ikke har undervisere, der har den teoretiske baggrund for at varetage arbejdet med de tosprogede. Vores undervisere er autodidakte på området, og der er samtidig en alt for lille del af lærerkorpset, der har egentlige erfaringer og kompetencer i forhold til denne elevgruppe. At man har tosprogede elever, er ikke ensbetydende med, at man er i stand til at forholde sig til særlige tosprogethedsproblematikker. (Selvevalueringsrapport, s. 26)

Der er forskellige måder lærerne kan blive opkvalificeret på. Det kan fx være gennem intern videnoverføring, formelle uddannelser og kurser om den sproglige dimension i naturfagsundervisningen, dansk som andetsprog i relation til danskfaget eller de øvrige fag, kulturforståelse, mellemøstlige studier mv. Efteruddannelsen kan bestå af kurser udbudt af faglige foreninger, CVU'er eller universiteter.

En anden mulighed er at skolen som led i den interne kvalitetssikring vælger at tosprogede elever skal være et nøgleområde, jf. bekendtgørelsen om kvalitetssikring og resultatvurdering inden for de gymnasiale uddannelser fra januar 2005 (§ 1). Et nøgleområde er et særligt fokusområde som gymnasiet vælger for en treårig periode. Nøgleområdet skal være genstand for en selvevaluering hvor lærere, elever m.fl. skal indgå. Under selvevalueringen skal der indsamles information om nøgleområdet som systematisk og kritisk skal diskuteres. Desuden skal der foretages analyser af selvevalueringens virkning på nøgleområdet, ligesom der laves en opfølgingsplan.

Endelig kan skolen holde pædagogiske dage om temaet og her fx invitere eksterne oplægsholdere (det har Niels Brock fx valgt at gøre). Ifølge skolens selvevalueringsrapport var et frugtbart resultat af oplægget at lærerne blev bevidste om problemstillingerne og kom i gang med at diskutere dem (se også afsnit 9.2).

Evalueringsgruppen konkluderer at viden om både forskellige didaktiske aspekter af den sproglige dimension i fagene og om religion og kulturer er vigtige forudsætninger for at tilrettelægge undervisningen hensigtsmæssigt og for at omgås tosprogede elever på en ordentlig måde. Lærere må med andre ord både være rustet til at yde optimal faglig støtte og til at tackle eventuelle religiøst eller kulturelt ladede hændelser eller egentlige konflikter mellem elever, i klassen eller når det bliver et emne i den offentlige debat.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at gymnasieskolerne prioriterer at opkvalificere lærerne til arbejdet med tosprogede højt. Det kan dreje sig om at styrke lærernes kompetencer inden for forskellige didaktiske aspekter af den sproglige dimension i fagene og lærernes viden om og indsigt i religion og forskellige kulturer.

Stillingtagen til religion og kulturer

Der er også behov for at skolerne aktivt tager stilling til hvilken rolle religion og kulturer skal spille.

For flere muslimske elever har religion en betydning i deres dagligdag. Det udviser eleverne gennem handlinger, fx bøn, eller påklædning, fx tørklæde. Disse tegn på religion medfører at flere gymnasieskoler er nødt til at tage stilling til hvilke former for religiøs aktivitet der kan accepteres, og til om de skal have særlige tiltag, fx et bederum. Skolerne i denne evaluering har truffet beslutningerne på forskellig vis.

Kun få af skolerne har en klar strategi i forhold til eksempelvis bederum. Den udbredte attitude er at det vil skolerne tage stilling til i takt med at der opstår et behov for det. Kun enkelte skoler har en mere overordnet strategi som beslutningerne bunder i.

Niels Brock og Vestre Borgerdyd er eksempler på sidstnævnte. Niels Brock har skrevet ind i sit værdigrundlag at det er en verdslig skole, og derfor er fx bederum ikke tilladt. Vestre Borgerdyd har gennem sit værdigrundlag og sine ordensregler sat nogle overordnede rammer for hvordan religion kan praktiseres på gymnasiet. Fundamentalisme og intolerance kan fx ikke accepteres, til gengæld skal eleverne være villige til at indgå i dialog og fri kommunikation (se afsnit 9.9 for en beskrivelse og vurdering af Vestre Borgerdyds ordensregler).

Der er argumenter for og imod at tillade at elever praktiserer og viser deres religion i skolens regi. På den ene side er et bederum fx en måde for skolen at udvise tolerance og åbenhed over for de muslimske elever og signalere at de med deres skikke er lige så velkomne som etnisk danske elever. På den anden side er afvisningen af et bederum en måde at afgrænse elevernes religiøse udfoldelsesmulighed. Ved at lægge vægt på skolen som et verdsligt sted bliver det eksempelvis sværere for de meget religiøse elever at udøve pres på de moderate grupper vedrørende religiøse spørgsmål.

Undervisningsministeriet har ikke udstukket klare retningslinjer for bederum, beklædning mv. på gymnasieområdet. Det er op til den enkelte skole at vedtage. Det kan diskuteres om ministerielle

retningslinjer er en fordel for skolerne eller et for stort indgreb i den enkelte skoles ret til selvbestemmelse.

Vestre Borgerdyd beskæftiger sig indgående med hvilken betydning det har at spørgsmål og holdninger med afsæt i religiøse og kulturelle forestillinger vinder frem på skolerne og i den offentlige debat generelt. Herom skriver gymnasiet:

Når kulturforskellene tydeligt træder frem, bliver diskuteret eller giver anledning til konflikt, er det vigtigt, at vi i handling og ord lever op til de ideer, der er de grundlæggende og bærende i samfundet og uddannelsessystemet. Det er jo ofte i konfliktsituationer, at de grundlæggende kulturforskelle viser sig (...). Kulturmødet giver i høj grad anledning til at få sat ord på de værdier, der er grundlæggende for vores private og professionelle liv. (Selvevalueringsrapportens bilag 3, side 5)

Evalueringsgruppen er enig i at mødet med elever med en anden religion og andre kulturelle normer og værdier end de danske, kalder på en afklaring og eksplicitering af hvilke udfoldelsesmuligheder, normer og værdier der skal præge en skole.

I afsnit 6.1. bliver gymnasieskolerne anbefalet at de systematisk skal arbejde med muligheder og udfordringer ved at have tosprogede på skolen. Som led i dette arbejde bør gymnasieskolerne principielt drøfte og fastlægge en strategi for hvordan religion og kultur kan praktiseres på skolerne, det vil sige hvad der kan tolereres, og hvad der ikke kan. Den enkelte skole bør strategisk overveje hvordan udøvelsen af religion passer til skolens værdigrundlag. De strategiske overvejelser vil synliggøre og begrunde skolens ståsted over for eleverne og deres forældre. Samtidig kan de principielle drøftelser være med til at sikre en fælles linje på skolen. Det sikrer et fælles fodslag og ejerskab på en bedre måde end hvis afgørelsen alene er rektors eller enkelte læreres.

Sådanne principielle og værdiladede drøftelser må tages *før* der opstår en konkret episode der fx forudsætter en ledelsesmæssig indgriben. Det betyder at en ad hoc-tilgang hvor man tager udfordringerne og træffer beslutninger når der opstår problemer, ikke er tilstrækkelig. Fælles drøftelser og beslutninger ruste ledelse og lærere til at forebygge og modstå konflikter eller udfordringer når eller hvis de opstår.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at gymnasieskolerne på baggrund af principielle drøftelser og skolens værdigrundlag fastlægger en strategi for om og hvordan skolen forholder sig til religionsudøvelse på skolen.

7 Ressourcer og fordelingspolitik

Der er ydre rammer som har betydning for skolernes arbejde med de tosprogede. Flere skoler fremhæver specielt at de mangler økonomiske ressourcer. Derudover har politikken for fordeling af elever, specielt på de københavnske gymnasier, også store konsekvenser for skolernes antal af tosprogede og dermed hvilken skolegang de kan tilbyde eleverne.

Dette kapitel belyser de to forhold i nævnte rækkefølge.

7.1 Ressourcer

Flere skoler efterlyser økonomiske midler til arbejdet med de tosprogede fordi skolerne oplever at der er ekstra udgifter forbundet med at oprette særlige tilbud til de tosprogede elever. Fx har Niels Brock ifølge deres selvevalueringsrapport afholdt sig fra at gennemføre flere planlagte tiltag for tosprogede fordi skolen vurderede at den ikke havde råd.

Der er flere måder skolerne kan opnå ekstra ressourcer på. For det første kan det være gennem en fast ekstra bevilling, som det er tilfældet for Århus Statsgymnasium. I 1999 afsatte Århus Amt en pulje til arbejdet med tosprogede på amtets gymnasier som betyder at gymnasierne modtager ekstra midler afhængigt af andelen af tosprogede. Århus Statsgymnasium får således 75.000 – 80.000 kr. om året. Det har ifølge skolens selvevalueringsrapport haft den konsekvens at gymnasiet har kunnet udbygge sit arbejde med tosprogede betydeligt.

En anden måde som ressourcer kan fordeles til gymnasier på, er gennem specifikke forsøgs- og udviklingspuljer. Selvevalueringsrapporten fra og ledelsen på Vestre Borgerdyd fremhæver at en ulempe ved disse puljer er at det ofte er nye puljer år efter år skolerne skal søge. Det betyder at skolen hele tiden skal nytænke, og det bliver svært at forankre initiativerne i skolekulturen. I stedet ønsker gymnasiet at der bliver givet langsigtede bevillinger fordi det vil give et tiltag tid til at forankre sig i skolen. Det vil ifølge skolen også betyde at de gode initiativer som skolen har råd til at finansiere på grund af ekstrabevillingerne, ikke ophører igen.

Evalueringsgruppen fremhæver at denne evaluering peger på at der er nogle tiltag som det er nødvendigt at skolerne indfører. Det vil uden tvivl lette arbejdet hvis skolerne oplever at de har ressourcerne til det.

Undervisningsministeriet er i gang med at vurdere hvordan der kan laves en hensigtsmæssig ressourcefordeling til skoler med udsatte elever, herunder tosprogede. Evalueringsgruppen bifalder initiativet da det for det første kan være med til at sikre at skolerne tager de nødvendige initiativer, og for det andet gøre det mere attraktivt for skoler at optage tosprogede elever.

Evalueringsgruppen støtter at Undervisningsministeriet undersøger om og arbejder på at sikre at ressourcefordelingen til skoler med tosprogede elever matcher de behov skolerne har

7.2 Fordelingspolitik på stx

I Storkøbenhavn har der i en årrække været en problematik omkring fordelingen af tosprogede elever. Nogle gymnasier har haft en meget høj andel tosprogede, mens andre nærmest ingen har haft. Tidligere var fx ca. 70 % af eleverne på Vestre Borgerdyd tosprogede, og gymnasiet har haft klasser som udelukkende bestod af tosprogede elever. I dag er ca. 40 % af eleverne tosprogede.

På stx koordinerer fordelingsudvalg så de ansøgere som et gymnasium ikke har kapacitet til, kan blive optaget på et andet. Fordelingsudvalgene er amtslige og består af lederne fra stx-skolerne og en eller to repræsentanter der er udpeget af amtsrådet. I Storkøbenhavn sidder blandt andet repræsentanter af ledere fra stx-skoler i Københavns Kommune, Frederiksberg Kommune og Københavns Amt i udvalget.

I Storkøbenhavn sker fordelingen for skoleåret 2006/07 på den måde at eleverne kommer ind i en fordelingspulje. De prioriterer fem skoler med den studieretning de ønsker, men ikke alle kan få deres første prioritet. Den endelige fordeling af eleverne sker efter parametre som transporttid til gymnasiet, søskende på gymnasiet, brobygningsforløb og særlige forhold som om ansøgerne fx er Team Danmark-godkendte. Kriteriet om transporttid er i øvrigt fastsat i regelgrundlaget for fordeling, nemlig i optagelsesbekendtgørelsen nr. 1019 af 19/10/2004.

Evalueringsgruppen vurderer at det er hensigtsmæssigt at overveje hvordan de tosprogede og de etnisk danske elever i større omfang end i dag kan fordeles jævnt, da de nuværende kriterier ikke sikrer en ligelig fordeling. Kriteriet om transporttid tager fx ikke højde for at mange tosprogede bor i de samme områder i byen, og at gymnasier i sådanne områder derfor får mange tosprogede elever. Desuden giver det storkøbenhavnske kriterium om at ansøgeren har fortrinsret hvis de har søskende går på gymnasiet, mindre mulighed for at "nye familier" kan komme ind.

Hvis de tosprogede elever bliver fordelt mere ligeligt på gymnasieskolerne, vil skolerne kunne løfte i flok og alle tage deres del af ansvaret for at få de tosprogede igennem uddannelsen. Det vil tillige give flere ressourcer til arbejdet med den enkelte tosprogede. Samtidig vil det kunne dæmme op for nogle af tendenser som i dag er på Vestre Borgerdyd til at de mange muslimske som er samlet på skolen udøver repressioner mod hinanden.

Vestre Borgerdyd har et godt kendskab til de tosprogede og er på mange måder specialister i forhold til gruppen. En større fordeling af gruppen på andre storkøbenhavnske gymnasier ville betyde at der er behov for at trække på den viden som blandt andre Vestre Borgerdyd har opnået. Netværk mellem de storkøbenhavnske gymnasier kunne anvendes til det formål.

Evalueringsgruppen vil ikke lægge sig fast på hvordan der skal arbejdes med fordelingspolitikken. Det kræver en undersøgelse der ligger uden for denne evaluerings regi, men fordelingspolitikken bør under alle omstændigheder granskes. Det er vigtigt at det også i fremtiden i de nye regioner sikres at der sker en ligelig fordeling af tosprogede.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Undervisningsministeriet, kommuner og regioner sikrer at de tosprogede elever fordeles ligeligt på gymnasieskolerne.

Del 3. Skoleanalyser

Del 3 ser på hvordan de ni gymnasieskoler der deltager i evalueringen, håndterer at have tosprogede elever på skolen. Kapitlerne ser på skolernes fokus og strategi i forhold til tosprogede og på de konkrete tiltag som skolerne hver især har iværksat.

Gymnasierne beskrives og vurderes enkeltvis i hver deres afsnit. Gymnasierne analyseres i alfabetisk rækkefølge.

8 Analyse af de deltagende skoler

Dette kapitel beskriver de enkelte skoler og giver konkrete anbefalinger til hver skole. Hvert afsnit indeholder først en kort beskrivelse af fakta om skolen, dernæst en beskrivelse og vurdering af skolens fokus og strategi i forhold til de tosprogede elever. Heri indgår en overordnet beskrivelse af de tosprogede og de etnisk danske studenters samlede studentereksamenskarakterer og karakterer i dansk.

Der er en del metodisk usikkerhed omkring de eksakte tal for karaktererne (se appendiks D), og derfor angiver karakterbeskrivelserne blot overordnede tendenser for de udvalgte karakterer. Til sidst beskriver og vurderer hvert afsnit arbejdet med tiltag på hver skole.

Kapitlet er evalueringsgruppens konkrete vurderinger på baggrund af det samlede dokumentationsmateriale for hver enkel skole.

De mere generelle anbefalinger der er givet tidligere i rapporten, er også møntet på de skoler der har deltaget i evalueringen. Det betyder at de deltagende skoler både skal forholde sig til rapportens øvrige anbefalinger og dem der står i dette kapitel, i de opfølgingsplaner de skal udarbejde på baggrund af evalueringen.

8.1 Niels Brock

Den samlede Niels Brock-institution har en forholdsvis stor gymnasieafdeling, som faktaboksen på næste side indikerer:

Fakta om Niels Brock hhx (februar 2006)

Antal elever: ca. 1250

Antal lærere: 120 fuldtidsansatte

Ledelse: en forstander og fem mellemledere. Niels Brock hhx er en del af Niels Brock som ud over hhx udbyder erhvervsuddannelser, korte videregående uddannelser og kurser

Andel af tosprogede: ca. 25 %, andelen har været stigende gennem 1990'erne

Andet: I 2004 fusionerede Niels Brocks tidligere tre gymnasieafdelinger

Skolens fokus og strategi i forhold til tosprogede elever

Det er evalueringsgruppens overordnede indtryk at Niels Brock har et lille fokus på og få initiativer for de tosprogede. Der er dog enkelte lærere som allerede har eller/og gerne vil arbejde mere med de tosprogede elever.

Det overordnede indtryk af at Niels Brock har et lille fokus på de tosprogede elever, må dels ses i forhold til at de tosprogede i 2006 udgør omkring 25 % af eleverne, dvs. omkring 300 elever, dels i forhold til de faglige og sociale vanskeligheder som de tosprogedes karaktergennemsnit, refleksioner i selvevalueringsrapporten og interview tyder på. Disse vanskeligheder ligner dem som er beskrevet i resten af rapporten. I årene fra 2002/03 til 2004/05 var de tosprogede studenter karaktergennemsnit fx i gennemsnit en halv karakter lavere ved studentereksamen end de etnisk danske elevers, og de har fået lavere årskarakterer i skriftlig og mundtlig dansk, fra 0,5 til 1,1 karakter lavere.

Skolen har i modsætning til det generelle billede i denne evalueringsrapport også haft disciplinære problemer med de tosprogede, blandt andet i form af konflikter mellem etniske grupper, grupper af tosprogede drenge som "hænger ud" på gangene i stedet for at være til time, og tosprogede som forstyrrer undervisningen.

Ifølge interview med ledelsen på Niels Brock ønsker skolen ikke at tiltrække en endnu større andel af tosprogede elever fordi det kan give skolen et ry for at være en "sort skole". Niels Brock har valgt at sætte en række projekter i gang rettet mod ressourcestærke elever. Skolen har fx oprettet en eliteklasse hvor eleverne blandt andet skal have seks fag på A-niveau, og oprettet E-Brock, som er distanceundervisning. Men skolen har fx ingen læsevejleder og har først for nylig lavet en lektiecafe. Skolen har desuden haft en dårlig økonomi hvilket ifølge selvevalueringsgruppen har betydet at den har fravalgt nogle tiltag som allerede var planlagt for tosprogede elever.

Endvidere beskriver selvevalueringsrapporten og interview med skolens parter at der ikke har været et markant fokus fra ledelsens side på gruppen eller et pres fra den brede lærergruppe for at bringe diskussioner om tosprogede op.

Både lærere og ledelse vurderer at hvis der skal rettes mere opmærksomhed mod de tosprogede elever, skal ledelsen sætte emnet på dagsordenen og sende et klart signal til medarbejderne om at tosprogsgruppen skal prioriteres.

Men dokumentationen peger også på at lærernes holdninger skal bearbejdes. Der er som nævnt en gruppe lærere der er engageret i tosprogsområdet, men selvevalueringsrapporten og interview med selvevalueringsgruppen indikerer at mange af de andre lærere ikke umiddelbart er motiveret for at sætte de tosprogede øverst på prioriteringslisten. Interview og selvevalueringsrapport giver forskellige forklaringer på dette. Lærerne har haft andre opgaver at se til med fusionen i 2004 og gymnasireformen i 2005. Desuden vurderer selvevalueringsgruppen at lærerne kan være berøringsangste over for at diskutere de tosprogede elever, og at der mangler en erkendelse af de faglige og sociale vanskeligheder de tosprogede har.

Evalueringsgruppen mener at skolen med sin geografiske placering midt i København og størrelse har et ansvar for at løfte de opgaver der hører med til det at være en storbyskole hvor der blandt andet er mange tosprogede elever.

Evalueringen viser at skolen står over for en række faglige, sociale og disciplinære problemstillinger omkring de tosprogede elever som den endnu ikke målrettet har sat sig for at løse. Skolens organisering synes at være sådan at ledelsen spiller en afgørende rolle i at sætte processerne i gang. For en skole der har haft en dårlig økonomi, er det naturligvis heller ikke en let opgave at prioritere de ressourcer der skal til for at sætte gang i nogle af initiativerne. Men skolen har en forholdsvis stor andel af tosprogede der får lavere karakterer end de etnisk danske elever, og som har en række sociale udfordringer, og derfor bør Niels Brock prioritere at fokusere på de tosprogede i højere grad.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Niels Brock i højere grad prioriterer at sætte integration/tosprogede på dagsordenen i pædagogiske debatter og i konkrete handlinger. Initiativet skal komme fra eller støttes af ledelsen, men alle medarbejdere bør involveres for at alle kan få medansvar.

Kapitel 6 uddyber og argumenterer for hvorfor et overordnet fokus på de tosprogede elever er en anbefaling skolerne bør følge.

Tiltag

Niels Brock har i sin selvevalueringsrapport beskrevet nogle tiltag som skolen har for de tosprogede. Her er skolens på papiret mest omfattende initiativ en studiekreds som fungerede i 2002/03. En gruppe lærere diskuterede tosprogsproblematikken ved en række møder, de holdt oplæg på pædagogisk rådsmøde og udarbejdede handlingsplaner for blandt andet lærernes efteruddannelse. Alt dette havde ledelsens opbakning og støtte, og der var afsat ressourcer til arbejdet.

Ifølge selvevalueringsrapporten blev initiativet med efteruddannelse af lærere dog aldrig sat i værk pga. Niels Brocks økonomiske situation. Studiekredsen stoppede derefter sit arbejde.

Denne evaluering har bidraget til at skolen er blevet inspireret til at nedsætte en ny tosprogsgruppe i efteråret 2005. Gruppen er stadig ny og derfor ikke nået langt med sit arbejde. Der indgår en person fra hvert lærerteam i gruppen. Ledelsen har besluttet at de enkelte lærerteam skal sætte fokus på et særligt område de vil arbejde med, og integration kan udgøre et sådant område.

Evalueringsgruppen vurderer det som meget positivt at gruppen igen fungerer, men fremhæver at den skal have ledelsesopbakning for at have en effekt, kunne føde ind til brede pædagogiske debatter på skolen og for at arbejdet kan munde ud i konkrete handleplaner og retningslinjer.

Der er derfor flere tiltag som skolen bør tage for at støtte tosprogsgruppen. Skolen har indført alkoholfri introture for at sikre større deltagelse af specielt muslimske piger som enten ikke må eller vil deltage når der drikkes alkohol. Som beskrevet i afsnit 4.1, er alkoholfri aktiviteter en god måde at få involveret flere tosprogede piger. Niels Brock anbefales derfor at overføre sine gode resultater fra introturene til andre sociale aktiviteter (se afsnit 4.1 for inspiration).

Desuden bør Niels Brock fokusere på de tosprogedes faglige danskundskaber. Niels Brock har en screening, men ifølge interviewene på skolen ingen opfølgning på screeningen. Evalueringsgruppen vurderer at en screening uden en formaliseret opfølgning nærmest er meningsløs. Skolen har heller ingen andre specielle støttetiltag i forbindelse med de tosprogedes danskundskaber som fx læsevejleder og kompenserende undervisning, hvilket både er uheldigt for tosprogsgruppen og for etnisk danske svage læsere (se afsnit 3.3).

Endvidere bør Niels Brock være opmærksom på hvilken betydning det kan have for tosprogede at have en velfungerende samtalepartner i form af fx en studievejleder, kontaktlærer eller en mentor. Eleverne på skolen nævner blandt andet at der er flere ugers ventetid på at få en aftale med

studievejlederen. I afsnit 4.2 uddybes betydningen af en god kontakt mellem de tosprogede og skolen.

8.2 Selandia hhx og htx

Selandia hhx og htx er en del af Selandia – Center for erhvervsuddannelse, som det fremgår af nedenstående faktaboks.

Fakta om Selandia hhx og htx (februar 2006)

Antal elever: ca. 400 på hhx, ca. 200 på htx

Antal lærere: 31 lærere på hhx, 15 lærere på htx

Ledelse: En rektor med ansvar for både hhx og htx. På hhx desuden en inspektør og en koordinator. På htx to inspektører. Desuden er hhx og htx afdelinger under Selandia – Center for erhvervsuddannelse. Foruden hhx og htx udbyder Selandia erhvervsuddannelser, korte videregående uddannelser og kurser

Andel af tosprogede: ca. 8 % på hhx, ca. 5 % på htx

Andet: I 2000 blev det besluttet at de to uddannelser skulle samles under en ledelse, administration mv. I 2006 flyttede de to afdelinger sammen i nyistandsatte lokaler

Skolens fokus og strategi i forhold til de tosprogede elever

Selvevalueringsrapporter og interview viser at Selandia ikke har et formaliseret eller systematisk fokus på de tosprogede elever. Selvevalueringsrapporterne argumenterer for at de tosprogede ikke har "særlige indlæringsvanskeligheder", og at de indgår på lige fod med de etnisk danske elever i skolens liv. Skolen vurderer derfor at det ikke tidligere har været anset for nødvendigt at arbejde særligt med de tosprogede.

Interview og selvevalueringsrapport og ikke mindst de tosprogede elevers karakterer sammenlignet med de etnisk danske elevers peger dog på et behov for at sætte fokus på de tosprogede elever. På hhx har de tosprogede studenter fx fået ca. en karakter lavere studentereksamenskarakter end de etnisk danske studenter i årene fra 2002/03 til 2004/05. Ligesom de tosprogede studenter karakterer i samtidshistorie/samfundsfag og dansk generelt har været lavere end de etnisk danske studenter i årene fra 2002/03 til 2004/05 på både htx og hhx.

Disse karakterforskelle bunder sandsynligvis ikke i "særlige indlæringsvanskeligheder" (jf. det begreb som selvevalueringsrapporterne anvender). I stedet bunder forskellen i faglige problemer de tosprogede har, som der er argumenteret for i denne evalueringsrapport. Det drejer sig primært om et mindre danskendskab og mindre kendskab til dansk kultur- og historie end de etnisk dan-

ske elever. Interview med blandt andre lærere og elever peger også på at ikke alle tosprogede er en del af de etnisk danske elevers sociale fællesskab.

Selandia havde omkring 50 tosprogede elever i 2005/06, 10 på htx og 40 på hhx. Selv om det procentvis ikke er mange, er det en så stor mængde at skolen bør forholde sig til gruppen. Desuden er det sandsynligt at Selandia hhx og htx i fremtiden får flere tosprogede elever da der bor forholdsvis mange tosprogede i Slagelse og omegn.

Der synes at have været forskellige skolekulturer på de tidligere adskilte hhx- og htx-afdelinger før de fusionerede i 2006. Det har givet udslag i forskellige forhold for de tosprogede. Htx har været en forholdsvis lille institution som ifølge interview med lærere og studievejledere har været organiseret så der har været en god kontakt mellem lærerne og eleverne på skolen. Samtidig er der en del værkstedsarbejde på htx som også er med til at fremme dialogen mellem lærere og elever, ifølge studievejlederne på htx.

Der er flere enkelttiltag som viser at htx's lærere og studievejledere har påtaget sig særlige opgaver i forhold til de tosprogede. Fx har nogle lærere hentet og bragt praktiserende muslimske piger hver dag i forbindelse med introturen. Det skyldtes at pigerne ikke måtte overnatte på turen, men gerne deltage i dagens aktiviteter. Derudover fortæller lærerne om nogle flygtningedrenge som begyndte på uddannelsen, og som flere lærere støttede ved blandt andet konsekvent at arbejde med deres danske sprog, også i fag som matematik og fysik. Men disse tiltag har altså været ukoordinerede enkelttiltag og ikke en del af en strategi på htx. På hhx har der ikke været samme fokus på at støtte enkelte elever gennem uddannelsen.

Evalueringsgruppen mener at skolen med afsæt i denne evaluering bør rette et systematisk fokus på de tosprogede elever. Skolen kan gøre eleverne en bjørnetjeneste ved ikke at fokusere på gruppens faglige og sociale behov, som argumenteret for i afsnit 6.1 og 6.2. Initiativerne får en større gennemslagskraft når ledelsen spiller en rolle i at sætte det på dagsordenen og bakke op om det.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Selandia hhx og htx sætter integration på dagsordenen i deres pædagogiske debatter og i konkrete handlinger. Initiativet skal støttes af ledelsen, men alle medarbejdere bør involveres for at føle medansvar.

Tiltag

Ifølge selvevalueringsrapporterne har Selandia afholdt fællesarrangementer for eleverne med et alment kulturelt indhold. Ved disse arrangementer har der været besøg af foredragsholdere med anden etnisk baggrund der blandt andet har problematiseret forhold omkring indvandrere og tosprogede. Skolen har desuden stillet et rum til rådighed til en elev som gerne ville have et bederum. Hverken fællesarrangementerne eller bederummet blev imidlertid nævnt af lærere eller elever under besøget eller af elever i elevundersøgelsen.

Denne rapport har en række anbefalinger som skolen bør forholde sig til. Skolens andel af tosprogede er procentmæssigt ikke så høj, og derfor kan det måske forekomme som mange ressourcer at skulle mobilisere over for en enkelt gruppe. En del af de tiltag rapporten foreslår, vil dog også kunne gavne etnisk danske elever.

De tosprogede får generelt lavere karakterer i dansk end de etniske danskere. Samtidig nævner blandt andre hhx-lærerne at flere etnisk danske elever også har problemer med skriftlig dansk. I dag har skolen ingen screening i dansk eller opfølgning. Skolen bør derfor satse på at forbedre elevernes danskniveau, jf. afsnit 3.3.

Selvevalueringsrapporterne fremhæver at lektiecafeen kan give eleverne ekstra faglig støtte. Både Selandia hhx og htx har tidligere haft lektiecafeer. Men de har grundlæggende fungeret forskelligt. Lektiecafeen på htx synes at have været velfungerende. Fx anvender flere af de interviewede elever den med et både fagligt og socialt udbytte.

På hhx møder lektiecafeen derimod stor kritik fra eleverne. De oplever den som "en straf" fordi de bliver henvist til den hvis de har for meget fravær. Desuden vurderer eleverne at lærerne ikke altid er til stede i cafeen, nogle krydser blot eleverne af og går igen. De interviewede lærere erkender at cafeen har det omdømme, og at skolen har medvirket til at den har fået det. De to lektiecafeer er med den fysiske fusion af de to uddannelser blevet placeret i samme lokale, men de fungerer fortsat forskelligt. Evalueringsgruppen vurderer at den tradition for lektiecafe som htx har haft, er den mest hensigtsmæssige og befordrende for brugen af cafeen. Det må derfor være denne tradition Selandia bygger videre på.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Selandia hhx og htx får sin lektiecafe til at fungere.

En central anbefaling i denne evaluering er at lærerne skal opkvalificeres (se afsnit 6.3). Det kan, som det bliver beskrevet i afsnittet, foregå på flere måder, blandt andet ved hjælp af en oplægsleder og fælles diskussioner. Det er også nødvendigt for Selandia at opkvalificere lærerne selv om skolen endnu har forholdsvis få tosprogede elever. En opkvalificering kan nemlig være med til at give en erkendelse af hvilke specielle udfordringer og muligheder de tosprogede møder i gymnasiet.

Dokumentationen fra skolen i form af selvevalueringsrapporter og interview giver forskellige billeder af hvor socialt integreret de tosprogede er med de etnisk danske elever. Nogle tosprogede er tilsyneladende venner med deres etnisk danske klassekammerater, mens andre grupper sig i frikvartererne og ikke ser deres etnisk danske klassekammerater i fritiden. Skolen bør derfor også tænke i sociale arrangementer der kan være med til at styrke fællesskabet mellem eleverne på tværs af etnicitet (jf. afsnit 4.1).

Selvevalueringsrapporter og interview på både hhx og htx nævner at nogle af de praktiserende muslimske elever ikke deltager i studieture. Nogle hhx-lærere fremhæver at de blot har taget det til efterretning at nogle tosprogede ikke vil/må deltage. Selandia har en procedure for at elever der ikke deltager i studieture, skal deltage i alternative undervisningsforløb på skolen. Skolen synes imidlertid ikke at have haft en fælles holdning til eller diskussion af hvordan den skal få flere tosprogede elever til at deltage fremover. Evalueringsgruppen mener at skolen bør arbejde målrettet på at alle elever deltager i studieturene.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Selandia hhx og htx drøfter og beslutter en strategi for hvordan de kan få alle elever til at deltage i studieturene.

Hhx og htx på Selandia har forskellige prioriteringer af og procedurer for dialogen mellem lærerne/skolen og eleverne. På htx har alle eleverne en startsamtale og to årlige udviklingssamtaler med en studievejleder. På hhx har eleverne ikke disse formaliserede samtaler, men dog samtaler i forlængelse af den løbende evaluering. Som afsnit 4.2 fremhævede, er det vigtigt for de tosprogede elever at have en tæt dialog med lærerne og skolen. Derfor bør hele skolen, og i særlig grad hhx, arbejde på at styrke dialogen.

Af selvevalueringsrapporterne fra htx og hhx fremgår det at der har været afholdt et møde med det muslimske miljø i byens moské. Det fremgår videre at der deltog repræsentanter fra både hhx, htx og Slagelse Statsgymnasium i dette møde. Selvevalueringsgruppen på htx fortæller i in-

tervietet at den tidligere rektor på htx flere gange besøgte byens moské og fortalte om htx-uddannelsen og det danske uddannelsessystem. Rektor var en kvinde og nød ifølge selvevalueringsgruppen stor respekt blandt de muslimske mænd som kom i moskéen.

Selvevalueringsgruppen vurderer at møderne i moskéen kan have banet vejen for at nogle af de tosprogede piger er begyndt på uddannelsen. Kontakten til de praktiserende muslimske fædre på deres "hjemmebane" kan hermed have givet et positivt udslag.

Evalueringsgruppen vurderer at Selandia bør overveje at videreføre initiativet med at en repræsentant for skolen – og gerne en kvinde – informerer personer fra de etniske miljøer om htx-uddannelsen. En kvinde kan fremstå som rollemodel i forhold til pigerne og kan med sit eget eksempel understrege berettigelsen og relevansen af at piger tager en teknisk gymnasieuddannelse.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Selandia htx og htx overvejer at genoptage initiativet med en tæt kontakt til de muslimske fædre med udgangspunkt i de positive erfaringer skolen tidligere har haft. Det kan ske via de etniske foreninger og kan også udvides til at inkludere de muslimske mødre.

8.3 Slagelse Gymnasium

Slagelse Gymnasium er et stort provinsgymnasium, som det fremgår af nedenstående faktaboks.

Fakta om Slagelse Gymnasium (februar 2006)

Antal elever: ca. 750 (dertil kommer ca. 150 hf-elever)

Antal lærere: 86

Ledelse: rektor, ledende inspektør og fire øvrige inspektører

Andel af tosprogede: ca. 8 %

Skolens fokus på og strategi i forhold til de tosprogede elever

Overordnet understreger evalueringsgruppen at Slagelse Gymnasium befinder sig i en erkendelsesfase hvor blandt andre gymnasiets ledelse har tanker om at der skal sættes yderligere fokus på de tosprogede elever. Disse tanker er dog endnu ikke udmøntet i konkrete handlinger.

Gymnasiets ledelse nævner i interviewet at der er flere grunde til at ledelsen nu har mere indgående overvejelser om de tosprogede elever. Primært skyldes det at der i indeværende skoleår er kommet flere tosprogede til gymnasiet end sædvanligt, og mange af disse er endt i den samme klasse fordi de har valgt en naturvidenskabelig studieretning. Ud af de 28 tosprogede elever der ifølge selvevalueringsrapporten er på gymnasiet i 2006, fordeler 17 sig på to 1.g-klasser. De resterende 9 fordeler sig i klasser hvor der er mellem 1-4 tosprogede elever. Slagelse og omegn har desuden en stor andel af tosprogede indbyggere, og gymnasiet kan derfor forvente at få flere tosprogede elever i fremtiden. Ifølge interview med selvevalueringsgruppen har selvevalueringsprocessen i forbindelse med denne evaluering også skærpet ledelsens blik for udfordringerne for de tosprogede.

Selvevalueringsrapporten og interviewene indikerer at lærere, studievejledere og ledelse oplever en række udfordringer om de tosprogede. Det drejer sig fx om at flere tosprogede ikke har et tilstrækkeligt højt dansksprogligt niveau, at flere tosprogede mangler kendskab til dansk kultur og historie, at der er en tendens til at de tosprogede grupperer sig, og at lærerne og studievejlederne kan have svært ved at afkode de tosprogedes handlinger og intentioner.

Slagelse Gymnasium har desværre kun kunnet opgive de etnisk danske og de tosprogede studenter karakterer for året 2004/05. Her kan man bemærkelsesværdigt se at de to grupper fik samme samlede eksamensgennemsnit. De tosprogede studenter fik lavere årskarakterer i skriftlig og mundtlig dansk, omkring 0,5 karakter lavere, men deres eksamenskarakter i skriftlig dansk var blot 0,1 karakter lavere.

Den skæve fordeling af tosprogede elever i 1.g-klasserne synes at have skærpet fokus på udfordringerne ved at have tosprogede elever på skolen. Hidtil har skolen, ifølge selvevalueringsrapporten, ikke haft en særlig målsætning for arbejdet med tosprogede eller drøftelser herom. Holdningen har overordnet været at skolen og lærerne skulle behandle de tosprogede som enkeltindivider og ikke som en særlig gruppe. Udfordringerne er derfor blev løst enkeltvis og specifikt rettet mod enkelt personer. Men som nævnt viser interview med selvevalueringsgruppen og ledelsen at ledelsen nu har overvejelser om hvorvidt der skal igangsættes nye tiltag.

Evalueringsgruppen vurderer dog på baggrund af interviewene med lærerne og studievejlederne at ideerne om de nye tiltag endnu ikke er bredt ud i den samlede lærergruppe. Evalueringsgruppen anbefaler at ledelsen bør følge op på sine intentioner om at sætte yderligere fokus på de tosprogede. Det vil give skolen et beredskab der kan bruges i de kommende år hvor der kan komme endnu flere tosprogede til gymnasiet.

Det betyder at skolen allerede nu bør forsøge at skabe et miljø hvor medarbejderne kan drøfte spørgsmål om tosprogede uden at være berøringsangst over for de vigtige emner. Disse drøftel-

ser bør lede mod et fælles værdigrundlag selv om det naturligvis kan være svært at skabe fuldstændigt fælles fodslag om gymnasiets strategi for tosprogede. Ifølge ledelsesinterviewet har lærerne meget forskellige holdninger til arbejdet med de tosprogede i dag. Det er dog vigtigt at der er rum for at de relevante diskussioner kan tages (se også afsnit 6.1).

Evalueringsgruppen anbefaler

- at ledelse og lærere på Slagelse Gymnasium følger op på de gode intentioner som blandt andre ledelsen har om at sætte yderligere fokus på de tosprogede elever. Det bør ske ved fælles drøftelser i lærerkollegiet som kan lede hen imod fælles værdier og nye relevante tiltag.

Tiltag

Slagelse Gymnasium har tidligere haft tiltag der var rettet mod tosprogede elever, på trods af at skolen overordnet har haft den holdning at de tosprogede elever ikke skal ses som en samlet gruppe. Tiltagene er dog alle stoppet igen.

Gymnasiet har fx haft en arbejdsgruppe som beskæftigede sig med problemstillinger vedrørende de tosprogede, og som blandt andet var på en inspirationstur til skoler i Berlin. Gruppen gennemførte desuden en spørgeskemaundersøgelse blandt de tosprogede på gymnasiet.

I 2003 havde gymnasiet desuden et forsøg med en mentorordning der var rettet specifikt mod de tosprogede 1.g-elever. Forsøget indebar at der var afsat tid til tre samtaler i løbet af året med de tosprogede. Det var frivilligt for de tosprogede at deltage. Efter et års forsøgsperiode stoppede ordningen igen på trods af at den ifølge selvevalueringsrapporten blev positivt vurderet.

Evalueringsgruppen anbefaler at gymnasiet genoptager en form for mentorordning med de tosprogede elever – og naturligvis gerne med alle elever. Flere tosprogede vil komme lettere igennem den gymnasiale uddannelse og vil føle sig mere velkomne og trygge hvis de har en tættere kontakt til skolen og lærerne, som afsnit 4.2. argumenterer for. Det kan kræve en opkvalificering af lærerne så de er klædt på til at varetage disse samtaler. Ifølge en af studievejlederne var en erfaring fra forsøgsordningen nemlig at studievejlederne manglede en grundlæggende viden om de tosprogede og derfor var usikre på hvornår de overtrådte deres grænser.

Ifølge interviewene med selvevalueringsgruppen og ledelsen har blandt andet ledelsen overvejet hvordan opfølgningen på screening i dansk kan blive bedre. I dag er oplevelsen at flere af de tosprogede, specielt drengene, ikke vil deltage i den ekstraundervisning hos læsevejlederen som de

bliver opfordret til. Evalueringsgruppen anbefaler at skolen arbejder med at få de tosprogede til at deltage i opfølgningen ved i højere grad at gøre det til et krav frem for et tilbud (jf. afsnit 6.2).

Ledelsen nævner også i interviewet at der er planer om at sende i hvert fald en lærer på kursus i dansk som andetsprog. Evalueringsgruppen kan kun støtte at der sker en opkvalificering af lærere, og dette må naturligvis gerne inkludere flere lærere. Opkvalificeringen kan foregå på flere måder. Ud over kurser kan det være i form af foredrag mv. for den samlede lærergruppe (se også afsnit 6.3).

Selvevalueringsgruppen og eleverne nævner at der er flere eksempler på at henholdsvis de tosprogede og de etnisk danske elever grupperer sig. Skolens elevråd har ifølge selvevalueringsgruppen også haft dette tema på dagsordenen. Grupperingerne synes ifølge interviewene at være blevet tydeligere nu hvor der er flere tosprogede på skolen. Den opmærksomhed som skolen allerede har på at der også skal være en social integration, er positiv. I den forbindelse bør skolen overveje at arbejde videre med at skabe sociale arrangementer der involverer alle, dvs. arrangementer uden alkohol (se også afsnit 4.1).

8.4 Sukkertoppen (htx)

Sukkertoppen er en afdeling under Københavns Tekniske Skole og en relativt lille gymnasieafdeling, se faktaboksen.

Fakta om Sukkertoppen (februar 2006)

Antal elever: ca. 200

Antal lærere: 18

Ledelse: inspektør og uddannelsesleder. Gymnasieafdelingen holder til i samme bygninger som en erhvervsskoleafdeling og deler inspektør med denne afdeling.

Andel af tosprogede: ca. 20 %

Andet: Sukkertoppen er resultatet af en fusion i 2005 af de to tidligere afdelinger Amager Tekniske Gymnasium og Rødovre Tekniske Gymnasium

Skolens fokus og strategi i forhold til de tosprogede

Ifølge selvevalueringsrapporten og samtlige interview på skolen har Sukkertoppen endnu ikke haft et særligt fokus på de tosprogede elever eller en særlig strategi. Det er der flere grunde til, vurderer evalueringsgruppen på baggrund af dokumentationen. Skolen er en ny institution og har prioriteret at sine arbejds- og økonomiske ressourcer i forhold til at få den til at fungere, ligesom gymnasireformen også har trukket på arbejdsressourcerne.

Desuden mener skolens ledelse ikke at der er specielle udfordringer for de tosprogede på skolen. Det kan skyldes at skolens ledelse også har ansvaret for erhvervsuddannelser. På nogle af disse uddannelser er der ifølge ledelsen en klar overvægt af tosprogede elever, og her medfører eleverne nogle udfordringer som der ikke er på htx. Det betyder at de vanskeligheder de tosprogede elever kan have på htx, bliver overset fordi de kan synes relativt små i forhold til de udfordringer skolen erfarer der er med eleverne på erhvervsuddannelserne.

Alligevel udtrykker skolen i sin selvevalueringsrapport at de tosprogede på skolen har nogle udfordringer som de ikke har haft øje for før. Det er fx første gang skolen sammenstiller de tosprogedes karakterer med de etnisk danskes. Sammenstillingen viser at de tosprogede studenter i gennemsnit i 2002/03 og 2003/04 har fået lavere karakterer end de etniske danske i det samlede studentereksamensgennemsnit, henholdsvis 0,3 og 0,7 karakterer lavere. I 2004/05 fik de to grupper omtrent samme karakter i samlede studentereksamensgennemsnit, nemlig ca. karakteren 7,5. De tosprogede studenter har også generelt fået lavere karakterer end de etniske danskerne i skriftlig og mundtlig dansk i årskarakter, fra 0,3 til 1 karakterer. I 2004/05 fik de tosprogede dog i gennemsnit 0,7 karakterer højere årskarakterer end de etnisk danske i skriftlig dansk.

Desuden giver tallene for hvor mange der falder fra uddannelsen, et billede af at tosprogede elever i langt højere grad end de etnisk danske falder fra. I 2003/04 og 2004/05 var der henholdsvis 45 og 44 % af de tosprogede elever som faldt fra, mod henholdsvis 10 og 15 % af de etnisk danske elever. I 2002/03 var der til gengæld blot henholdsvis 7 % af de tosprogede elever og 10 % af de etnisk danske som faldt fra uddannelsen.

Dokumentationen viser modsatrettede tendenser i forhold til hvor socialt integrerede de tosprogede er. Nogle lærere og elever giver fx udtryk for at de er fuldt integreret, mens blandt andet selvevalueringsrapporten og nogle af eleverne fremhæver at de tosprogede grupperer sig. At udmeldingerne varierer, skyldes sandsynligvis at det er afhængigt af de enkelte klasser og personer.

På Sukkertoppen er der som nævnt ikke tænkt strategisk i forhold til de tosprogede elever. Men på Københavns Tekniske Skole (kts) er der blandt andet overordnede bestemmelser om værdier og adfærdsregler på skolen fra 2006. Regelsættet indeholder overvejelser om tosprogede elever, blandt andet at "elever og studerende på kts arbejder sammen i projektgrupper på tværs af køn, religion og etnicitet". Interviewene på Sukkertoppen viser dog at lærere og ledelse endnu ikke har drøftet hvordan Sukkertoppen vil sikre sig at den lever op til målsætningerne i de overordnede retningslinjer.

Evalueringsgruppen vil stærkt anbefale at skolen tager en pædagogisk diskussion af de tosprogede elever. Det kræver sandsynligvis ledelsens opbakning. Det betyder ikke at ledelsen skal domi-

nere det, men gerne uddelegere ansvaret og følge op på de konkrete sager. Der vil være behov for at lærerne kan få nogle gode og grundlæggende pædagogiske diskussioner.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Sukkertoppen i højere grad prioriterer at sætte integration og tosprogede elever på dagsordenen i sine pædagogiske debatter og konkrete handlinger. Initiativet skal komme fra eller støttes markant af ledelsen. Alle medarbejdere bør dog involveres i processen så alle får et medansvar og ejerskab til problemerne og til de tiltag skolen skal sætte i værk for at løse dem.

Kapitel 6 uddyber og argumenterer for hvorfor et overordnet fokus på de tosprogede elever er en anbefaling skolerne bør følge.

Tiltag

Skolen har ingen tiltag for de tosprogede. Der er i denne rapport en lang række anbefalinger som skolen konstruktivt bør forholde sig til.

Skolen har tilsyneladende også kun meget få tiltag for fagligt svage elever generelt. Det er påfaldende i betragtning af at både de etnisk danske og de tosprogedes studenters karakterer er lave. De etnisk danske studenter har fx fået lave karakterer i skriftlig dansk over de tre år. Fra 2002/03 til 2004/05 lå årskaraktererne i gennemsnit på mellem 7 og 8. De tosprogede elever fik mellem 6,4 og 7 i årskarakterer i skriftlig dansk. Når man ser på eksamenskaraktererne i skriftlig dansk og matematik, er de tosprogedes studenters karakterer på under 6,6 i gennemsnit i samtlige eksaminer i årene fra 2002/03 til 2004/05.

Skolen screener ikke elevernes danskkompetencer, men både de tosprogede og de etnisk danske elever får lave karakterer i dansk, og de tosprogede får også lave karakterer ved matematikeksamen. De lave karakterer er en markant anledning til at skolen screener sine elever og sørger for en grundig opfølgning på screeningen. Dette uddybes i afsnit 3.3.

Skolen har en lektiecafe, men hverken de interviewede lærere eller elever vurderer at den fungerer godt. Det skyldes blandt andet at den foregår mens nogle elever har undervisning, og at eleverne ikke oplever at de kan få hjælp med deres specifikke faglige vanskeligheder. Endvidere besøges den ret sjældent hvilket gør det sværere at rekruttere nye brugere. Skolen bør derfor have øje for hvordan de vil forbedre cafeen, og hvilke ønsker eleverne har hertil (se også afsnit 9.5).

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Sukkertoppen stadig tilbyder eleverne en lektiecafe, der dog skal gøres mere attraktiv for eleverne. Det kan skolen gøre ved at tage hensyn til elevernes ønsker og behov når de planlægger cafeen.
 - at Sukkertoppen sikrer at lektiecafeen er bemandedet med kvalificerede lærere.
-

Skolen har oplevet et meget højt frafald blandt de tosprogede elever så den bør arbejde med at forebygge frafaldet. Det kan eventuelt ske igennem mentorordninger og ved at lærerne systematisk drøfter resultaterne af mentorordningerne (se afsnittene 4.2. og 9.7).

Desuden bør skolen være opmærksom på om den sociale integration af de tosprogede elever og de etnisk danske elever fungerer. Det kan fx ske som led i den undervisningsmiljøvurdering som skolen ifølge undervisningsmiljøloven skal gennemføre hvert tredje år. Skolen kan også fokusere på at skabe sociale arrangementer for alle (se afsnit 4.1), ligesom den enkelte lærer kan arbejde med at sammensætte grupper på tværs af etnicitet (se afsnit 4.1).

8.5 Vestre Borgerdyd (stx)

Vestre Borgerdyd er det gymnasium i evalueringen som har den største andel af tosprogede elever, se faktaboksen.

Fakta om Vestre Borgerdyd (februar 2006)

Antal elever: ca. 350

Antal lærere: 62 lærerårsværk (55 på fuld tid og 19 på deltid)

Ledelse: rektor, ledende inspektør og 3 øvrige inspektører

Andel af tosprogede: ca. 40 % i 2005, hvilket er et fald i forhold til 2001 hvor andelen var ca. 70 %

Skolens fokus og strategi i forhold til de tosprogede

Overordnet vurderer evalueringsgruppen at skolen meget seriøst og engageret tager de udfordringer på sig som det giver at have mange tosprogede – samtidig med at den også ser mulighederne i arbejdet med gruppen.

Vestre Borgerdyds logo og slogan er "nej til ensretning", og skolens overordnede værdier er på denne måde påvirket af at skolen har mange tosprogede. Skolen lægger desuden særlig vægt på at åbenhed og demokrati skal være vejledende for aktiviteterne på skolen. Ifølge skolens selvevalueringssrapport bliver de tosprogede som gruppe tænkt med i alle skolens pædagogiske tiltag.

Skolens selvevalueringssrapport og besøgsinterviewene viser at lærerne ikke har helt den samme holdning til hvordan skolen skal arbejde med tosprogede, og hvordan arbejdet skal prioriteres. Men der synes at være en åbenhed og en diskussionskultur som betyder at eventuelle uenigheder bliver drøftet.

Vestre Borgerdyd har opgjort de etnisk danske elevers og de tosprogede elevers karakterer. De etniske danskeres bygger dog på et meget spinkelt grundlag da der nogle år har været særdeles få elever. Et meget overordnet billede er at de tosprogede og de etnisk danske studenter i skoleårene 2002/3 og 2003/4 fik omtrent de samme karakterer ved studentereksamenen. De etnisk danske studenter fik en anelse højere karakterer end de tosprogede i 2004/05. Meget bemærkelsesværdigt har de tosprogede studenter i to af årene fået over en karakter højere i årskarakterer i historie end de etnisk danske studenter. Det er også værd at bemærke at der ikke er en entydig forskel på de tosprogede studenters og de etnisk danske studenters årskarakterer i skriftlig dansk i årene fra 2002/03 til 2004/05. De tosprogede studenter har dog gennemsnitlig fået lavere karakterer ved eksamen i skriftlig dansk.

Vestre Borgerdyd har i årevis – også før andelen af tosprogede voksede – været kendt for at have mange pædagogiske forsøg. Denne kultur afspejler sig da også i de mange tiltag for tosprogede og fagligt svage elever som skolen har udviklet. Den afspejler sig også i lærergruppen. De interviewede lærer udstråler fx alle stort pædagogisk og samfundsmæssigt engagement.

Vestre Borgerdyd har en organisationskultur som er med til at støtte op om arbejdet med de tosprogede elever. Lærerne har i flere år arbejdet i team, og skolen har desuden følgegrupper i forhold til skolens indsatsområder. Følgegrupperne har fået uddelegeret en del af rektors kompetence. Deres opgave er at vejlede og servicere klasser og lærerteam om det enkelte indsatsområde.

Gymnasiet står over for en balancegang forhold til at skulle få de tosprogede godt igennem uddannelsen og på samme tid tiltrække og fastholde etnisk danske elever hvilket man ikke nødvendigvis gør gennem flere tiltag for tosprogede. Gymnasiet forsøger blandt andet at imødekomme udfordringen ved at have initiativer som er til gavn for alle elever, men som specifikt er igangsat fordi skolen har tosprogede elever, fx skolens arbejde med inkluderende undervisning og arbejde med demokrati (se afsnit 9.3. og 9.1). Evalueringsgruppen opfordrer til at skolen fortsætter sin

gode refleksive praksis. Mange andre skoler kan få glæde af de erfaringer som Vestre Borgerdyd har fået, derfor bør disse formidles bredt.

Evalueringgruppen anbefaler

- at Vestre Borgerdyd arbejder yderligere med at udbrede sine erfaringer med at arbejde med tosprogede elever til andre skoler.

Tiltag

Vestre Borgerdyd skriver i sin selvevalueringsrapport at gymnasiet har været igennem en erkendelsesproces igennem de sidste ti år. For ti år siden blev de tosprogede elever blot betragtet som en gruppe der var svagere fagligt funderet, og holdningen var at gruppen skulle have mindst mulig opmærksomhed. Det blev efterfulgt af en periode med tiltagende frustration hvor enkelte lærere opsøgte ekstra viden om tosprogede på kurser og lignende. Det mandede ud i at skolen nu arbejder bevidst med spørgsmål omkring de tosprogede.

Vestre Borgerdyd har og har haft en lang række tiltag. Flere af de tiltag evalueringssrapporten anbefaler til andre skoler, er hermed enten afprøvet eller bliver praktiseret i dag på gymnasiet. Det drejer sig blandt andet om opkvalificering af lærere og ledelse, screening, opfølgning på screening, eksamenstræning, besøg af rollemodeller og sociale aktiviteter som fx fælles kulturelle udflugter, 24 timers-introstart og en alkoholfri introstur hvor eleverne ligger i telt.

Vestre Borgerdyd har uddybet tre af skolens tiltag i sin selvevalueringsrapport. En nærmere beskrivelse af tiltagene "inkluderende undervisning", "ordensregler" og "demokrati" fremgår af kapitel 9.

Selv om skolen fortsætter sit gode arbejde, står den stadig over for en række opgaver som kræver fortsat målrettet og engageret indsats fra alle. Det drejer sig fx om at få et omdømme der kan tiltrække flere ressourcestærke etnisk danske elever, at integrere de tosprogede og etnisk danske elever socialt, at dæmme op for den pression de muslimske elever kan udøve på hinanden, fx i forhold til hvor meget de skal praktisere deres religion, og at forbedre de tosprogedes faglige kompetencer.

Af interviewene fremgår det at skolen har forsøgt sig med forskellige former for kompenserende undervisning som opfølgning på screening. Det er dog ofte vanskeligt at få de tosprogede elever, specielt drengene, til at møde op. Det er derfor en udfordring at få eleverne til at tage imod den kompenserende undervisning de har behov for. Skolen bør "skruе bissen på" og stramme op så

de elever der har behov for ekstra undervisning, opfordres meget kraftigt til at møde op (se afsnit 6.2).

Skolen kan også give eleverne kompenserende undervisning ved at indføre en tolærerordning. Det er en forholdsvis ressourcerkævende ordning fordi der er to lærere til stede i undervisningen, men det giver den enkelte lærer bedre tid til eleverne og til at arbejde særligt med deres faglige udfordringer.

Skolen har tidligere haft forsøg med eksamenstræning. De tosprogedes lave karakterer ved de skriftlige eksaminer sammenlignet med deres årskarakterer gør det tydeligt at det er væsentligt at denne gruppe træner det at gå til eksamen.

Skolen vurderer at den vil have nemmere ved at håndtere de udfordringer den står over for, hvis fordelingspolitikken i Storkøbenhavn ændres, og skolen kan modtage ekstra økonomiske ressourcer på en mere stabil basis end når den skal søge særlige forsøgs- og udviklingsmidler (se også kapitel 7).

8.6 Viby htx

Viby htx er en forholdsvis lille gymnasieafdeling, som nedenstående faktaboks viser.

Fakta om Viby htx (februar 2006)

Antal elever: ca. 300

Antal lærere: 26

Ledelse: en områdeleder og en teamkoordinator. Afdelingen er underlagt den øverste ledelse for Århus Tekniske Skole

Andel af tosprogede: 3 % (udelukkende drenge)

Andet: Viby htx er en underafdeling af Århus Tekniske Skole. Den har eksisteret siden 1996. Foruden Viby htx har Århus Tekniske Skole også to andre htx-afdelinger, ligesom den udbyder erhvervsuddannelser, voksen- og efteruddannelser og videregående uddannelser

Skolens fokus og strategi i forhold til tosprogede elever

Viby htx har ikke haft tosprogede elever op til diskussion hverken i ledelsesgruppen eller i lærerkollegiet. Det fremgår af både selvevalueringsrapporten og besøget på skolen. Det skyldes at ledelsen og lærerne betragter de tosprogede elever som enkeltindivider der hverken kan eller har

gavn af at blive betragtet som en gruppe. De mener ikke de tosprogede elever skal have særbehandling, underforstået skolen skal ikke have særlige tiltag for dem alene. Tosprogede elever er heller ikke hverken direkte eller indirekte tænkt ind i skolens værdigrundlag eller overordnede retningslinjer.

I selvevalueringsrapporten kommer det til udtryk at skolen ikke kan generalisere hvorvidt deres tosprogede elever har særlige faglige eller sociale behov. De tosprogede elever udgør en så lille andel at de ikke giver specielle udfordringer for lærerne i den daglige undervisning eller for skolen generelt. De giver dog heller ikke særlige muligheder.

Samtidig med disse holdninger konstaterer skolen i selvevalueringsrapporten at flere af dens tosprogede elever har store vanskeligheder i både skriftlig og mundtlig dansk. Der går så få tosprogede elever på Viby htx at udsving i karakterer ikke kan tages som udtryk for generelle tendenser. Men karaktererne indikerer dog at de tosprogede studenter har fået et lavere samlet studentereksamensgennemsnit end de etnisk danske i årene 2002/03 til 2004/05 og generelt lavere årskarakterer i skriftlig og mundtlig dansk. Og selvevalueringsrapporten giver udtryk for at skolen godt kan forestille sig at der kan opstå problemer i fremtiden, der kalder på eventuelle støttebehov mv. Derfor har et par lærere fra skolen været på kursus i at håndtere elever med anden kulturel baggrund, og snart skal en læsevejleder på kursus i dansk som andetsprog.

Det er selvevalueringsgruppens vurdering at Viby htx er splittet i sagen om tosprogede. På den ene side finder skolen det ikke relevant at beskæftige sig fokuseret med tosprogede. På den anden side forudser den mulige udfordringer og har allerede efteruddannet lærere på områder der er relevante i forhold til at støtte tosprogede elever. Det skal da også nævnes at evalueringsgruppen under interviewet med lærerne mødte lærere der reflekterer over og har visionære tanker om emnet.

Evalueringsgruppen anerkender at Viby htx har haft ganske få tosprogede elever, og at de som gruppe givetvis ikke har udgjort en egentlig udfordring for den daglige undervisning eller skabt problemer på skoleplan. At dømmes efter det – om end spinkle – talmateriale om karakterer og frafald og ikke mindst efter elevinterviewene tyder det dog på at flere af de tosprogede elever omvendt har oplevet skolen som en relativt stor udfordring.

Viby htx er af princip åben over for at imødekomme tosprogedes eventuelle behov af religiøs, faglig og social karakter. Skolen taler for at problemerne løses når de opstår. Frem for denne ad hoc-tilgang mener evalueringsgruppen at Viby htx allerede nu bør tage drøftelser og principbeslutninger om centrale problemstillinger om religion og kulturer. Det vil styrke skolens samlede beredskab inden eventuelle problemer eller ligefrem konflikter opstår. Samtidig kan det modvirke

den berøringsangst som evalueringsgruppen oplevede under interviewene med selvevalueringsgruppen, ledelsen og lærerne. Se afsnit 6.1. og 6.2 for en anbefaling herom.

Det undrer evalueringsgruppen at der går relativt færre tosprogede elever på Viby htx end på andre tekniske gymnasier. Der må være et uudnyttet elevpotential, herunder særligt piger, som skolen med fordel kan promovere sig i forhold til. Evalueringsgruppen mener det er relevant at skolen i første omgang undersøger og drøfter hvilke forklaringer der ligger til grund for dette rekrutteringsmønster. Videre skal skolen i samarbejde med Ungdommens Uddannelsesvejledning (det lokale UU-center) anlægge en strategi for hvad den konkret kan og vil gøre for at nå disse elever. Se fx skoleanalysen af Selandia i afsnit 8.2 for at finde inspiration.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Viby htx arbejder målrettet på at tiltrække flere tosprogede elever.

Tiltag

Viby htx har ingen særlige tiltag for de tosprogede. Evalueringsgruppen mener imidlertid at den hidtidige praksis bør ændres. Som nævnt i det foregående bør skolen være særligt opmærksom på denne gruppe. Først og fremmest for at støtte eleverne maksimalt og for at få et mere nuanceret billede af elevgruppen og dernæst for at sætte løbende drøftelser i gang blandt ledelsen og lærere. Denne rapport indeholder en lang række anbefalinger om tiltag som skolen bør forholde sig til, for at yde svage tosprogede optimal faglig og social støtte.

Skolen screener samtlige førsteårselevs grundlæggende læse-, stave-, grammatik- og matematikfærdigheder. Screeningsresultaterne formidles til ledelsen, studievejledere og klassens lærere. Herefter er det overladt til den enkelte lærer at løse og håndtere de faglige problemer som eleverne, herunder de tosprogede, står over for.

Alle elever tilbydes lektiecafe. Det er et frivilligt tilbud. Det er imidlertid indtrykket fra både elevundersøgelsen og interviewene med elever og lærere at den ikke fungerer. Den er tilsyneladende nedprioriteret af både elever og lærere, og den bruges af ganske få elever. Lektiecafeen åbner ved begyndelsen af hvert skoleår, men de seneste år har tilslutningen været så ringe at den reelt er ebbet ud inden jul.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Viby htx øger kvaliteten af lektiecafeen og holder den åben hele skoleåret. I den forbindelse bør skolen formidle lektiecafeen som en attraktiv mulighed og give den et godt omdømme blandt elever og lærere.

Der er to læsevejledere på skolen der har ugentlige træffetider. Dokumentationsmaterialet kaster desværre ikke lys over hvad læsevejledningen går ud på. De elever der deltog i elevundersøgelsen, kender ikke til tiltaget og bruger det dermed heller ikke. Evalueringsgruppen mener at Viby htx må gøre en indsats for at udbrede kendskabet til læsevejledningen og få flere elever til at tage imod tilbuddet om den. Læs mere om emnet i afsnit 6.2.

Mange af eleverne på Viby htx er afhængige af offentlig transport til og fra skolen pga. skolens geografiske placering. Den offentlige transport er imidlertid begrænset, og det afholder mange elever fra at blive længe på skolen, fx i forbindelse med lektiecafe. For at kompensere for denne logistiske udfordring kan skolen lave en virtuel lektiecafe hvor elever kan hente råd og vejledning til lektierne i et bestemt tidsrum.

8.7 Århus Købmandsskole

Den hhx-afdeling under Århus Købmandsskole der indgår i evalueringen, er beskrevet i nedenstående faktaboks.

Fakta om Århus Købmandsskole (februar 2006)

Antal elever: ca. 820

Antal lærere: 62, heraf de fleste på fuld tid

Ledelsen: to inspektorer. Afdelingen er underlagt den øverste ledelse for Århus Købmandsskole

Andel af tosprogede: 11 %

Andet: Foruden den hhx-afdeling der indgår i denne evaluering, har Århus Købmandsskole også en anden hhx-afdeling. Århus Købmandsskole udbyder også erhvervsuddannelser og videregående uddannelser

Skolens fokus og strategi i forhold til tosprogede elever

Tosprogede elever fremgår ikke eksplicit af Århus Købmandsskoles overordnede retningslinjer. De fremgår dog i et mindre og implicit omfang i og med at skolen vægter elevernes interkulturelle kompetencer og forudsætninger for at deltage aktivt i et demokratisk samfund. Århus Købmandsskole har ifølge selvevalueringsgruppen valgt at tage eventuelle udfordringer med tosprogede som de kommer.

Selvevalueringsrapporten viser at de tosprogede elever generelt får lavere karakterer end deres etnisk danske kammerater. De tosprogede studenters samlede eksamensgennemsnit er i 2002/03 og 2003/04 mellem 1 og 0,7 karakterer lavere end de etniske danskeres, mens det i 2004/05 er på samme niveau. De tosprogede får også lavere karakterer i mundtlig og skriftlig dansk end de etnisk danske elever, 0,8 til 2,3 karakterer lavere i årene fra 2002/03 til 2004/05.

I selvevalueringsrapporten vurderer Århus Købmandsskole at ca. halvdelen af de tosprogede der begynder på skolen, ikke er på det forventede faglige niveau. Skolen kritiserer de afgivende folkeskoler for at være for lemfældige med at erklære de tosprogede gymnasieegne.

Til trods for at der ingen formelle strategier er for tosprogede, har skolen tiltag der også støtter svage tosprogede. Det kan i vid udstrækning tilskrives en mindre gruppe lærere der gennem flere år har været engageret i problematikker om tosprogede, tredjeverdensforhold, kulturmøde mv.

Ledelsen har givet denne lærergruppe relativt frie rammer til at sætte tiltag og fælles pædagogiske drøftelser i gang. Af ledelsesinterviewet fremgår det at det er en bevidst ledelsesstrategi som har til hensigt at motivere de lærere der er interesserede i området. Tanken er at forankringen af initiativer mv. er størst når de er initieret nedefra.

Af både selvevalueringsrapporten og interview med selvevalueringsgruppen og lærerne fremgår det at skolen er opmærksom på nogle nye tendenser vedrørende tosprogede. For det første tyder det på at skolen får en øget tilgang af tosprogede de kommende år. For det andet har det vist sig at tosprogede for det meste vælger de samme studieretninger. Det har betydet at der på visse studieretninger ingen tosprogede er, mens der på andre er knap 30 %.

Fleere lærere ønsker at særligt to forhold ændres for at skolen kan tackle disse nye tendenser, og for at den bliver bedre til at støtte de tosprogede elever der allerede går på skolen. Lærerne ønsker dels at erfaringer og kompetencer om de tosprogedes særlige situation og behov bredes ud til flere lærere, dels at ledelsen tager mere aktiv del i udviklingen af strategier og sætter drøftelser om elevgruppen på den pædagogiske dagsorden. Nogle lærere efterlyser decideret en mere tydelig ledelse på dette område, og at lærerkollegiet i det omfang det er muligt, arbejder i retning af et fælles fodslag på tosprogsområdet.

Evalueringsgruppen bifalder ledelsens hidtidige opbakning til lærerne der engagerer sig i tosprogsområdet, men mener at ledelsen nu må tage større del i udviklingen af strategier på området. Ledelsen skal sende et klart signal om at det er et indsatsområde, og skal gå i spidsen for blandt andet at komme den berøringsangst til livs som flere lærere giver udtryk for findes hos nogle lærere. Ledelsen kan fx tage initiativ til værdibetonede drøftelser af religion og multietnicitet, jf. afsnit 6.3, eller udvikling af ordensregler, jf. afsnit 9.9.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at ledelsen på Århus Købmandsskole tydeligt bakker op om og tager del i pædagogiske drøftelser og beslutninger om tosprogede elever og integration.

Tiltag

Århus Købmandsskole præsenterer nogle tiltag i selvevalueringsrapporten. Tiltagene er ikke blot møntet på de tosprogede elever, men også på fagligt svage elever.

Skolens tiltag om læsevejledning, mentorordning, screening og kompenserende undervisning er nævnt i kapitel 9. Derudover tilbyder skolen lektiecafe.

Hhx-afdelingen har et godt blik for svage elever og har gode støtteforanstaltninger for dem. Det er evalueringsgruppen generelle opfattelse. Evalueringsgruppen hæfter sig særligt ved screeningen af elevernes danskkompetencer der efterfølges af en god og systematisk opfølgning. Derudover tilbyder skolen kompenserende undervisning til de svageste elever på Ordskolen. Elevundersøgelsen viser at eleverne er meget tilfredse med disse tiltag, og foreslår ligefrem at ordningen udvides så der foretages screening på hvert klassetrin.

Skolen er ved at evaluere det første gennemløb af elever på Ordskolen og er i den forbindelse nået frem til forskellige forhold som de mener, skal forbedres til næste år. Det fører for vidt at nævne skolens overvejelser i den forbindelse. Evalueringsgruppen vil dog bifalde det interne evalueringsarbejde og anbefale at skolen fortsætter den gode indsats med læsevejledningen.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Århus Købmandsskole fortsætter sit gode arbejde med at støtte elever, herunder tosprogede, der har svage læse-, stave- og skrivefærdigheder.

Evalueringsgruppen hæfter sig desuden ved den store vægt der gennem mentorordningen lægges på elevernes trivsel og gennemførelse. Igen viser elevinterview at eleverne er glade for ordningen. Eleverne mener det styrker deres sociale og faglige engagement, og de ser det som en måde at blive taget seriøst på.

Screeningen/opfølgningen på screeningen og mentorordningen understøtter hinanden. Det første tiltag støtter eleverne fagligt, det andet støtter eleverne socialt og personligt. Evalueringsgruppen mener imidlertid at Århus Købmandsskole må sætte yderligere ind i forhold til særligt to områder: lektiecafeen og udvikling af lærernes kompetencer.

Kvaliteten af lektiecafeen bør styrkes. På nuværende tidspunkt er den begrænset til fagene tysk og matematik. Skolen må vurdere om det er de mest relevante fag. Videre må skolen genoverveje hvad der kan motivere flere elever til at bruge lektiecafeen, samtidig med at skolen stiller strengere krav til de svageste elever om at bruge den, jf. anbefalingen om dette i afsnit 6.2.

Lærernes kompetencer bør også styrkes. Lærerne skal for det første lære at håndtere mentorordningen optimalt. Det kræver blandt andet teknikker om faglig og personlig rådgivning og spørge- og samtaleteknik. For det andet skal de lære at håndtere de tosprogede elever bedre. Det kræver fx øget viden om kulturforståelse, dansk som andetsprog og konkret indsigt i religion, jf. anbefaling om lærerkompetencer i afsnit 6.3.

8.8 Århus Statsgymnasium

Århus Statsgymnasium præsenteres i faktaboksen på næste side.

Fakta om Århus Statsgymnasium (februar 2006)

Antal elever: 640

Antal lærere: 75

Ledelse: en rektor og tre uddannelsesledere

Andel af tosprogede: 13 %

Skolens fokus og strategi i forhold til tosprogede elever

Århus Statsgymnasium er generelt præget af en sund diskussionskultur, af faglige og didaktiske drøftelser og af pædagogisk udviklingsarbejde. Det har gennem tiden haft en afsmittende virkning på gymnasiets håndtering af de tosprogede elever. Gymnasiet har fx en unik lektiecafe kun for tosprogede, og skolen diskuterer til stadighed faglige, sociale og didaktiske fordele og ulemper ved den (se afsnit 9.14). Lærerne og ledelsen er generelt meget forandringsvillige, selv når det gælder et hjertebrud som tosprogscafeen.

Århus Statsgymnasium udmærker sig også ved at være et af de gymnasier i evalueringen hvor eleverne får de højeste karakterer. Det gælder både etniske danskere og tosprogede. Differencen mellem etniske danskere og tosprogede har dog i årene 2002/03 til 2004/05 været på omkring en halv karakter.

I skriftlig og mundtlig dansk får de tosprogede elever omkring en karakter lavere end de danske elever i såvel årskarakter som eksamenskarakter. Det skal dog siges at de etnisk danske elever har en relativt høj gennemsnitskarakter på ca. 8,5.

”Plads til mangfoldighed”. Det er gymnasiets uformelle slogan, og det gennemsyrrer både det formelle værdigrundlag, den daglige undervisningspraksis og stemningen og holdningerne i lærerkollegiet. Det fremgår af selvevalueringsrapporten og interview med både eleverne, lærerne, studievejlederne og ledelsen.

Til trods for tankerne om mangfoldig og åbenhed mv. har skolen formuleret ordensregler for blandt andet religiøs og politisk aktivitet samt påklædning. Ledelse og lærere mener at sådanne regler er en forudsætning for at gymnasiet kan favne alle elever på én gang, at der er et vist fælles udgangspunkt og endelig for at skabe gode rammer for undervisningen. Gymnasiet ønsker ikke at segmentere subkulturer der ikke kan favne alle. Samtidig er der en god signalværdi i at have klare, eksplicitte regler. Af selvevalueringsrapporten og interviewet med ledelsen fremgår det dog at skolen erkender at det kan virke paradoksalt at skolen taler om mangfoldighed samtidig med at den begrænser elevernes handlefrihed. Det er et spørgsmål ledelse og lærere arbejder med i øjeblikket.

Gymnasiets ledelse og lærere er opmærksomme på at de tosprogede som gruppe har særlige faglige og sociale behov. Siden 1994 har der derfor været nedsat et "tosprogsudvalg" bestående af lærere. Formålet med udvalget er at medvirke til at tosprogede elever integreres bedst muligt i gymnasiet. Udvalget har til opgave at foreslå konkrete initiativer og forvalte den amtslige bevilling på 70.000-80.000 kr., der har været øremærket til initiativer til gavn for tosprogede hvert år.

Evalueringsgruppen mener at et sådant tosprogsudvalg er essentielt i forhold til at fastholde et kvalificeret fokus på elevgruppen. Den årlige amtslige bevilling har samtidig været befordrende for diskussionskulturen på området. Den har medvirket til at ledelse og lærere til stadighed har skullet forholde sig til hvilke væsentlige forhold der er i spil på tosprogsområdet, og hvilke der skulle prioriteres frem for andre. Gruppen anbefaler at udvalget opretholdes, også selv om den amtslige bevilling eventuelt forsvinder når amterne nedlægges.

Ledelse og lærere er bevidste om at gymnasiet må påtage sig den samfundsmæssige opgave at optage de elever der bor i nabolaget. Gymnasiet går altså ikke kun efter de bedst præsterende elever selv om det – i kraft af det høje ansøgertal som skolen har – for så vidt kan vælge denne gruppe. Gymnasiet optager med andre ord tosprogede elever, herunder også svage tosprogede, selv om de måske ikke har de højeste karakterer fra folkeskolen. Det finder evalueringsgruppen sympatisk og efterstræbelsesværdigt for andre gymnasier.

Tiltag

Gymnasiet har iværksat flere tiltag for svage elever, heraf tiltag specifikt for tosprogede. Blandt de mange tiltag kan nævnes tosprogscafe, læsevejledning, screening og opfølgning på screening samt sociale arrangementer som etniske og alkoholfrie fredagscafeer. Tiltagene er alle beskrevet i kapitel 9 og bliver løbende i denne rapport anbefalet til andre gymnasier. Derudover har gymnasiet andre tiltag som fx elektronisk kommunikation.

Den elektroniske kommunikation er dels en hjemmeside der informerer om tosprogscafeens åbningstid, lærerbemanding osv., dels et konferencerum for lærere og elever. Ifølge selvevalueringsrapporten og lærerinterviewet har denne elektroniske kommunikation styrket tosprogscafeens synlighed på skolen og sikret at lærerne kan tilrettelægge indholdet i cafeen i direkte forlængelse af eleverne behov. Endelig har den styrket legitimiteten over for forældrene.

I elevundersøgelsen og elevinterviewene fortæller eleverne kun positivt om skolen og de konkrete tiltag. Blandt andet værdsætter eleverne, både de etnisk danske og de tosprogede, at gymnasiet har et tiltag kun for tosprogede, nemlig tosprogscafeen. Her føler de tosprogede sig trygge og på samme faglige niveau som de andre deltagere. Cafeen er ifølge eleverne med til at styrke sammenholdet og deres personlige selvværd. I forlængelse af denne rapportes diskussion af stigmati-

sering er det relevant at nævne at hverken etnisk danske eller tosprogede elever mener at det er stigmatiserende at deltage i tosprogscafeen.

Det er evalueringsgruppens opfattelse at gymnasiet gennem mange år har arbejdet seriøst og konstruktivt med at tilrettelægge den daglige undervisning, støttetiltag og det sociale liv på skolen bedst muligt for alle skolens elever. Pga. den store pædagogiske refleksion og de mange fællesdiskussioner besidder skolen nu en masse viden og erfaringer. Dem kan skolen med fordel dele med andre gymnasiale uddannelser.

Evalueringsgruppen anbefaler

- at Århus Statsgymnasium arbejder yderligere med at udbrede sine erfaringer med at arbejde med tosprogede elever til andre gymnasieskoler.

Til trods for den gode indsats står Århus Statsgymnasium over for det samme problem som mange andre gymnasier, nemlig at alt for få elever tager imod de frivillige tilbud om faglig støtte osv. Ledelse og lærere nævner under interviewene at det i særlig grad er svært at få drengene til at deltage. Ledelse og lærere overvejer på nuværende tidspunkt hvad de vil gøre for at løse problemet. Evalueringsgruppen anbefaler i første omgang at gymnasiet stiller langt skrapere krav til de svage elever om at deltage (se afsnit 6.2).

Del 4 Katalog over tiltag

Del 4 kortlægger de konkrete tiltag som aktuelt er eller har været i spil på gymnasierne der deltager i evalueringen. Derudover beskrives to tiltag om læsetræning og tolærerordning som evalueringsgruppen har kendskab til, men som ikke praktiseres på de deltagende gymnasier.

Hvert tiltag beskrives og vurderes i kort form. Kataloget indeholder følgende tiltag, der står i alfabetisk rækkefølge:

- 9.1 Demokrati på skolen
- 9.2 Ekstern oplægsholder
- 9.3 Inkluderende undervisning
- 9.4 Kompenserende undervisning
- 9.5 Lektiecafe
- 9.6 Læsetræning
- 9.7 Læsevejleder
- 9.8 Mentorordning
- 9.9 Ordensregler der relaterer til religion og multietnicitet
- 9.10 Rollemodel
- 9.11 Screening
- 9.12 Sociale arrangementer
- 9.13 Tolærerordning
- 9.14 Tosprogscafe

9 Katalog

Dette katalog præsenterer de tiltag der er nævnt i rapportens analyser. Først beskriver kataloget formålet med det enkelte tiltag, derefter gives et eksempel på en skole der anvender tiltaget, og til sidst vurderer evalueringsgruppen tiltaget. Beskrivelserne er kortfattede og yder ikke i alle henseender de enkelte tiltag den opmærksomhed de fortjener. Derfor kan man med fordel også læse afsnittene om de enkelte skoler.

Forhåbentlig vil kataloget inspirere lærere og ledelser på gymnasieskoler der endnu ikke har erfaringer med tiltag for tosprogede. Evalueringsgruppens vurdering af hvert enkelt tiltag kan forhåbentlig også bidrage til at forbedre tiltagene på de skoler hvor de allerede eksisterer.

9.1 Demokrati på skolen

Formål

Formålet med tiltaget er at gøre eleverne bevidste om demokrati ved at skabe et fællesskab der er baseret på dialog og demokratisk deltagelse.

Eksempel

Vestre Borgerdyd har et overordnet fokus på demokrati. Ved at gøre eleverne til en del af et demokrati i praksis ønsker skolen at fremme deres demokratiske kompetencer og derigennem forberede dem på et liv som borgere i det danske samfund. De har gennemført demokrati på tre planer:

- *Demokrati på klasseplan.* Hver klasse har et "klasseråd" bestående af lærerteamet og tre elever, desuden har klasserne tre "ministerier" som arbejder med emner som fx klasserumskultur, undervisningsrammer og sociale aktiviteter i klassen.
- *Demokrati på skoleplan.* Elevrådet inddrages i flere af skolens interne beslutninger, og elevrådsrepræsentanterne har faste pladser i diverse pædagogiske udvalg og følgegrupper.
- *Demokrati i undervisningen.* Demokrati er et emneområde i undervisningen, fx i forbindelse med projektarbejde, fælles arrangementer og skolesamlinger.

Vurderinger

De interviewede elever på Vestre Borgerdyd oplever det som positivt at have medbestemmelsesret på skolen. Det er dog mest i undervisningen at eleverne føler de kan gøre deres indflydelse gældende. Demokrati på skoleplan og på klasseplan lader i praksis til at være mindre velfungerende. For flere forekommer elevrådets arbejde fjernet, og de omtalte ministerier fylder umiddelbart lidt i de interviewede elevers bevidsthed. Særligt pigerne afholder sig fra at engagere sig i tiltaget.

Elevundersøgelsen viser at eleverne ikke oplever at der er et særligt fokus på demokrati på skolen. De færreste har hørt om "demokrati på klasse- og skoleplan", og kun enkelte drenge deltager i et "ministerium". Eleverne oplever at tiltaget virker lidt overfladisk og omsonst fordi det ingen reel virkning har, og fordi der ikke er opbakning bag. Undersøgelsen peger desuden på at det næsten udelukkende er de etnisk danske elever der engagerer sig i demokratitiltagene. Til gengæld oplever eleverne en effekt af "demokrati i undervisningen" i og med at de har indflydelse på hvilke emner klassen skal tage op osv.

Både lærere og ledelse vurderer i interviewene at demokratitiltaget ikke fungerer optimalt. Tiltaget hviler på en halvhjertet indsats, blandt andet fordi der er stor forskel på i hvilken udstrækning og hvordan lærerne praktiserer demokratiet på de forskellige planer.

Evalueringsgruppen vurderer at hensigten med tiltaget er god. Ved at sikre et miljø for demokratisk engagement og deltagelse skaber skolen en frugtbar mulighed for at eleverne kan tage medansvar. Det vil formentlig også styrke elevernes tilhørsforhold til skolen. Desuden udgør tiltaget et vigtigt fundament for forståelsen af det danske samfund og for de kompetencer og indflydelseskanaler der gælder her.

Dokumentationsmaterialet viser imidlertid at tiltaget ikke fungerer fuldt ud. Skal initiativet lykkes efter intentionen, så skal hele skolen være engageret i det.

9.2 Ekstern oplægsholder

Formål

Formålet med tiltaget er at gøre lærere bevidste om tosprogede elevers muligheder og udfordringer i forbindelse med at tage en uddannelse.

Eksempel

Niels Brock har på to forskellige måder haft oplægsholdere.

Første eksempel er da Niels Brock i 2002/03 havde en studiekreds der bestod af lærere fra skolens forskellige afdelinger. Studiekredsen skulle tage højde for den demografiske udvikling i skolens optag-område og skulle forholde sig til gryende problemstillinger knyttet til skolens etniske grupper. Studiekredsen afholdt 11 møder med deltagelse af eksterne oplægsholdere såsom forskere. Oplægsholderne bidrog med forskellige vinkler på mønsterbryder-/indvandrerproblematikker.

De eksterne oplægsholdere inspirerede studiekredsen til at udarbejde et udkast til en integrationspolitik på Niels Brock. Integrationspolitikken skulle blandt andet sikre at skolen ikke "taber" elever med uddannelsessvag baggrund på gulvet, men derimod støtter og fastholder dem og modvirker at der opstår store etniske klinedannelser blandt de etniske minoriteter.

De lærere der deltog i studiekredsen, betragtede arbejdet i studiekredsen som kompetenceudvikling, men også som en konstruktiv måde at tage hånd om aktuelle problemstillinger på og sætte en integrationsdebat i gang i lærerfora.

Tiltaget blev til lærernes ærgrelse imidlertid afsluttet pga. mangel på ressourcer, derfor blev det aldrig ført helt ud i livet.

Det andet eksempel er at den ene af Niels Brocks tidligere tre afdelinger har haft en forsker som oplægsholder for *hele lærerkollegiet*. Hun observerede hverdagen på afdelingen i tre måneder som led i sin forskning. Hun fokuserede særligt på problemstillinger omkring tosprogede og de grupperinger de på den tid dannede på afdelingen. Oplægget blev brugt som udgangspunkt for diskussioner i lærergruppen, og tanken var at det skulle være med til at gøre lærerkorpset bevidste om de problemstillinger der er for tosprogede. Ifølge selvevalueringsrapporten blev alle lærerne engageret i problemstillingen og fandt oplægget relevant og vedkommende.

Vurderinger

Evalueringsgruppen mener at eksterne oplægsholdere er en fortrinlig måde at søsætte fælles refleksioner og pædagogiske diskussioner på et lærerkollegium. Eksterne oplægsholdere kan fx levere forskningsmæssige refleksioner og analyser, initiere følelses- og værdiladede drøftelser og overbringe konkret viden om forskellige kulturer/religioner og etniske minoriteters vilkår i Danmark.

Styrken ved at invitere en ekstern oplægsholder er netop at vedkommende er udenforstående. Derved øges muligheden for at bringe nyt og kvalificeret liv ind i lærerkollegiet og bryde med lærernes eventuelle mere eller mindre fastlåste roller og holdninger.

Evalueringsgruppen anbefaler at skoler gør brug af eksterne oplægsholdere. Det kan både være forskere eller lægfolk med subjektive erfaringer på området.

9.3 Inkluderende undervisning

Formål

Inkluderende undervisning er en undervisningsmetode der har til formål at inkludere tosprogede elever i undervisningen og i skolekulturen generelt.

Undervisningsmetoden bygger på forskning inden for undervisning af elever med andet modersmål end dansk. Den har et dannelsesmæssigt perspektiv, men har også opmærksomhed på fx skrivning, læsning og læseforståelse.

Eksempel

Vestre Borgerdyd arbejder med at indføre inkluderende undervisning og forsøger dermed at forbedre de tosprogedes muligheder for at deltage i selve undervisningen og at trække på de tosprogede elevers viden som en ressource. Inkluderende undervisning tager blandt andet højde for at de tosprogede ofte ikke har et så solidt kendskab til den danske og vestlige kultur og sprog som de etnisk danske elever, men til gengæld har en større viden om og interesse i at formidle deres egen (eller deres forældres) kultur eller sprog. Undervisningsmetoden bygger dermed på at lade de tosprogede elevers kulturelle baggrund og sprog indgå i undervisningen hvor det kan lade sig gøre, og være med til at sætte nye perspektiver på den forståelse eleverne allerede har, og give de etnisk danske elever nye og anderledes perspektiver. Det vil sige at undervisningen bliver tilrettelagt efter hvordan elevgruppen er sammensat.

Nogle eksempler fra Vestre Borgerdyds selvevalueringsrapport er:

- Historie. Undervisningsforløb om mellemkrigstiden. Den traditionelle gennemgang af europæisk historie suppleres med Tyrkiets og Mellemøstens historie. Undervisningen fører til bredere diskussioner af hvilke vilkår der er for demokratiet, og til at elever fra Tyrkiet, herunder kurdere, bidrager med kulturelt betingede fortællinger om livsstil og forestillinger om livet.
- Dansk. Undervisningsforløb om nordiske, marokkanske, somaliske og arabiske eventyr. De udvalgte eventyr behandler temaet "unge i en krisesituation" og/eller "kærlighedskriser". Litteratur ses i en tværkulturel sammenhæng, herunder hvilke egenskaber der skal til for at løse krisen, og hvilke værdier der bærer helten/heltinden igennem.
- Fysik. Undervisningsforløb om forskellige forestillinger om verdens opbygning fra erfaring, tro og selvovertuelse. Elevernes subjektive forestillinger konfronteres med videnskabelige synspunkter.

Vurderinger

De elever fra elevinterviewene som har prøvet inkluderende undervisning, udtaler sig positivt om det. Det gælder både etnisk danske og tosprogede. En tosproget elev fortæller fx i elevundersø-

gelsen at det er med til at give en følelse af at læreren interesserer sig for eleven og dennes baggrund.

Der er ifølge selvevalueringsrapporten og interview med selvevalueringsgruppen også nogle faldgrupper og ulemper ved inkluderende undervisning. For det første er det tidskrævende fordi undervisningen skal dække langt mere end det traditionelle fagstof. De enkelte lærere risikerer desuden at skabe et for stort fokus på de tosprogede som kan irritere de etnisk danske elever. Det er derfor en kunst at finde en balance mellem at gennemføre inkluderende undervisning og stadig huske også at inddrage de etnisk danske elever.

En anden ulempe er at det kan være svært at få specielt de naturvidenskabelige lærere til at se hvordan inkluderende undervisning kan inddrages i deres fag. Metoden kræver endvidere pædagogiske overvejelser hos lærerne da nogle tosprogede har svært ved at se med kritiske øjne på deres egen kultur og historie. Særligt de fundamentalistiske elever kan fx have svært ved at forstå at islam kan fortolkes forskelligt. Det kræver at lærerne kan forholde sig til og tackle en sådan situation. Ligesom lærerne bør være opmærksomme på at undervisningen ikke skal handle om at diskutere værdier og være opmærksomme på at de ikke gør nogle elever ansvarlige for verdenssituationen.

Evalueringsgruppen vurderer at inkluderende undervisning er et spændende og godt initiativ som bør rodfæste sig i skolekulturen på Vestre Borgerdyd og brede sig til andre skoler. Inkluderende undervisning kan skabe engagement og ny viden både for tosprogede og etnisk danske elever. Metoden og lærernes brug af den bør fortsat udvikles og optimeres da metoden kræver en del faglig og pædagogisk nytænkning. Undervisningsmetoden kræver gode lærerkvalifikationer og der kan være behov for at opkvalificere lærere til at kunne varetage undervisningen kvalificeret. Fx bliver metoden sværere at gennemføre, jo flere forskellige etniske grupper der er repræsenteret i den givne klasse.

9.4 Kompenserende undervisning

Formål

Kompenserende undervisning har til formål at udvikle elevers faglige kompetencer på et bestemt fagområde. Det kan fx være i matematik, læsning eller skrivning. Det er et intensivt undervisningsforløb der tager udgangspunkt i elevens specifikke behov. Der er tale om et tilbud ud over den øvrige undervisning.

Eksempel

Som opfølgning på screeningen tilbyder Århus Købmandsskole 20 timers kompenserende undervisning til svage elever. Skolen tilbyder to former. Undervisningen kan enten være rettet mod:

- ordblinde elever, etnisk danske såvel som tosprogede. Undervisningen søger at fremme eleverne læse- og skrivekompetencer.
- tosprogede elever med "tosprogsproblemer". Undervisningen søger at fremme elevernes læsefærdighed, tekstforståelse, ordforråd og forståelse af kulturelt betinget stof som fx samtidshistorie.

Århus Købmandsskole har udlagt sin kompenserende danskundervisning til Ordskolen som er en Århus-afdeling af AOF Østjylland. Ordskolen er specialister inden for undervisning af unge og voksne med læse-, skrive- og regnevanskeligheder.

Århus Købmandsskole visiterede i skoleåret 2005/06 i alt 20 tosprogede elever til kompenserende undervisning på Ordskolen; 10 førsteårselever og 5 anden- og tredjeårselever.

Vurderinger

Kompenserende undervisning er et helt nyt tiltag på Ordskolen, og det første hold sluttede og blev evalueret efter denne evalueringens dokumentationsmateriale blev indsamlet. Det er derfor ikke muligt at gengive elever og læreres opfattelser af tiltaget her, ligesom det er svært at vurdere effekten af det. Under besøget tilkendegav elever der modtog kompenserende undervisning, og lærere der var i berøring med ordningen, dog en foreløbig tilfredshed med tiltaget.

Evalueringsgruppen mener at kompenserende undervisning er en ideel støttemulighed for de svage elever. Gennem målrettede, intensive forløb får de mulighed for et grundlæggende kompetenceløft på et afgrænset område.

Samarbejdet mellem Århus Købmandsskole og Ordskolen viser at selv om et gymnasium ikke råder over den nødvendige lærerexpertise i fx dansk som andetsprog eller læsevejledning, kan det godt tilbyde støtte til elever med et særligt behov. Det er ledelsens valg at købe sig til den nødvendige ekspertise ude i byen, og det fungerer da også relativt godt. Evalueringsgruppen finder det dog endnu bedre hvis ledelsen på sigt vælger at efteruddanne en eller flere af skolens egne lærere, jf. vurderingen i afsnit 9.7 om læsevejledning.

9.5 Lektiecafe

Formål

Formålet med tiltaget er at støtte elever fagligt enten ved at tilbyde hjælp til konkrete lektier eller ved at gennemgå fagligt stof som eleven har svært ved.

Eksempel

Lektiecafe er et udbredt tiltag, og det er meget forskelligt hvordan det forvaltes i praksis. Århus Statsgymnasium har fx to forskellige lektiecafeer, en humanistisk og en naturvidenskabelig. Århus Købmandsskole har en lektiecafe der tilbyder støtte i to specifikke fag, nemlig tysk og matematik. Atter andre skoler tilbyder lektiehjælp i alle fag, dog begrænset af de faglige kompetencer som de givne lærere der er til rådighed, har.

Samtlige gymnasier fortæller at det hovedsagelig er de dygtige og flittige elever der kommer i lektiecafeen, mens dem der virkelig har brug for den ekstra faglige støtte, bliver væk.

Vurderinger

Eleverne i elevundersøgelsen er overvejende positivt stemte over for idéen om en lektiecafe som de mener både har en faglig og social funktion. De fleste elever fra elevundersøgelsen har brugt den en eller to gange, mens det kun er få som jævnligt benytter sig af den. På flere af de deltagende skoler er det primært muligt at få hjælp til de naturvidenskabelige fag, mens der mangler lærere som kan give støtte til sprogfagene, herunder dansk. Denne prioritering er problematisk da mange tosprogede netop har størst vanskeligheder i dansk.

En væsentlig udfordring er at få de elever der har størst behov for lektiecafeen, til at bruge den. For skolerne handler denne udfordring også om at give cafeerne et godt rygte så det bliver et sted eleverne gerne vil opsøge – og så de fx ikke føler at cafeen kun er for "de dumme elever", eller at det er "en straf" at skulle i lektiecafeen.

En anden vigtig problemstilling er at lektiecafeen skal foregå på et tidspunkt som er hensigtsmæssig for eleverne. På nuværende tidspunkt er den typisk placeret mellem klokken 14.00-16.00. Mange af de interviewede elever giver udtryk for at de ofte er for trætte efter en lang skoledag. Alternativt kan skolerne derfor vælge at lægge cafeen i hultimer. Det er i alle tilfælde vigtigt tydeligt at annoncere hvornår der er lektiecafe, og hvilken faglig hjælp der tilbydes, så eleverne i god tid kan planlægge efter det.

En lektiecafe et godt og relevant tilbud til de mange tosprogede som kommer fra hjem hvor de ikke har mulighed for at få hjælp til lektierne. Det er evalueringsgruppens klare holdning. Desuden er det et sted hvor de tosprogede elever kan få ro til at koncentrere sig om skolearbejdet

uden at blive forstyrret af pligter i hjemmet, snævre fysiske rammer mv. Evalueringsgruppen vurderer derfor at gymnasieskolerne bør satse på at få en velfungerende lektiecafe der trækker på forskellige faglærere, som har åbent flere gange om ugen, og som har et attraktivt omdømme blandt eleverne.

9.6 Læsetræning

Formål

Formålet er at styrke elevernes læsefærdigheder ud fra et studieforberegende sigte.

Eksempel

Ingen af de gymnasier der deltager i evalueringen, har kurser i intensiv læsetræning. Evalueringsgruppen påpeger dog at det er et tiltag der vinder stærkt frem i takt med at gymnasireformen bliver implementeret.

Mange gymnasier giver obligatoriske skemalagte intensivkurser i læsetræning til alle 1.g-elever, danske såvel som tosprogede. Kurserne der typisk er af 10-20 timers varighed, har til opgave at gøre eleverne til "fleksible" læsere. Hermed menes at eleverne bliver i stand til at variere læsehastighed og -grundighed alt efter formålet med den givne læsning. Desuden skal læsetræningskurser understøtte elevernes studielæsnings teknikker.

Den intensive læsetræning tilrettelægges og gennemføres ikke nødvendigvis af en læsevejleder/-pædagog, men også af en dansk- eller sproglærer.

Vurdering

Intensiv læsetræning er et godt tiltag for alle gymnasieelever som langt flere gymnasier bør overveje. Det kan give både de stærke og svage elever et kvalificeret kompetenceløft.

En fordel ved at kurserne er obligatoriske og skemalagte, er at alle elever i en klasse deltager. På den måde har hele klassen en fælles referenceramme, og ingen bliver skilt ud eller har ekstra timer efter skoletid.

En anden fordel er at kurserne kan gennemføres af almindelige lærere og ikke kun af læsevejledere eller -pædagoger. Det betyder at tiltaget kan sættes i værk selvom gymnasiet ikke råder over en uddannet læsevejleder/-pædagog.

9.7 Læsevejledning

Formål

Læsevejledning har til formål at støtte elever der har utilstrækkelige læse-, stave- og skrivefærdigheder. Læsevejledning er kompenserende undervisning af kortere eller længere varighed. Den kan gives til elever enkeltvis eller i mindre grupper.

Eksempler

Både Viby htx, Slagelse Statsgymnasium og Århus Statsgymnasium tilbyder læsevejledning hos en læsevejleder/-pædagog. Undervisningen er alle tre steder rettet mod såvel etnisk danske som tosprogede elever. Læsevejledningen er en opfølgning på screeningen af alle førsteårseleverne.

Læsevejlederen/-pædagogen på de tre gymnasieskoler tilbyder støtte til alt hvad der ligger inden for det læsepædagogiske arbejdsfelt. Det er blandt andet at styrke læsestrategier, gøre eleverne bevidste om forskellige læsemåder eller give støtte til stileskrivning. De tosprogede elever får nogle steder hjælp til at øge den indholdsmæssige forståelse af tekster mv. og styrke ordforrådet.

Læsevejledning er frivillig, og den foregår efter skoletid. Det betyder ifølge gymnasierne at det er svært at tiltrække de elever som har behov for ekstra faglig støtte. Det gælder i særlig grad drenge som ofte har mange grunde til ikke at tage imod tilbuddet.

Århus Statsgymnasium forklarer i selvevalueringsrapporten at deres læsevejledning adskiller sig fra lektiecafeen ved at den alene er diagnosticerende. Det vil sige at læsepædagogen systematisk undersøger hvad der er elevens stærke og svage sider, hvad der er årsag til dem, og hvilke strategier der kan sættes ind med. Her er altså tale om et udviklingsperspektiv hvor lektiecafeens tidsperspektiv som oftest er næste times eller uges lektier.

Vurderinger

Læsevejledning er et forbilledligt tiltag som langt flere gymnasier burde tilbyde alle elever – både de tosprogede og de etnisk danske, de fagligt svage såvel som fagligt stærke. Alle elever kan have gavn af læsetræningskurser mv.

Foruden gevinsten ved den konkrete faglige støtte som læsevejledning udgør, kan en læsevejleder/-pædagog være en stor gevinst for et lærerkollegium. Læsevejlederen/-pædagogen kan på den ene side dele sin ekspertise om dansk som andetsprog, læsestrategier mv. med kollegaer og kan på den anden side være en frontløber der til stadighed påpeger nødvendigheden af at skolen har fokus på de svage elever, herunder også tosprogede.

Blandt de elever der har læsevejledning på deres gymnasium, er der udbredt tilfredshed med det. Eleverne ser det som en god mulighed for at blive bedre på et essentielt område; dansk. Det viser elevundersøgelsen.

Det er imidlertid dybt beklageligt at de svage elever som har behov for ekstra danskfaglig støtte, ikke tager imod det gode tilbud. Gymnasieskolerne skal ikke være bange for at stille strenge krav til de tosprogede elever. I mange tilfælde er det netop hvad elevgruppen har gavn af. Lærere, mentorer, studievejledere m.fl. skal lade de svage tosprogede elever forstå at læsevejledningen er et tilbud de ikke kan afslå (jf. afsnit 6.2.). Et tilbud som kan have afgørende betydning for deres danskfaglige progression – og muligvis også for om de formår at gennemføre uddannelsen.

9.8 Mentorordning

Begreberne mentor- og tutorordning bruges om den samme ordning på forskellige skoler. I denne rapport bruges konsekvent begrebet mentorordning, hvorimod tutorordning bruges om den ordning hvor ældre elever tager sig af at introducere nye elever.

Formål

Formålet med mentorordningen er at skabe en større kontakt mellem lærerne og eleverne og dermed hindre frafald, støtte eleverne i deres faglige progression og sikre at de trives i uddannelsesforløbet.

Eksempel

Århus Købmandsskole har indført en mentorordning for sine førsteårselever. Den består af at en lærer afholder to samtaler om året med hver elev af 20-30 minutters varighed. Samtalerne tager udgangspunkt i hvordan den enkelte elev har det på skolen. Læreren og eleven kan dermed diskutere faglige, personlige og sociale forhold som har relevans for elevens skolegang. Mentoren skal desuden være specielt opmærksom på om "hendes" elever møder til undervisningen.

Mentoren holder samtaler med studievejlederen, og de er med til at gøre det klart hvilke elever studievejlederne skal sætte særligt ind over for.

De enkelte mentorer på Århus Købmandsskole udpeges med omhu, så det er ikke alle lærere der påtager sig rollen, men dem der har særligt gode kompetencer i samtale- og spørgeteknik mv., og som i særlig grad ønsker det.

Vurderinger

Alle interviewede på skolen udtaler sig positivt om ordningen. Selvevalueringsgruppen fremhæver fx at mentorordningen er med til at fastholde elever, så de ekstra ressourcer den koster, er givet

godt ud. Også de interviewede elever har alle et meget positivt syn på ordningen. En dreng fortæller fx at det hjalp ham til at deltage mere aktivt i timerne, at han og hans mentor fik talt om hans personlige situation.

En svaghed ved mentorordningen er ifølge skolens interviewede ledelse og medarbejdere at lærerne mangler efteruddannelse i hvordan de skal gennemføre samtalerne. Desuden er det få ildsjæle som er drivkræften bag den, og den hviler derfor på et spinkelt lærergrundlag. Endvidere kan ordningen ifølge selvevalueringsrapporten styrkes ved at den enkelte elevs lærere blev bedre til at drøfte resultaterne af samtalerne. Endnu en forbedringsmulighed er at skolen kunne udvide ordningen til også at gælde anden- og tredjeårseleverne.

Evalueringsgruppen vurderer at to formaliserede samtaler om året ikke er meget, men at ordningen alligevel er et meget positivt eksempel på hvordan man styrker dialogen mellem elever og lærere, som mange tosprogede elever har et behov for. En fordel ved at det er en af klassens lærere der er mentor i stedet for fx en studievejleder, er at læreren er en person som eleven dagligt skal relatere sig til. Ordningen kan styrkes på en række områder, ikke mindst ved at lærerne bliver opkvalificeret til at kunne gennemføre denne slags samtaler.

9.9 Ordensregler der relaterer til religion og multietnicitet

Formål

Formålet med ordningen er at opbygge et tolerant fællesskab med plads til dialog og et inkluderende miljø der bidrager til at udvikle sociale, faglige og demokratiske kompetencer.

Eksempel

Vestre Borgerdyd har indført ordensregler. De er med til at sætte overordnede rammer for hvordan eleverne skal omgås på skolen, og de afspejler Vestre Borgerdyds fokus på åbenhed og dialog samt plads til forskellige kulturer. De beskriver at de foretrukne omgangsformer – ”borgerdyderne” som de bliver kaldt – blandt andet består af dialog, accept, hensynsfuldhed og respekt for forskellighed. Mens fx fundamentalisme og intolerance ikke er velset – det er ”borgerlasterne”.

Ordensreglerne indeholder også regler for påklædning. Hovedbeklædning såsom hat, hue eller tørklæde er i orden, men ansigtet skal være frit så eleverne kan deltage i en åben dialog. Det er vigtigt da netop dialogen og åbenhed er grundstenen i Vestre Borgerdyds overordnede strategi. I idræt må tøjet ikke hæmme egen eller andres bevægelsesfrihed.

Derudover indeholder regler hvad man kan forvente ved en almindelig skole, det vil sige forbud mod pjæk, tyveri, snyd, mobning og lignende.

Vurderinger

Eleverne ser ifølge elevundersøgelsen både fordele og ulemper ved tiltaget. Blandt ulemperne er at ordensreglerne har fået nogle piger til at falde fra uddannelsen, og flere bliver væk fra idræt fordi de ikke kan have deres sædvanlige klædedragt på. Eleverne oplever at reglerne betyder at de ikke kan klæde sig som deres religion foreskriver, og de efterlyser større respekt for religionen.

Evalueringsgruppen vurderer at ordensregler der er relateret til religion og multietnicitet, er et godt initiativ. De afspejler skolens overordnede strategi om accept af forskelle, åbenhed og dialog. Ordensreglerne kan hermed ses som en konkretisering og udmøntning af gymnasiets værdigrundlag. De markerer desuden en grænse for hvor langt skolen vil gå for at inkludere alle, fx er fundamentalisme og det ikke at ville indgå i en dialog ikke accepteret af skolen. Ordensreglerne er hermed en eksplicitering af skolens måde at handle på og et klart signal til eleverne og deres forældre.

Hvis ordensreglerne har ført til at piger holder sig væk fra idræt eller falder fra uddannelsen, er det imidlertid uheldigt. Det må drøftes på skolen hvordan den kan imødegå det uden at det nødvendigvis betyder at ordensreglerne skal ændres.

Evalueringsgruppen påpeger at det er en vanskelig balancegang at fastsætte hvor detaljerede eller overordnede ordensregler bør være. Hvis detaljeringsgraden er for stor, bliver ordensreglerne hurtigt for rigide, og er ordensreglerne for overordnede, bliver de hurtigt for luftige og udefinerbare og dermed også vanskelige at arbejde efter hvis reglerne overtrædes. Det er op til skolerne at finde den rette balance.

9.10 Rollemodel

Der findes eksterne og interne rollemodeller. En ekstern rollemodel er en person der er hentet uden for gymnasiets egne rækker. En intern rollemodel er en elev der går eller har gået på gymnasiet. I det følgende er der fokus på ekstern rollemodel.

Formål

En rollemodel skal inspirere og motivere tosprogede elever til at gennemføre gymnasieuddannelsen.

Eksempel

Vestre Borgerdyd har flere gange benyttet sig af eksterne rollemodeller. Gymnasiet har blandt andet haft besøg af rollemodeller fra kampagnen "Brug for alle unge" arrangeret af Integrationsministeriet. Disse rollemodeller er unge med anden etnisk baggrund end dansk som kan fremstå som et forbillede for eleverne og være en som eleverne kan lære noget af. Rollemodellen viser

med sit eksempel hvordan eleverne kan møde verden og klare selv store udfordringer. Rollemodellen fortæller om sine personlige erfaringer med opvækst, uddannelse og arbejde og den udfordring det kan være at finde den rette uddannelse. Samtidig kan eleverne spørge om råd og vejledning, fx i forbindelse med praktikpladser og valg af uddannelse. For yderligere information om kampagnen se www.brugforalleunge.dk.

Vurdering

Selvevalueringsrapporten vurderer at besøget af rollemodellerne var en succes, og gymnasiet har både før og efter besøget fra "Brug for alle unge"-kampagnen haft besøg af andre rollemodeller.

Elever fra Slagelse Gymnasium, der også har haft besøg af rollemodeller, udtaler i elevundersøgelsen at det er godt at møde rollemodeller. Det gode er at møde unge mennesker med en baggrund som deres egen som de kan identificere sig med. Unge der har været igennem problemer som dem selv.

Evalueringsgruppen bifalder også rollemodeller som en levende måde at give eleverne en følelse af ikke at være alene med deres eventuelle problemer. Det er godt at illustrere over for eleverne at det kan lade sig gøre at tage en uddannelse på trods af eventuelle personlige og faglige udfordringer. Og det er fint at rollemodellen kan formidle redskaber eller ideer til hvordan de tosprogede kan tackle forskellige situationer.

9.11 Screening

Formål

Screeningen skal afdække den enkelte elevs faglige styrker og svagheder på et bestemt fagområde. Screeningresultaterne kan give læreren mulighed for en mere differentieret planlægning af undervisningen og dermed give den enkelte elev mulighed for bedre at kunne følge med og yde en mere målrettet indsats.

Det er typisk danskkompetencerne der screenes, men i realiteten kan man også screene elevernes engelsk- eller matematikkompetencer.

Eksempel

Flere af de deltagende gymnasier screener elevernes kompetencer, herunder også Århus Købmandsskole. Skolen har konsekvent screenet alle førsteårselevernes danskkompetencer. Screeningen undersøger elevernes faglige formåen inden for følgende områder:

- stavefærdighed
- læsehastighed og -forståelse

- grammatisk kunnen
- ordforråd
- skriftlig formuleringsevne.

Screeningens resultater giver klassens lærere et "billede" af klassen som lærerne kan anvende i forhold til den faglige og pædagogiske planlægning.

Opfølgningen på screeningen sker både i den daglige undervisning og som et tilbud om kompenserende undervisning, jf. afsnit 9.4.

Vurdering

Elevundersøgelsen viser at eleverne er yderst tilfredse med ordningen. De fleste elever føler at der bliver fulgt op på screeningen, og at de altid kan få den hjælp de har brug for. De ser gerne ordningen udvidet til at der i begyndelsen af hvert klassetrin laves screeninger så de kan følge deres udvikling og målrettet forbedre deres færdigheder.

Evalueringsgruppen påpeger at en screening naturligvis kun er ulejligheden værd så længe den følges op med en konstruktiv opfølgning. Resultaterne skal selvfølgelig formidles til relevante lærere og team, som også skal være i stand til at handle i forhold til dem. Det kræver faglig og didaktisk indsigt, og har lærerne ikke de fornødne kompetencer, må læsevejlederen eller den lærer der gennemfører screeningen, vejlede de pågældende lærere.

På flere af de deltagende skoler er der ganske få tosprogede i hver klasse, og lærerne har derfor ikke altid stor erfaring med konkret at følge op på screeningen i forhold til de læsevanskeligheder tosprogede elever kan have. Evalueringsgruppen anbefaler disse lærere at danne netværk med andre lærere der også har berøring med tosprogede. På gymnasier med en meget lille andel tosprogede, som fx Viby htx, kan det være relevant at skabe netværk uden for skolens regi, eventuelt på tværs af Århus Tekniske Skoles forskellige afdelinger.

9.12 Sociale arrangementer

Formål

Fælles for arrangementerne er at de har til formål at styrke det sociale og kreative miljø på skolen, ryste eleverne sammen, skabe en fællesskabsfølelse mv.

Eksempel

Der findes mange former for sociale arrangementer, jf. afsnit 4.1, og flere af de deltagende gymnasier afholder sociale arrangementer. Her skal blot nævnes eksempler fra to gymnasier.

Vestre Borgerdyd har lavet en vifte af sociale arrangementer gennem tiden og forsøger ofte at kombinere sociale arrangementer med et fagligt tilsnit. Et eksempel er "feel good-dagen". Det er et stort fællesarrangement for hele skolen. I løbet af dagens første halvdel skal eleverne på forskellige måder diskutere "borgerdyderne" som er gymnasiets ordensregler, og "borgerlasterne" som er adfærd der ikke accepteres. Formålet var at gøre eleverne bevidste om de regler og værdier der ligger til grund for ordensreglerne, og at skabe et tolerant fællesskab, et inkluderende og integrerende miljø der bidrager til at udvikle sociale, faglige og demokratiske kompetencer. I løbet af dagens anden halvdel laver eleverne forskellige sportslege. Formålet er at give eleverne fælles oplevelser og få eleverne til kollektivt og individuelt at reflektere over god gymnasieadfærd.

Brugerne af tosprogscafeen på Århus Statsgymnasium (se afsnit 9.14) har stået for at afholde etniske fredagscafeer for alle gymnasiets elever. Cafeerne er alkoholfri og har gennem tiden indeholdt forskellige etniske indslag som dans, show med en kendt stand-up-komiker der selv er tosproget, og salg af kulinariske specialiteter.

Vurderinger

Selvevalueringsrapporterne fra de nævnte gymnasier taler varmt for at holde sociale arrangementer der understreger at gymnasiet ikke bare er et "lærested", men også et "værested".

Århus Statsgymnasium nævner desuden at det er tankevækkende at på trods af mange tosprogede elevers modvilje mod at skille sig ud fra mængden er det for samme elever en yderst vigtig og positiv oplevelse at vise deres (forældres) kultur frem fra sin bedste side. Videre fremgår det at det er en vigtig øvelse for de tosprogede elever der tilrettelægger cafeen, i praktisk samarbejde og demokrati på græsrodsplan.

Eleverne er gennemgående glade for de sociale arrangementer på skolerne. Det er et entydigt billede i elevundersøgelsen. Eleverne fra Århus Statsgymnasium oplever fx at de etniske fredagscafeer er med til at nedbryde eventuelle kulturkløfter og fremme det sociale samvær mellem eleverne.

Det at lave særlige arrangementer for eller om tosprogede elever er ifølge evalueringsgruppen en udmærket idé. Den tilgodeser elevgruppens behov og stimulerer givetvis elevernes selvværd og trivsel på stedet. Det er imidlertid også en balancegang, for eleverne skal heller ikke ekskluderes for meget fra det øvrige fællesskab, ligesom arrangementerne heller ikke skal segmentere særlige grupper. Det er vigtigt at gymnasierne er bevidste om denne balancegang hvor eleverne tilgodeses uden at blive udstillet eller udskilt for meget.

9.13 Tolærerordning

Formål

Formålet med tolærerordningen er at tildele en bedre lærernormering så lærer-elev-kontakten øges, så undervisningen bliver mere afvekslende, og så eleverne bliver mere trygge og deres muligheder for læring større.

Eksempel

Ingen af de gymnasier der deltager i evalueringen, har eksperimenteret med en tolærerordning. Evalueringsgruppen er imidlertid bekendt med forskellige gymnasier der har tolærerordninger.

Tolærerordning kan praktiseres på to måder:

- en ekstra ressourcelærer i enkelte af ugens timer, fx i et bestemt fag. Denne form for tolærerordning kan have et fagligt sigte.
- en ekstra ressourcelærer i en periode, fx to måneder. Denne form for tolærerordning kan både have et fagligt sigte og socialt integrerende sigte.

Vurderinger

Evalueringsgruppen vurderer at tolærerordninger er et godt tiltag. Ordningen kan imødekomme svage elevers behov for differentieret undervisning, og ordningen giver mulighed for en større kontakt mellem lærer og elev. Det er desuden et godt alternativ til kompenserende undervisning der typisk finder sted i et andet regi end i klassen (jf. afsnit 9.4). Gennem en tolærerordning forbliver de svage elever sammen med klassen eller en del af klassen og har derved samme referenceramme som klassekammeraterne. Når eleverne bliver sammen med klassen, er der mindre risiko for at udsatte elever bliver stigmatiseret.

En tolærerordning er ressourcekrævende, og derfor skal skolen selvfølgelig veje forventningerne om udbytte mod de øgede ressourcer.

9.14 Tosprogscafe

Formål

Tosprogscafeen skal give særlig støtte til de tosprogede i de humanistiske fag – blandt andet i mundtlig og skriftlig dansk.

Eksempel

Siden 2000 har Århus Statsgymnasium haft en tosprogscafe. Cafeen holder åbent en eftermiddag om ugen efter skoletid. Her kan de tosprogede elever få støtte til nogle af de specifikke fag-

lige problemer som de slås med. Det kan være udarbejdelse af skriftlige opgaver eller kulturbærende tekster der skal forstås og analyseres.

Ud over at være et sted hvor der bliver lavet lektier, har tosprogscafeen udviklet sig til også at have en social funktion. Skolen har gjort meget ud af at skabe et trygt miljø om cafeen, blandt andet ved at det er en lille gruppe af lærere der står for den. Det har betydet at nogle af eleverne bruger tosprogscafeen som et sted hvor de ikke kun kommer for at lave lektier, men også for at være sociale.

Det er særligt pigerne der benytter sig af tilbuddet, hvorimod det er sværere at få drengene til at komme. Der informeres om tosprogscafeen på skolens hjemmeside hvor der oplyses om åbningstider og lærerbemanding. I selvevalueringsrapporten peger skolen på at denne informationskanal har været med til at synliggøre cafeen og styrke dens legitimitet over for forældre.

Vurderinger

De interviewede elever fra Århus Statsgymnasium er overvejende positive over for tosprogscafeen. Flere har selv brugt den og synes det har hjulpet dem fagligt.

Det kan diskuteres om tosprogscafeen er med til at marginalisere de tosprogede ved at være et forum særskilt for dem. På den anden side giver det mulighed for at arbejde specifikt med de faglige udfordringer som de tosprogede har. Især pigerne oplever cafeen ifølge selvevalueringsrapporten som et trygt sted hvor det også er legitimt at komme i forhold til deres forældre.

Evalueringsgruppen vurderer at der overvejende er styrker forbundet med tosprogscafeen. Den giver en unik mulighed for at imødekomme de tosprogedes særlige behov. Det er dog vigtigt at det faglige er fokus. Videre er det vigtigt at gymnasieskoler søger at tiltrække både piger og drenge.

Appendiks A

Oversigt over anbefalinger

Denne oversigt indeholder alle rapportens anbefalinger inddelt efter hvem de henvender sig til. Først følger en oversigt over rapportens generelle anbefalinger henvendt til alle landets gymnasiale skoler. Dernæst følger specifikke anbefalinger til de ni skoler der deltager i evalueringen. Skolerne står her i alfabetisk orden. Til sidst gengives rapportens anbefalinger til henholdsvis Studievalg-centrene, kommuner og regioner, Integrationsministeriet og Undervisningsministeriet. Efter hver anbefaling er der en henvisning til det afsnit i rapporten hvor de vurderinger der ligger til grund for anbefalingen, står.

De ni gymnasieskoler som deltager i evalueringen, har ifølge bekendtgørelse om opfølgning på evaluering ved Danmarks Evalueringsinstitut mv. pligt til at udarbejde og offentliggøre en opfølgningsplan til Undervisningsministeriet. Det skal ske senest seks måneder efter rapporten er offentliggjort. Gymnasierne skal både forholde sig til de generelle anbefalinger til samtlige af landets gymnasieskoler og til de anbefalinger som er rettet direkte til deres egen skole.

Anbefalinger til samtlige af landets gymnasiale skoler

Evalueringsgruppen anbefaler:

- at gymnasieskolerne screener alle elevers dansksproglige niveau når de begynder i 1.g. Screeningen skal lægges til rette så den blandt andet fanger de sproglige vanskeligheder der er forbundet med dansk som andetsprog (se afsnit 3.3).
- at gymnasieskolerne følger konstruktivt op på screeningen ved at tilbyde en række støtteordninger. Det kan fx være kompenserende undervisning, en tolærerordning, læsevejledning/træning eller en lektiecafe der er lagt særligt til rette for de tosprogede elever (se afsnit 3.3).
- at gymnasieskolerne arbejder målrettet på at sikre at de tosprogede elever kender det danske samfund og den danske historie og kultur tilstrækkeligt til at kunne leve op til gymnasiets faglige krav (se afsnit 3.4).
- at gymnasieskolerne i højere grad arbejder med at udnytte de tosprogedes kompetencer og specialviden i undervisningen. Det kan fx være ved inkluderende undervisning (se afsnit 3.4).

- at lærerne på gymnasieskolerne systematisk gør de akademiske forventninger og krav til eleverne tydelige. Det bør blandt andet ske i den løbende evaluering af hver enkelt elev (se afsnit 3.5).
- at gymnasieskolerne målretter tiltag som fx lektiecafeer og kompenserende undervisning så de appellerer til både drenge og pige. Det kræver blandt andet at gymnasieskolerne klarlægger hvordan de skal få specielt drengene til at deltage i tiltagene (se afsnit 3.6).
- at gymnasieskolerne har en alkoholpolitik der tager hensyn til at også de elever som ikke har lyst til eller må drikke alkohol, skal have mulighed for at blive integreret i det sociale fællesskab (se afsnit 4.1).
- at gymnasieskolerne arrangerer alkoholfri sociale eller faglige arrangementer. Det kunne være alkoholfri introture, sportsarrangementer, musikarrangementer, filmaftner, faglige eftermiddage, etniske cafeer eller andre cafeer uden alkohol (se afsnit 4.1).
- at lærerne bør have velreflekterede pædagogiske overvejelser over hvordan de sammensætter grupperne til gruppearbejde. Gruppesammensætningen bør bunde i overvejelser om hvad der sikrer den faglige indlæring og/eller den sociale integration. Hvis lærerne vælger at lade eleverne sammensætte grupperne på egen hånd, bør det ligeledes være velovervejet, og lærerne må have de konsekvenser det kan have for det sociale sammenhold, for øje (se afsnit 4.1).
- at gymnasieskolerne skaber mulighed for en tættere kontakt mellem lærere og elever. Det kan fx være med en formaliseret mentorordning med udgangspunkt i lærernes teamstruktur. Ideelt kræver det at lærerne bliver opkvalificeret til at kunne gennemføre samtalerne (se afsnit 4.2).
- at studievejledere på gymnasieskolerne i deres gennemførelsesvejledning prioriterer at arbejde specifikt med de særlige personlige problemer som de tosprogede elever kan have (se afsnit 5.1).
- at gymnasieskolerne etablerer og vedligeholder en fast kontakt til en psykolog og eventuelt også en socialrådgiver der hurtigt kan træde til i forbindelse med særligt svære elevsager (se afsnit 5.1).
- at gymnasieskolerne benytter sig af rollemodeller (se afsnit 5.3).
- at gymnasieskolerne bidrager til at de tosprogede elever får realistiske forståelser af egne faglige styrker og svagheder så de kan træffe gode faglige valg i løbet af gymnasietiden, herunder valg af studieretning. Det kan blandt andet ske i samtaler med studievejleder eller lærer (se afsnit 5.3).
- at gymnasieskolerne systematisk arbejder med de muligheder og udfordringer der er ved at have tosprogede elever på skolen, og at de dermed giver slip på den berøringsangst der kan være ved at diskutere emnet. Der bør sikres sammenhæng mellem dette arbejde og skolernes overordnede værdigrundlag. Arbejdet kan eventuelt konkretiseres i handlingsplaner og retningslinjer (se afsnit 6.1).
- at gymnasieskolernes ledelser sikrer et godt klima for at drøfte og arbejde med de tosprogede elever og pædagogisk udvikling omkring elevgruppen (se afsnit 6.1).

- at gymnasieskolerne omtaler tiltagene så de fremstår som attraktive og fagligt relevante, og på en måde så eleverne ikke opfatter dem som et tilbud, men som noget de er nødt til at tage imod (se afsnit 6.2).
- at gymnasieskolerne prioriterer at opkvalificere lærerne til arbejdet med tosprogede højt. Det kan dreje sig om at styrke lærernes kompetencer inden for forskellige didaktiske aspekter af den sproglige dimension i fagene og lærernes viden om og indsigt i religion og forskellige kulturer (se afsnit 6.3).
- at gymnasieskolerne på baggrund af principielle drøftelser og skolens værdigrundlag fastlægger en strategi for om og hvordan skolen forholder sig til religionsudøvelse på skolen.

Anbefaling til Niels Brock

Evalueringsgruppen anbefaler:

- at Niels Brock i højere grad prioriterer at sætte integration/tosprogede på dagsordenen i pædagogiske debatter og i konkrete handlinger. Initiativet skal komme fra eller markant støttes af ledelsen, men alle medarbejdere bør involveres for at alle kan få medansvar (se afsnit 8.1).

Anbefalinger til Selandia hhx og htx

Evalueringsgruppen anbefaler:

- at Selandia hhx og htx sætter integration på dagsordenen i deres pædagogiske debatter og i konkrete handlinger. Initiativet skal støttes af ledelsen, men alle medarbejdere bør involveres for at føle medansvar (se afsnit 8.2).
- at Selandia hhx og htx får sin lektiecafe til at fungere (se afsnit 8.2).
- at Selandia hhx og htx drøfter og beslutter en strategi for hvordan de kan få alle elever til at deltage i studieturene (se afsnit 8.2).
- at Selandia hhx og htx overvejer at genoptage initiativet med en tæt kontakt til de muslimske fædre med udgangspunkt i de positive erfaringer skolen tidligere har haft. Det kan ske via de etniske foreninger og kan også udvides til at inkludere de muslimske mødre (se afsnit 8.2).

Anbefaling til Slagelse Gymnasium

Evalueringsgruppen anbefaler:

- at ledelse og lærere på Slagelse Gymnasium følger op på de gode intentioner som blandt andre ledelsen har om at sætte yderligere fokus på de tosprogede elever. Det bør ske ved fælles drøftelser i lærerkollegiet som kan lede hen imod fælles værdier og nye relevante tiltag (se afsnit 8.3).

Anbefalinger til Sukkertoppen

Evalueringsgruppen anbefaler:

- at Sukkertoppen i højere grad prioriterer at sætte integration og tosprogede elever på dagsordenen i sine pædagogiske debatter og konkrete handlinger. Initiativet skal komme fra eller støttes markant af ledelsen. Alle medarbejdere bør dog involveres i processen så alle får et medansvar og ejerskab til problemerne og til de tiltag skolen skal sætte i værk for at løse dem (se afsnit 8.4).
- at Sukkertoppen stadig tilbyder eleverne en lektiecafe, der dog skal gøres mere attraktiv for eleverne. Det kan skolen gøre ved at tage hensyn til elevernes ønsker og behov når de planlægger cafeen (se afsnit 8.4).
- at Sukkertoppen sikrer at lektiecafeen er bemandedet med kvalificerede lærere (se afsnit 8.4).

Anbefaling til Vestre Borgerdyd

Evalueringsgruppen anbefaler:

- at Vestre Borgerdyd arbejder yderligere med at udbrede sine erfaringer med at arbejde med tosprogede elever, til andre skoler (se afsnit 8.5).

Anbefalinger til Viby htx

Evalueringsgruppen anbefaler:

- at Viby htx arbejder målrettet på at tiltrække flere tosprogede elever (se afsnit 8.6).
- at Viby htx øger kvaliteten af lektiecafeen og holder den åben hele skoleåret. I den forbindelse bør skolen formidle lektiecafeen som en attraktiv mulighed og give den et godt omdømme blandt elever og lærere (se afsnit 8.6).

Anbefalinger til Århus Købmandsskole

Evalueringsgruppen anbefaler:

- at ledelsen på Århus Købmandsskole tydeligt bakker op om og tager del i pædagogiske drøftelser og beslutninger om tosprogede elever og integration (se afsnit 8.7).
- at Århus Købmandsskole fortsætter sit gode arbejde med at støtte elever, herunder tosprogede, der har svage læse-, stave- og skrivefærdigheder (se afsnit 8.7).

Anbefaling til Århus Statsgymnasium

Evalueringsgruppen anbefaler:

- at Århus Statsgymnasium arbejder yderligere med at udbrede sine erfaringer med at arbejde med tosprogede elever, til andre gymnasieskoler (se afsnit 8.8).

Anbefaling til Studievalg- centrene

Evalueringsgruppen anbefaler:

- at Studievalg-centrene støtter de tosprogede elever i realistiske valg af videregående uddannelse og job (se afsnit 5.3).

Anbefalinger til kommuner og regioner

Evalueringsgruppen anbefaler:

- at Københavns Kommune viderefører kampagner som "Ung til ung", og at andre storkommuner/amter/regioner tager initiativ til lignende kampagner (se afsnit 5.3).
- at Undervisningsministeriet, kommuner og regioner sikrer at de tosprogede elever fordeles ligeligt på gymnasieskolerne (se afsnit 7.2).

Anbefalinger til Integrationsministeriet

Evalueringsgruppen anbefaler:

- at Integrationsministeriet viderefører kampagner som "Brug for alle unge" (se afsnit 5.3).

Anbefalinger til Undervisningsministeriet

Evalueringsgruppen anbefaler:

- at Undervisningsministeriet, eventuelt i samarbejde med andre ministerier, udarbejder yderligere informationsmateriale om de gymnasiale uddannelser på forskellige sprog. En dvd-film og internetbaseret formidling kan være oplagte formidlingsformer (se afsnit 5.2).
- at Undervisningsministeriet vurderer styrker og svagheder ved at indføre krav om at de svage elever skal tage imod skolens tilbud (se afsnit 6.2).
- at Undervisningsministeriet, kommuner og regioner sikrer at de tosprogede elever fordeles ligeligt på gymnasieskolerne (se afsnit 7.2).

Appendiks B

Kommissorium

Evaluering af de gymnasiale uddannelsers tiltag for tosprogede elever

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) har med sin handlingsplan for 2005 besluttet at evaluere tiltag i forhold til tosprogede på det gymnasiale område, dvs. på erhvervsgymnasierne (hhx og htx) og på det almene gymnasium (stx). Dette kommissorium gør rede for evalueringens formål, organisering og metode.

Baggrund for evalueringen

En kompetencegivende uddannelse er i stigende grad nødvendig for at få et job og for tosprogede dermed også en vej til at blive integreret i det danske samfund. Og tosprogede begynder på en gymnasial uddannelse i stort set samme omfang som danskere hvis man ser på tosprogede der er født i Danmark eller kommet hertil inden deres sjette leveår. Men en større andel af tosprogede end danskere falder fra de gymnasiale uddannelser, og de får i gennemsnit lidt lavere karakterer ved studentereksamen. Der er dog stor forskel på hvordan tosprogede klarer sig i uddannelsessystemet, blandt andet afhængigt af hvor uddannelsesvante deres familier er. Unge med pakistansk baggrund klarer sig således generelt markant bedre i uddannelsessystemet end unge med tyrkisk baggrund.

De tosprogede er ikke jævnt fordelt på de danske gymnasier og erhvervsskoler. De er koncentreret på skoler i landets store byer, mens en lang række gymnasier blot har en lille andel af tosprogede. Nogle skoler udarbejder eksplicitte strategier, målsætninger og værdigrundlag for deres arbejde med elevgruppen, andre opretter tiltagene mere ad hoc, mens andre igen ikke har specifikke tiltag for tosprogede. Der er derfor behov for at skærpe fokus på skolernes forskellige måder at hjælpe elevgruppen på.

Formål

Formålet med evalueringen er at analysere udvalgte skolers strategier, indsatsområder og andre tiltag rettet mod tosprogede. Evalueringen vil på den baggrund dels vurdere sammenhængen

mellem tiltagene, gennemførelse og hvordan eleverne klarer sig fagligt, dels vurdere hvordan tiltagene yderligere kan fokuseres for at motivere gruppen til at gennemføre deres uddannelse og forbedre deres karaktergennemsnit.

Evalueringen skal ved direkte tilbagemeldinger til de enkelte skoler være med til at skærpe effekten af deres tiltag. Den skal desuden give mulighed for at andre skoler kan blive inspireret i deres indsats over for de tosprogede der har behov for det.

Afgrænsning

Evalueringen vil dække de gymnasiale uddannelsers overordnede strategier på området – som de er nedskrevet i fx strategiplaner, værdibeskrivelser og handleplaner – og konkrete tiltag i form af medarbejderudvikling, studievejledning, skole-hjem-samarbejde, udvidet faglig støtte, arbejde med social integration osv.

Evalueringen fokuserer både på de tiltag som alene er rettet mod de tosprogede, og på dem der er rettet generelt mod de fagligt svage elever, fx screening, tolærerordninger og lektiecafeer.

Evalueringen koncentrerer sig om de tiltag som i princippet kan gavne alle tosprogede på skolen. Den beskæftiger sig dermed ikke med de pædagogiske initiativer som de enkelte lærere tager i forhold til deres egen undervisning.

Evalueringsområde

Evalueringen omfatter alle tre gymnasiale uddannelser, stx, hhx og htx, så de tre gymnasiale uddannelser kan få glæde af hinandens erfaringer.

Ni skoler er udvalgt til evalueringen. De fordeler sig på tre geografiske områder med to erhvervs-gymnasiale institutioner (hhx og htx) og en almengymnasial institution (stx) i hvert område. Skolerne er udvalgt så de har en varierende andel af tosprogede. Skolerne har således mellem 5 % og 45 % tosprogede ifølge statistiske oplysninger fra 2003. Variationen i andelen af tosprogede skal give mulighed for at evalueringen kan forholde sig til de forskellige udfordringer skolerne står over for givet deres elevsammensætning.

De ni udvalgte skoler er:

Område 1 – København:

- Københavns Tekniske Skole
- Niels Brocks Handelsgymnasium
- Vestre Borgerdyd Gymnasium og HF.

Område 2 – Slagelse:

- Hhx og htx på Selandia – Center for Erhvervsrettet Uddannelse
- Slagelse Gymnasium og HF-kursus.

Område 3 – Århus:

- Aarhus tekniske Skole
- Århus Købmandsskole
- Århus Statsgymnasium.

Organisering

Evalueringsgruppe

EVA nedsætter en evalueringsgruppe som på baggrund af dokumentationsmaterialet skal formulere konklusioner og anbefalinger i den endelige evalueringsrapport. Evalueringsgruppen sammensættes så følgende profiler er dækket:

- 1 Erfaring som leder på htx, hhx eller stx
- 2 Erfaring som vejleder eller lærer på htx, hhx eller stx
- 3 Forsker i tosprogedes vilkår i uddannelsessystemet
- 4 Erfaring med og indsigt i at være tosproget, gerne af tyrkisk oprindelse, på en ungdomsuddannelse
- 5 Nordisk repræsentation.

I gruppen skal der være en repræsentant for hver af de tre gymnasiale uddannelser.

Projektgruppe

EVA nedsætter desuden en projektgruppe der skal sikre at der i evalueringsprocessen anvendes hensigtsmæssige og pålidelige metoder i overensstemmelse med evalueringens formål. Projektgruppen har også det praktiske ansvar for evalueringen. Den yder sekretariatsbistand til evalueringsgruppen og udarbejder den endelige rapport.

Metode

Evalueringen gennemføres med udgangspunkt i følgende dokumentationsmateriale:

- 1 Forundersøgelse. Forundersøgelsen består af litteraturstudier og interview om tiltag for tosprogede gennemført på en handelsskole, en teknisk skole og på et alment gymnasium. Formålet med forundersøgelsen er at skærpe fokuset i evalueringen.
- 2 Selvevalueringer. Der udarbejdes selvevalueringer af selvevalueringer på de ni udvalgte skoler. Selvevalueringerne skal bestå af repræsentanter for såvel ledelse som studievejledere og undervisere. Mindst en dansklærer skal indgå i gruppen da beherskelsen af dansk på tilstrækkeligt højt niveau ofte volder de tosprogede elever besvær.

- 3 Brugerundersøgelse i form af interview med tosprogede elever. På hver af de ni skoler interviewes både elever som er i gang med uddannelsen, og elever som er faldet fra den, for at få en forståelse for hvilke strategier og tiltag som motiverer gruppen og hvordan. Hermed skal der opnås et indgående kendskab til gruppens behov. I alt vil der på hver skole blive gennemført ca. otte-ti interview.
- 4 Institutionsbesøg. I forlængelse af selvevalueringerne besøger evalueringsgruppen og projektgruppen de involverede uddannelsesinstitutioner og selvevalueringsgrupper. Formålet er at få uddybet og suppleret informationer i selvevalueringsrapporterne, afklaret tvivls-spørgsmål og at se uddannelsesstederne.

Appendiks C

Evalueringsgruppens medlemmer

Niels Jørgen Helms (formand for evalueringsgruppen) er rektor ved Mulernes Legatskole, som er et gymnasium og hf-kursus i Vollsmose i Odense. Niels Jørgen Helms er uddannet folkeskolelærer og cand.mag. i historie og samfundsfag. Han har været universitetslærer i Danmark og gæstelærer på California State University i faget multiethnic education. Han har desuden undervist og været studievejleder i gymnasiet. Han har deltaget i udvalg vedrørende dels gymnasie- og hf-reformer, dels samarbejde mellem grundskolen, ungdomsuddannelserne og de videregående uddannelser. Han har en bred erfaring med udviklingsarbejde og reformimplementering. Niels Jørgen Helms fungerer i dag også som censor ved seminarier og universiteter.

Berit Lødding er socialantropolog og seniorforsker ved forskningsinstituttet NIFU STEP i Oslo. Hun har igennem de seneste tolv år forsket i tosprogedes uddannelsessituation ved hjælp af kvalitative og kvantitative metoder. Temaerne for forskningen har været de tosprogedes uddannelsesvalg og præstationer i ungdomsuddannelserne, deres opnåelse af kompetence i gymnasiale uddannelser og overgang til videregående uddannelse eller arbejde, adgang til praktik i erhvervsuddannelserne og arbejdsgivernes syn på rekruttering af tosprogede med videregående uddannelse. Berit Lødding har udgivet bøger og artikler om emnerne.

Anne-Grethe Mathiesen er etnisk koordinator på TEC – Teknisk Erhvervsskole Center i København. Hun er uddannet lærer, studievejleder og psykoterapeut. Siden 1986 har hun været ansat som lærer og senere studievejleder på Lyngby Teknisk Skole, som i 2001 blev en del af TEC. Hun har arbejdet som leder både af vejledning og skolepraktik på TEC. Hun har en bred erfaring med belastede unge og har blandt andet arbejdet i forskellige klubber for gruppen. Anne-Grethe Mathiesen har også været involveret i flere projekter som skal øge tosprogede elevers uddannelseschancer, og været støtteperson for flere tosprogede unge.

Erik Schou er leder af ungdomsuddannelserne med Handelsgymnasium og Handelsskolernes Grunduddannelse på TietgenSkolen i Odense, herunder afdelingen Nyborg-Kerteminde Handels-

skole. Han har en cand.merc.-uddannelse fra Handelshøjskolen i København og har siden 1978 arbejdet som lærer på handelsskoler. Fra 1987 til 1997 var han leder af ungdomsuddannelserne på Handelsskolen i Ishøj hvor der traditionelt har været mange tosprogede elever. Erik Schou har skrevet flere bøger om databasesystemer og it generelt. Han har gennem en årrække været formand for IT-udvalget i Handelsskolernes Forstander- og Inspektørforening, og i 2003-04 var han medlem af Microsoft's World Academic Licensing Advisory Council.

Niyazi Yigen er gymnasielærer på Falkonergårdens Gymnasium på Frederiksberg. Han er uddannet cand.scient. fra Aarhus Universitet og har undervist på gymnasieskoler og VUC siden 1995. Han har boet i Danmark siden 1977 og har personlig erfaring med at gå gennem de forskellige uddannelsestrin i det danske uddannelsessystem som tosproget.

Appendiks D

Dokumentation og metode

Evalueringen bygger på selvevalueringer fra de deltagende skoler, besøg på skolerne og en elevundersøgelse blandt de tosprogede elever.

Selvevaluering

Selvevaluering er en fast del af EVA's evalueringer. Formålet med selvevalueringerne er dels at indsamle dokumentation fra skolerne, dels at selvevalueringsprocesserne kan sætte gang i en intern refleksion på skolerne.

En gruppe på hver af de ni deltagende skoler selvevaluerede med udgangspunkt i en vejledning udarbejdet af evaluerings- og projektgruppen. Selvevalueringsgrupperne bestod generelt af i alt fem personer. Det var en ledelsesrepræsentant, en studievejleder, en dansklærer og samlet set var humanistiske, samfundsvidenskabelige og naturvidenskabelige eller økonomiske fag repræsenteret af lærere i gruppen. Selvevalueringsperioden varede fra den 9. november 2005 til den 6. februar 2006.

I selvevalueringsrapporterne beskriver og vurderer skolerne dels deres praksis og strategi i forhold til de tosprogede elever, dels de konkrete tiltag som skolerne har gennemført for de tosprogede elever eller for de fagligt svage elever hvor tiltaget også gavner de tosprogede. Desuden giver skolerne en række faktuelle oplysninger.

Hver selvevalueringsrapport indeholder følgende syv kapitler:

- Skolen og dens elever. Kapitlet giver en overordnet præsentation af skolen og faktuelle oplysninger.
- Den daglige undervisning og elevgruppen. Kapitlet handler primært om hvilke muligheder og udfordringer skolen vurderer der er med de tosprogede elever
- Overordnede retningslinjer. Kapitlet beskriver skolens strategier i forhold til tosprogede og begrundelser herfor.

- Konkrete tiltag på skoleniveau. Kapitlet beskriver og vurderer skolens konkrete tiltag over for de tosprogede elever.
- Andre forhold. Kapitlet inddrager andre forhold som kunne have betydning for skolens arbejde med de tosprogede elever.
- Perspektivering. Kapitlet indeholder skolens overordnede overvejelser om styrker og svagheder ved egen praksis
- Selvevalueringsprocessen. Skolen beskriver hvordan selvevalueringsprocessen er forløbet.

Selvevalueringsrapporterne er svingende i kvalitet og omfang. Nogle er grundige og velreflekterede, mens andre indeholder væsentligt kortere beskrivelser og et minimum af refleksioner. De har dog alle givet et billede af skolernes praksis og tiltag i forhold til de tosprogede, som er blevet anvendt direkte i evalueringsrapporten, uddybet på evalueringsgruppens besøg på skolerne, og anvendt i forbindelse med elevundersøgelsen.

Flere af skolerne fortæller at evalueringen har været med til at sætte refleksioner i gang om de tosprogede elever. Det gælder specielt de skoler der ikke tidligere har haft samlede overvejelser om elevgruppen. Blandt andet har skolerne angivet henholdsvis de tosprogedes og de etnisk danske elevers karakterer og frafaldsprocenter. For nogle skoler har det været en øjenåbner at se forskellen i karaktererne, og det har peget på nogle udfordringer skolerne ikke var klar over eksisterede.

Karakter og gennemførelse

Skolerne har opgjort procenterne for frafaldet ved at angive hvor mange elever der var ved skoleårets begyndelse (primo september), og hvor mange elever der var på skolen når eleverne gik ind på prøve- og eksamensperioden i foråret. Opgørelserne dækker en treårsperiode fra 2002/03 til 2004/05.

Skolerne har desuden opgjort karaktererne i en række fag for henholdsvis de tosprogede og de etnisk danske studenter over de tre år. Fagene er udvalgt ud fra at de skulle dække dansk, matematik/naturfag, et fremmedsprog og et kulturbærende fag. Endvidere skulle fagene overordnet være på alle tre gymnasieuddannelser og være obligatoriske.

Mere præcist har skolerne for det første opgjort gennemsnittet af det samlede eksamensresultat. Derudover har de angivet årskaraktererne i skriftlig og mundtlig dansk (A-niveau), skriftlig og mundtlig matematik (B-niveau), naturfag (C-niveau på stx, sproglig linje), historie (stx)/samtidshistorie (hhx B-niveau)/(samfundsfag (htx C-niveau). For det tredje eksamenskaraktererne i henholdsvis skriftlig dansk (A-niveau) og matematik (B-niveau).

Opgørelsen over elevernes karakterer og frafaldsprocenter skal dog læses med forbehold.

For det første har det ikke været muligt for alle skolerne at anvende EVA's definition af de tosprogede elever til at lokalisere elevgruppen efter hensigten. Det kan betyde at der er nogle elever der er blevet inkluderet i gruppen af tosprogede uden reelt at høre til den, eller omvendt.

For det andet har nogle skoler enten så få tosprogede elever og eller – for Vestre Borgerdyds vedkommende – så få etnisk danske elever at det er et meget lille antal personer som gennemsnitskaraktererne er blevet beregnet ud fra. Det betyder at en elevs gode eller dårlige karakterer kan have en stor indflydelse på det samlede gennemsnit.

For det tredje er der en stor forskel på de tosprogede elevers faglige niveau, blandt andet afhængig af hvor uddannelsesvant baggrund de kommer fra. Når alle tosprogede elever betragtes som en gruppe, kan man derfor gå glip af de store forskelle der er internt i gruppen og sløre nogle andre mønstre, som fx betydningen af social baggrund.

I evalueringen har EVA valgt ikke at opgøre de eksakte tal for de enkelte skoler, men blot beskrive overordnede tendenser. Det sker for at tage højde for disse metodiske forbehold. På trods af forbeholdene giver tallene en god indikation af hvordan de tosprogede elevers faglige niveau er i forhold de etnisk danskes.

Nedenstående tabel gengiver nogle af disse overordnede tendenser. Den skal læses sådan at i skoleåret 2004/05 fik tosprogede studenter på tre af de ni deltagende skoler et lige så højt eller højere samlet eksamensresultat end de etnisk danske studenter. På seks skoler fik de lavere. Gennemsnittet af de tosprogede studenters karakterer varierer fra 1,5 karakterer lavere end de etnisk danske elevers på en skole, til 0,1 karakterpoint over gennemsnittet af de etnisk danske elever samlede eksamensresultater på en anden.

Tabel 2

Forskellen mellem etnisk danske og tosprogede studenters karakterer på de ni delta-gende skoler og antallet af skoler hvor de tosprogede får lige så høje eller højere karakterer end de etnisk danske elever

	2002/03 * Difference	2002/03* Antal skoler **	2003/04 * Difference	2003/04* Antal skoler **	2004/05 Difference	2005/06 Antal skoler **
Samlet eksamensresultat	Fra -1 til 0,1	1 ud af 8	Fra -1,9 til 0,2	1 ud af 8	Fra -1,5 til 0,1	3 ud af 9
Årskarakterer:						
Skriftlig dansk	Fra -1,5 til -0,1	0 ud af 8	Fra -1,1 til 0,7	3 ud af 8	Fra -2,8 til -0,6	0 ud af 9
Mundtlig dansk	Fra -1,1 til 0,4	2 ud af 8	Fra -1,5 til 0,1	2 ud af 8	Fra -2,3 til 0,7	1 ud af 9
Skriftlig matematik (B-niveau)	Fra -1,6 til 0,8	4 ud af 8	Fra -0,6 til 1,1	5 ud af 7 ***	Fra -3,2 til 0,5	3 ud af 9
Mundtlig matematik (B-niveau)	Fra -1,2 til 1,2	4 ud af 8	Fra -0,7 til 0,8	5 ud af 7 ***	Fra -3,1 til 0,7	2 ud af 9
Mundtlig engelsk (B-niveau)	Fra -1,4 til 0,1	3 ud af 8	Fra -1,1 til 0,9	3 ud af 8	Fra -1,9 til 0,5	1 ud af 9
Historie, samtidshistorie (B-niveau), samfundsfag (C-niveau)	Fra -1,3 til 1,1	1 ud af 8	Fra -2,3 til 0,2	1 ud af 8	Fra -2,7 til 1,1	1 ud af 9
Eksamens-karakterer:						
Skriftlig dansk	Fra -1,9 til 0	1 ud af 8	Fra -2 til -0,4	0 ud af 8	Fra -2 til -0,1	0 ud af 9
Skriftlig matematik (B-niveau)	Fra -2,4 til 0,7	1 ud af 7 ****	Fra -1,8 til 0,8	2 ud af 6 ***/**	Fra -5 til -0,1	0 ud af 9

Kilde: Selvevalueringsrapporter

* Opgørelsen dækker ikke Slagelse Gymnasium som ikke har kunnet levere tal for dette år. Opgørelsen dækker hermed blot otte skoler.

** Antal skoler blandt de deltagende ni hvor tosprogede får lige så høje eller højere karakterer end de etnisk danske elever.

*** På Vestre Borgerdyd var der dette år ingen etnisk danske matematiske studenter. Opgørelsen inddrager derfor ikke skolen.

**** Selandia hhx har ikke angivet karakterer for disse år. Opgørelsen inddrager derfor ikke skolen

Evalueringsgruppens besøg

Projekt- og evalueringsgruppen besøgte de ni deltagende skoler i marts til april 2006. Formålet med besøgene var at få uddybet det kendskab til skolerne som selvevalueringsrapporterne giver. Besøgene har derfor indbefattet interview med selvevalueringsgrupperne og en lang række andre aktører på skolerne.

I alt er der på hver skole gennemført seks interview. Det har været med selvevalueringsgruppen, ledelse, lærere, studievejledere og med henholdsvis mandlige og kvindelige elever. Både etnisk danske og tosprogede elever deltog i interviewene. Det var der primært to grunde til. For det første var formålet at undgå at de tosprogede elever skulle føle sig udskilt fra de etnisk danske, for det andet skulle det sikre at evalueringen både inddrog de tosprogede elevers og de etnisk danske elevers oplevelser af skolen og dens tiltag.

Interviewene var alle struktureret efter interviewguider og blev gennemført med en hovedinterviewer fra evalueringsgruppen, mens den øvrige gruppe deltog med supplerende spørgsmål. På tværs af skolerne blev der overordnet brugt den samme ramme for interviewguides til de enkelte grupper. På et mere detaljeret niveau var guiderne tilpasset de enkelte skoler på baggrund af den viden projekt- og evalueringsgruppen havde fra selvevalueringsrapporterne.

Alle interviewdeltagere deltog meget aktivt og engageret i interviewene hvilket der kom både mange informationer og interessante drøftelser ud af. Interviewene har hermed givet et nuanceret indblik i skolernes hverdag og praksis omkring de tosprogede elever som er blevet anvendt i evalueringsrapporten.

Elevundersøgelse

Der blev gennemført en interviewundersøgelse med de tosprogede elever på de ni skoler og med tosprogede elever der er faldet fra de gymnasiale uddannelser på skolerne. Formålet med undersøgelsen var at belyse elevernes holdninger til og oplevelser med:

- dét at gå i skole og de faktorer der påvirker deres skoleliv
- skolernes ånd, strategier og konkrete tiltag der gavner tosprogede elever.

Konsulentfirmaet Gad's Research & Reflexions A/S har fra december 2005 til og med marts 2006 gennemført interviewundersøgelsen. Den bestod af to dele: dels workshopper (fokusgruppeinterview) med elever fra de ni skoler, dels enkeltinterview med frafaldne fra skolerne.

Der blev afholdt seks workshopper, to i hver af byerne Slagelse, Århus og København, en for drenge og en for piger. Workshopperne var kønsopdelte fordi Gad's Research & Reflexions A/S og EVA formodede at det ville kunne give mere frie og ærlige dialoger.

Det var planen at seks elever fra hver skole, tre piger og tre drenge, skulle deltage. Det var dog ikke muligt at få alle til at møde op. Fra nogle af skolerne var der fx ingen drenge som deltog i workshopperne. Men i alt deltog 52 elever, og alle skoler var repræsenteret i interviewene. Hver workshop varede 3½ time for at give tid til en grundig og ærlig dialog. Den indeholdt både fælles drøftelser og mindre sessioner hvor eleverne arbejdede i grupper med specifikke opgaver.

Workshopperne blev gennemført på baggrund af interviewguider der var udarbejdet af Gad's og EVA i fællesskab. Eleverne deltog særdeles aktivt og åbenhjertigt i interviewene. Det førte til en omfattende og nuanceret information om elevgruppen. Metoden var dog mindre hensigtsmæssig i forhold til at få specifik viden om de enkelte konkrete tiltag. Det skyldtes blandt andet at eleverne ikke nødvendigvis havde været på skolerne, mens tiltagene blev gennemført, og derfor ikke kendte til dem.

Ud over workshopperne gennemførte Gad enkeltinterview med frafaldne elever. Det var valgt at disse interview skulle foregå som enkeltinterview fordi eleverne kunne være særligt følsomme over for at tale om deres grunde til frafald. I alt omfatter undersøgelsen ni elever. Oprindeligt var det planen at en elev fra hver skole skulle deltage, men af flere årsager var det ikke muligt, blandt andet var de unge svære at få fat i på de opgivne adresser og telefonnumre. Interviewene med de frafaldne elever supplerede interviewene med eleverne på skolerne og fortæller blandt andet om nogle årsager til frafald.

I alt har disse interview givet et stort indblik i hvordan det er at være tosproget elev på de gymnasiale uddannelser. Dette indblik ligger til grund for evalueringsrapporten. Den samlede elevundersøgelse "Kvalitativ undersøgelse blandt nuværende og frafaldne tosprogede gymnasieelever" er tilgængelig på EVA's hjemmeside www.eva.dk.

Anvendelse af dokumentation

Alle tre dokumentationskilder supplerer og nuancerer hinanden i evalueringsrapportens beskrivelser og analyser. Kilderne indgår dog med forskelligt omfang i rapportens enkelte afsnit, alt efter hvor meget information netop denne kilde kan give om det tema som behandles.

Skolernes navne nævnes eksplicit i rapporten, ligesom rapporten direkte beskriver og vurderer hver enkelt skoles praksis

Evalueringsrapporten anvender dels citater fra selvevalueringssrapporterne (med henvisning til hvilken rapport citatet kommer fra), dels citater fra elevundersøgelsen (her er eleverne dog anonyme). Der bliver til gengæld ikke citeret direkte fra evalueringsgruppens besøg på skolerne, men

der henvises indirekte til enkelte udtalelser eller samlede vurderinger på baggrund af flere interview. De enkelte deltagere der indgik i evalueringsgruppens interview, er også anonyme.

Appendiks E

EVA's definition af "tosprogede"

Denne evaluering anvender betegnelsen tosprogede som en fællesbetegnelse for *indvandrere* og *efterkommere* af indvandrere. Det er de kategorier man opererer med i statistiske sammenhænge hos Danmarks Statistik. En indvandrer kan defineres som en person der er født i udlandet af forældre som begge (eller den ene hvis den anden er ukendt) ikke er etnisk danske. Hvis begge forældre er ukendte, og personen er født i udlandet, er personen også indvandrer. En efterkommer kan forstås som en person der er født i Danmark af forældre som begge (eller den ene hvis den anden er ukendt) ikke er etnisk danske. Hvis begge forældre er ukendte, og personen er udenlandsk statsborger, er personen også efterkommer.

Evalueringen fokuserer på indvandrere og efterkommere af indvandrere fra de lande som FN definerer som mindre udviklede. Når evalueringen taler om tosprogede elever, handler det derfor om elever med rødder i landene i Afrika, Syd- og Mellemamerika, Asien (undtagen Japan) og Oceanien (undtagen Australien og New Zealand) og følgende europæiske lande: Tyrkiet, Cypern og dele af det tidligere Sovjetunionen. Desuden inkluderer evalueringen også elever fra Balkanlandene, Baltikum og lande i det tidligere Østeuropa i gruppen af tosprogede. Det skyldes at evalueringsgruppen vurderer at de kan have samme udfordringer i skolesystemet som mange af de elever der kommer fra mindre udviklede lande.

EVA har valgt at benytte begrebet tosprogede fordi det ofte anvendes i undervisningssammenhænge, fx når man taler om at der skal tages særligt hensyn til børn og unge med andet modersmål end dansk. Det bruges desuden også hyppigt i medierne.

Rapporter fra EVA

Danmarks Evalueringsinstitut offentliggør løbende evalueringsrapporter, undersøgelser, foldere mv. om emner der ligger inden for instituttets arbejdsfelt: evaluering og kvalitetsudvikling af undervisning og uddannelse på alle niveauer i uddannelsessystemet.

Instituttet gennemfører både projekter af egen drift og som indtægtsdækket virksomhed, dvs. hvor en rekvirent betaler EVA for at påtage sig opgaven.

Her finder du EVA's udgivelser

Alle EVA's udgivelser kan læses og downloades på instituttets hjemmeside, www.eva.dk. Trykte eksemplarer kan bestilles gennem din lokale boghandel eller ved at sende en e-mail til Nordisk Bog Center på adressen ekspedition@nbcas.dk med følgende oplysninger:

- Udgivelsens titel og ISBN
- Dit navn og adresse
- Evt. navnet på din institution og dens EAN.

Rapporter om rekvirerede projekter vil dog typisk ikke kunne købes i trykt form, men kun kunne hentes på EVA's hjemmeside.

Priser

En evalueringsrapport koster typisk 30 eller 40 kr. Hertil skal ved bestilling hos Nordisk Bog Center lægges et gebyr, mens bestillinger hos boghandleren er gebyrfri.

Aktuelle rapporter

EVA's seneste udgivelse på grundskoleområdet:

- *Læringsmiljøer i folkeskolen – Samspillet mellem læringssynet, de fysiske rammer, undervisningens tilrettelæggelse og evalueringskulturen*, september 2006, ISBN 87-7958-298-2

EVA's seneste udgivelse på ungdomsuddannelsesområdet:

- *Kvalitetsarbejde på erhvervsskoler – Erfaringer og perspektiver*, juni 2006, ISBN 87-7958-296-6

EVA's seneste udgivelse på det videregående uddannelsesområde:

- *Review of Chemistry Programs*, oktober 2006, ISBN 87-7958-998-7

EVA's seneste udgivelse på voksen- og efteruddannelsesområdet:

- *Gode råd om praktik - i professionsbacheloruddannelser*, august 2006, ISBN 87-7958-290-7

EVA's seneste tværgående udgivelser:

- *Sammenhæng mellem produktions- og erhvervsskoler*, maj 2006, ISBN 87-7958-281-8